

**ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ:
Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ**

Της

ΡΟΔΙΑΣ ΝΕΟΦΥΤΟΥ

Μεταπτυχιακό στις Εφαρμογές Ψυχολογίας και Συμβουλευτικής στην Κοινότητα

Θεολογική Σχολή της Εκκλησίας της Κύπρου

Λευκωσία, Κύπρος

2023

Υποβληθείσα στη Θεολογική Σχολή της Εκκλησίας της Κύπρου

σε μερική εκπλήρωση

των απαιτήσεων για την απόκτηση

του Μεταπτυχιακού Τίτλου

MASTER OF ARTS

**ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ:
Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ**

Διπλωματική Εργασία

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Ιουλία Τελεβάντου

Επιτροπή Αξιολόγησης

Ιουλία Τελεβάντου

Όλγα Σολομώντος-Κουντούρη

Μαρία Πετρίδου

Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος

Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών

Όλγα Σολομώντος-Κουντούρη

Ημερομηνία Έγκρισης: 8 Φεβρουαρίου 2023

Υπεύθυνη Δήλωση περί μη Λογοκλοπής

Εγώ, η Ρόδια Νεοφύτου, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής και τις ποινές που αυτή δύναται να επιφέρει, με βάση τον Κανονισμό της Θεολογικής Σχολής της Εκκλησίας της Κύπρου, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Θρησκευτικότητα και Θρησκευτική Ταυτότητα: Η σχέση τους με την Επίδραση από τους Συνομηλικούς και την Παραβατική Συμπεριφορά» αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας. Επίσης, δηλώνω υπεύθυνα πως όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί με τον ενδεδειγμένο τρόπο στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές της διπλωματικής μου εργασίας. Σημεία που βασίζονται σε ιδέες, κείμενο ή / και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η ΔΗΛΟΥΣΑ

.....

Αφιέρωση

Στον σύζυγό μου, Σάββα
και στις κόρες μου, Άντρια και Αναστασία

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής απαιτούσε σκληρή δουλειά και υποστήριξη από τους πολύ κοντινούς μου ανθρώπους χωρίς την υπομονή, την υποστήριξη και την ανεκτικότητα των οποίων δε θα ήταν δυνατή η υλοποίησή της. Για την ηθική στήριξη που έλαβα όλο αυτόν τον καιρό, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος την οικογένειά μου, τους γονείς και την αδερφή μου, τον σύζυγό μου Σάββα και τις κόρες μου, Αντρία και Αναστασία.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος την επιβλέπουσα καθηγήτρια της διπλωματικής διατριβής, την Δρ. Ιουλία Τελεβάντου, καθώς επίσης και την Υπεύθυνη του Προγράμματος Δρ. Όλγα Σολομώντος-Κουντούρη, για την πολύτιμη καθοδήγηση και στήριξή τους καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διατριβής αυτής.

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα, βασισμένη σε ποσοτικά δεδομένα με τη χρήση ερωτηματολογίων αυτοαναφοράς που δόθηκαν σε δείγμα 198 μαθητών/τριών Α' και Β' ($M.O. = 16.26$, $T.A. = 0.74$) Λυκείου στην Κύπρο, καταδεικνύει εμπειρικά την αρνητική σχέση μεταξύ Θρησκευτικότητας και Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά. Η σχέση αυτή επαληθεύεται τόσο για τις παραβατικές συμπεριφορές που αφορούν παραβίαση νόμου, όσο και σε συμπεριφορές που αφορούν άσκηση βίας. Επιπρόσθετα, η έρευνα αυτή, διερευνά ενδεχόμενη σχέση μεταξύ του τύπου θρησκευτικής ταυτότητας και της εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά, και δείχνει ότι οι έφηβοι που ακόμη διερευνούν εναλλακτικές μορφές ταυτότητας (Ταυτότητα Μορατόριουμ), παρουσιάζουν μεγαλύτερη εμπλοκή σε παραβιάσεις στάτους (Status offenders). Από τη σχέση θρησκευτικότητας και παραβιάσεων στάτους, διαφαίνεται ότι μαθητές/τριες οι οποίοι δοκίμασαν τουλάχιστον μία φορά το κάπνισμα ή το αλκοόλ, είχαν χαμηλότερο αίσθημα θρησκευτικότητας από τους συνομήλικούς τους, ενώ η θρησκευτικότητα σχετίζεται αρνητικά με τη συχνότητα κατανάλωσης αλκοόλ. Μαθητές/τριες οι οποίες δηλώνουν ότι απουσίασαν τουλάχιστον μία φορά χωρίς λόγο από το σχολείο, είχαν στατιστικά χαμηλότερη θρησκευτικότητα από τους υπόλοιπους μαθητές/τριες. Η αντίσταση στην επίδραση συνομηλίκων ενδεχομένως να αποτελεί μηχανισμό που να μπορεί να εξηγήσει την αρνητική σχέση μεταξύ θρησκευτικότητας και συχνότητας εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά. Τα αποτελέσματα που έχουν βρεθεί είναι πολύ σημαντικά τόσο από ερευνητικής άποψης, όσο και από πρακτικής. Ειδικότερα, δείχνουν τον μεγάλο ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η Εφαρμοσμένη Ποιμαντική Διακονία στη διαπαιδαγώγηση των εφήβων για πρόληψη παραβατικών συμπεριφορών. Ωστόσο, τα αποτελέσματα δεν μπορούν να γενικευθούν λόγω της μικρής εμβέλειας της έρευνας.

Λέξεις-Κλειδιά: θρησκευτικότητα· θρησκευτική ταυτότητα· ριψοκίνδυνη συμπεριφορά· παραβατική συμπεριφορά· αντίσταση στην επίδραση συνομηλίκων

Abstract

The present research, based on quantitative data from self-reported questionnaires given to a sample of 198 10th and 11th grade of students in Cyprus ($M = 16.26$, $SD = 0.74$), empirically demonstrates the negative relationship between Religiosity and involvement in delinquent behavior. This relationship is verified both for criminal behaviors that involve law violation and violent behaviors. In addition, this research investigates the potential relationship between the type of religious identity and involvement in delinquent behavior, and shows that adolescents who are still exploring alternative forms of identity (Moratorium), show greater involvement in delinquent behavior. Studying the relationship between religiosity and involvement in violations, it descriptively shows that students who tried smoking or drinking alcohol at least once, had a lower level of religiosity than their peers, while religiosity is negatively related to the frequency of alcohol consumption. Students who state that they were absent from school at least once without reason, have statistically significant lower religiosity than the rest of the students. The resistance to peer influence may be a mechanism that can explain the negative relationship between religiosity and frequency of involvement in delinquent behavior. The results that have been found are very important both from a research point of view and from a practical point of view. In particular, they show the great role that Applied Pastoral Ministry can play in the education of adolescents for the prevention of delinquent and risky behaviors. However, due to the small sample, results cannot be generalized

Keywords: religiosity; religious identity; risky behavior; delinquent behavior; resistance to peer influence

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Αφιέρωση.....	v
Ευχαριστίες	vii
Περίληψη	ix
Abstract.....	xi
Κατάλογος Πινάκων	xvii
Κατάλογος Γραφημάτων.....	xvii
Εισαγωγή.....	xx
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	1
1.1 Παράγοντες που συνδέονται με Παραβίαση Στάτους.....	2
1.2 Η περίπτωση της Κύπρου	4
1.2.1 Παραβατική Συμπεριφορά Εφήβων της Κύπρου.....	4
1.2.2 Δράσεις του Κράτους για Αντιμετώπιση της Νεανικής Παραβατικότητας	5
1.3 Το Θεωρητικό Πλαίσιο	7
1.3.1 Θεωρητικό Πλαίσιο και Εννοιολογικοί Ορισμοί.....	7
1.3.2 Παράγοντας «Αντίσταση Συνομηλίκων».....	8
1.3.4 Παράγοντας «Θρησκευτική Ταυτότητα».....	11
1.3.5 Παράγοντας «Παραβατική Συμπεριφορά»	13
1.3.6 Συσχετισμός Παραγόντων.....	14
1.3.7 Αναγκαιότητα της Έρευνας	18
1.3.8 Σημαντικότητα και Συνεισφορά της Έρευνας	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑ, ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	25
3.1 Συμμετέχοντες/ουσες	25
3.1.1 Χαρακτηριστικά Μαθητή/τριας	25
3.1.2 Χαρακτηριστικά Οικογενείας	26
3.2 Εργαλεία	29
3.2.1 Θρησκευτικότητα (Religiosity· Saroglou, et al., 2020)	30

3.2.2 Θρησκευτική Ταυτότητα (Religious Identity·EOMEIS-2, Adams, 1999).....	30
3.2.3 Παραβατική Συμπεριφορά (Deliquent Behaviour· Δυμιώτης, 2022) – Παραβίαση Στάτους.....	31
3.2.4 Αντίσταση στην Επίδραση Συνομηλίκων (Resistance to Peer Influence Scale).....	32
3.2.5 Δημογραφικά Στοιχεία	33
3.3 Διαδικασία.....	33
3.4 Στατιστική Ανάλυση	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	37
4.1 Περιγραφική Ανάλυση Πινάκων.....	37
4.1.1 Κλίμακα Μέτρησης της Θρησκευτικότητας	37
4.1.2. Κλίμακα Θρησκευτικής Ταυτότητας.....	39
4.1.3. Παραβίαση Στάτους (κάπνισμα, αλκοόλ, αδικαιολόγητη απουσία από το σχολείο)	40
4.1.4 Παραβατική Συμπεριφορά	41
4.1.5 Αντίσταση στην Επίδραση από Συνομήλικους	44
4.2 Θρησκευτικότητα και Παραβατική Συμπεριφορά	47
4.3 Θρησκευτική Ταυτότητα και Παραβατική Συμπεριφορά	48
4.4 Θρησκευτικότητα και Παραβίαση Στάτους	50
4.4.1 Θρησκευτικότητα και κάπνισμα.....	50
4.4.2 Θρησκευτικότητα και αλκοόλ	50
4.4.3 Θρησκευτικότητα και αδικαιολόγητη απουσία στο σχολείο.....	51
4.5 Θρησκευτικότητα, Αντίσταση στην Επίδραση από Συνομήλικους και Παραβατική Συμπεριφορά	51
4.6 Σύνοψη Αποτελεσμάτων	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	55
5.1 Σύνοψη Αποτελεσμάτων	55
5.1.1 Θρησκευτικότητα και Παραβατική συμπεριφορά και Παραβίαση Στάτους.....	55
5.1.2 Θρησκευτική Ταυτότητα και Παραβατική Συμπεριφορά	58
5.1.3 Μπορεί να εξηγηθεί η σχέση Θρησκευτικότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς από την Αντίσταση σε Επίδραση από Συνομήλικους;	58

5.2	Σημαντικότητα των Ευρημάτων	60
5.3	Εφαρμογές που προκύπτουν από την Έρευνα	61
5.4	Αδυναμίες της Έρευνας	62
5.5	Συμπεράσματα της Έρευνας	63
5.6	Παρατηρήσεις που προέκυψαν από την Έρευνα	64
5.7	Προεκτάσεις της Έρευνας.....	64
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	67
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	85
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΑΙΤΗΣΗ ΣΤΟ ΚΕΕΑ.....	86
	.....	86
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: ΈΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ.....	90
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ: ΑΙΤΗΣΗ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΆΔΕΙΑΣ ΓΙΑ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΈΡΕΥΝΑΣ	95
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ: ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ.....	97
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε: ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ.....	100
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤ: ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΓΟΝΕΙΣ	102
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ζ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ	103
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Η: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	104

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1: Χαρακτηριστικά Μαθητή.....	28
Πίνακας 3.2: Χαρακτηριστικά Οικογένειας.....	28
Πίνακας 4.1: Περιγραφική Στατιστική για την Κλίμακα Θρησκευτικότητας.....	38
Πίνακας 4.2: Περιγραφική Στατιστική για την Κλίμακα Θρησκευτικής Ταυτότητας.....	39
Πίνακας 4.3: Ποσοστά Εμπλοκής σε Παραβίαση Στάτους.....	41
Πίνακας 4.4: Περιγραφική Ανάλυση για την Κλίμακα Παραβατικής Συμπεριφοράς.....	42
Πίνακας 4.5: Εύρος και Συχνότητα Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά: Μέσοι Όροι και Τυπικές Αποκλίσεις για το σύνολο των μαθητών/τριών.....	44
Πίνακας 4.6: Περιγραφική Ανάλυση της Κλίμακας Αντίστασης από Συνομηλίκους.....	45
Πίνακας 4.7: Θρησκευτικότητα και Παραβατική συμπεριφορά.....	47
Πίνακας 4.8: Συσχετίσεις σκορ στα διαφορετικά είδη Θρησκευτικής Ταυτότητας και Εμπλοκή σε διάφορα είδη Παραβατικής Συμπεριφοράς.....	48
Πίνακας 4.9: Θρησκευτικότητα και Παραβίαση Στάτους.....	51
Πίνακας 4.10: Συσχετιστική Αντίστασης στην Επίδραση Συνομηλίκων και Παραβατική Συμπεριφορά.....	.52
Πίνακας 4.11: Συσχετίσεις Θρησκευτικότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς, ελέγχοντας για την Αντίσταση στην Επίδραση των Συνομηλίκων.....	53

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1: Θεωρητικό Πλαίσιο Έρευνας.....	7
---	---

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εφηβεία είναι μία κρίσιμη περίοδος στη ζωή ενός ατόμου, κατά την οποία υιοθετούνται συμπεριφορές οι οποίες μπορεί να συνεχισθούν μέχρι την ενηλικίωση (Feldman, 2019; Kumar, 2013). Τέτοιες συμπεριφορές αφορούν παραβίαση Στάτους (Status Offenders) όπως το κάπνισμα και το αλκοόλ (Siegel & Welsh, 2016). Παράλληλα, οι έφηβοι φαίνεται να εμπλέκονται σε παραβατικές συμπεριφορές, συμπεριλαμβανομένης και της αδικαιολόγητης απουσίας από τον σχολικό χώρο (Feldman, 2019; Helms et al., 2014; Morean et al., 2014). Μάλιστα, έρευνες δείχνουν ότι η παραβατική συμπεριφορά στην εφηβεία, μπορεί να αποτελέσει τον «πρόδρομο» εγκληματικής συμπεριφοράς μερικά χρόνια αργότερα (Greenblatt, 2000; Helms et al., 2014; Hingson et al., 2006; Morean et al., 2014). Αποτρεπτικός παράγοντας στην εμπλοκή στην παραβατική συμπεριφορά φαίνεται να αποτελεί η θρησκευτικότητα ενός εφήβου (Buchtova, 2020; Chawla et al., 2007; Kor et al., 2019; Roman, et al., 2021), ενώ η Αντίσταση στην επίδραση από τους συνομήλικους επίσης μπορεί να παίζει ρόλο στην αποχή από ανάλογα είδη συμπεριφοράς (Chawla et al., 2007; Jung, 2014). Η ύπαρξη συγκροτημένης ταυτότητας επίσης φαίνεται να βοηθά στην αποτροπή της εμπλοκής του εφήβου σε παραβιάσεις στάτους (Feldman, 2019; Zaleski & Schiaffino, 2000).

Σκοπός της έρευνας είναι να μελετήσει τη σχέση θρησκευτικότητας και εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά (συμπεριλαμβανομένης και της αδικαιολόγητης απουσίας από το σχολείο) σε εφήβους ηλικίας 15 – 17 ετών στον κυπριακό χώρο. Ειδικότερα, εξετάζει κατά πόσο διαφέρουν ως προς τη θρησκευτικότητά τους τα άτομα που εμπλέκονται σε παραβιάσεις στάτους (κάπνισμα/αλκοόλ) σε σχέση με τα άτομα που απέχουν από ανάλογου είδους συμπεριφορές και, επίσης, εάν σχετίζεται η αντίσταση από την επίδραση συνομηλίκων (i) με τη θρησκευτικότητα, (ii) με την παραβατική συμπεριφορά. Από τα προαναφερθέντα προκύπτει το ερώτημα μήπως μπορεί να εξηγήσει τη παρατηρηθείσα σχέση μεταξύ θρησκευτικότητας και παραβατικής συμπεριφοράς.

Η διπλωματική εργασία θα επιχειρήσει να μελετήσει ευρήματα άλλων ερευνών αναφορικά με παράγοντες, οι οποίοι συνδέονται με παραβίαση στάτους (κάπνισμα και

χρήση αλκοόλ) γενικότερα, αλλά και ειδικότερα στην ιδιαίτερη περίοδο της εφηβείας.

Τα κεντρικά επιχειρήματα που θα αναπτυχθούν αφορούν την κρίσιμη περίοδο της εφηβείας, και το γεγονός ότι αυτό τους καθιστά πιο επιρρεπείς σε παραβιάσεις. Πιο συγκεκριμένα, έχει γίνει προσπάθεια παρουσίασης ευρημάτων προηγούμενων ερευνητών και τον βαθμό στον οποίο η θρησκευτικότητα ενός εφήβου συνδέεται με παραβατική συμπεριφορά. Αρχικά, παρουσιάζονται παράγοντες που οδηγούν σε παραβιάσεις και τις αρνητικές επιδράσεις και στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στους εφήβους της Κύπρου. Ειδικότερα, παρουσιάζονται έρευνες οι οποίες αναφέρονται σε παραβιάσεις και συγκεκριμένα στη συνήθεια του καπνίσματος, χρήση αλκοόλ και παραβατική συμπεριφορά όπως τις αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο. Ακολούθως, αυτοί οι παράγοντες συσχετίζονται με τη θρησκευτικότητα. Διερευνάται δηλαδή αν η θρησκευτικότητα μπορεί να παίζει κάποιο ρόλο στην εμφάνιση τέτοιων συμπεριφορών και πώς βιώνει τη θρησκευτικότητα ο έφηβος. Τέλος, διερευνάται το είδος της θρησκευτικής ταυτότητας που έχει ο έφηβος σε σχέση με την εμπλοκή του σε παραβατική συμπεριφορά. Παρόλο που η παρούσα έρευνα ασχολείται με το είδος της θρησκευτικής ταυτότητας του εφήβου και την παραβατική συμπεριφορά, στη βιβλιογραφική ανασκόπηση γίνεται μια γενική αναφορά όσον αφορά το είδος της ταυτότητας και το είδος της Παραβατικής Συμπεριφοράς γιατί δεν έχουν γίνει πολλές έρευνες που να έχουν μελετήσει τον παράγοντα της θρησκευτικής ταυτότητας.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από δύο μέρη και πέντε συνολικά κεφάλαια. Το πρώτο είναι θεωρητικό και αναφέρεται στη θρησκευτικότητα και στην παραβατική συμπεριφορά. Το δεύτερο μέρος της εργασίας περιλαμβάνει την εμπειρική έρευνα και την ανάλυση των ευρημάτων της. Αναλυτικά, η δομή της εργασίας έχει ως εξής:

Στο Κεφάλαιο 1 «Εισαγωγή», το οποίο είναι το εισαγωγικό, παρουσιάζεται το αντικείμενο που διαπραγματεύεται η συγκεκριμένη μεταπτυχιακή διατριβή, αναλύεται ο σκοπός και οι στόχοι της και, τέλος, γίνεται αναφορά στη δομή της παρούσας διατριβής.

Στο Κεφάλαιο 2 «Βιβλιογραφική Επισκόπηση», διασαφηνίζονται οι εννοιολογικοί ορισμοί στους οποίους βασίζεται η παρούσα εργασία καθώς επίσης η βιβλιογραφική ανασκόπηση του θέματός της. Επιπλέον, παρουσιάζεται λεπτομερώς το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας και παρατίθεται η αναγκαιότητα και η σημαντικότητα και συμβολή της.

Στο Κεφάλαιο 3 «Σκοπός Έρευνας, Ερευνητικά Ερωτήματα και Ερευνητικές Υποθέσεις» παρουσιάζονται οι στόχοι, τα ερωτήματα και οι ερευνητικές υποθέσεις της έρευνας τα οποία προέκυψαν ανατρέχοντας στη σχετική βιβλιογραφία.

Στο Κεφάλαιο 4 «Μεθοδολογία», παρουσιάζεται αναλυτικά η ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της διατριβής, ώστε να απαντήσει στα ερευνητικά ερωτήματα. Πιο συγκεκριμένα, δίνονται οι ερευνητικές υποθέσεις και περιγράφεται η διαδικασία επιλογής των σχολείων και του δείγματος των μαθητών/τριών που συμμετείχαν, η διαδικασία χορήγησης των ερωτηματολογίων στα σχολεία, καθώς επίσης το ερευνητικό πλαίσιο (μέθοδος δειγματοληψίας, ερευνητικά εργαλεία συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων) και τα δεοντολογικά ζητήματα.

Στο Κεφάλαιο 5 «Ανάλυση Αποτελεσμάτων», παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της έρευνας βάσει των κλιμάκων που ερευνούν τη θρησκευτικότητα και τη θρησκευτική ταυτότητα, παραβιάσεις στάτους, καθώς επίσης και τα αποτελέσματα των συσχετίσεων που είναι το ζητούμενο της έρευνας.

Στο Κεφάλαιο 6 «Συζήτηση Αποτελεσμάτων και Συμπεράσματα», συνοψίζονται τα αποτελέσματα της έρευνας, επισημαίνεται η σημαντικότητα των ευρημάτων και καταγράφονται οι αδυναμίες και παρατηρήσεις που προέκυψαν από την έρευνα. Τέλος, παρουσιάζονται οι μελλοντικές κατευθύνσεις για έρευνα.

Στο παράρτημα παρατίθενται τα έντυπα, οι σχετικές άδειες που παραχωρήθηκαν για την πραγματοποίηση της έρευνας και οι επιστολές που στάλθηκαν σε εκπαιδευτικούς, γονείς διευθυντές. Ειδικότερα, παρατίθενται τα έντυπα «Σχόλια για ερευνητικές προτάσεις» από το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης Κύπρου (ΚΕΕΑ), «Αίτηση Γνωμοδότησης για την πρόταση» από την Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής Κύπρου, «Παραχώρηση άδειας για διεξαγωγή έρευνας» από το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας Κύπρου (ΥΠΠΑΝ), το έντυπο προς εκπαιδευτικούς, το έντυπο συγκατάθεσης γονέα/κηδεμόνα, την επιστολή προς γονείς και κηδεμόνες, τις επιστολές προς τους διευθυντές των σχολείων που συμμετείχαν στην έρευνα και, τέλος, το ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε στους/στις μαθητές/τριες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Η παραβατικότητα στους εφήβους έχει απασχολήσει εδώ και αρκετές δεκαετίες πληθώρα ερευνητών, καταλήγοντας στην ανάπτυξη διάφορων θεωριών όπως Problem Behavior Theory (Jessor & Jessor, 1977), Social Control Theory (Wiatrowski, 1978), General Strain Theory (Agnew, 1985; Brezina, 2017), Interactional Theory (Thornberry, 1987), Object Relations Theory (Brodie, 2007), Developmental Theory (Thornberry, 2018), Social Learning Theory (Jensen, 2017), Social Development Model (Hawkins & Weis, 2017) κ.ά. Αυτές κατέδειξαν ότι στην παιδική ηλικία η παραβατική συμπεριφορά είναι χαμηλή ενώ αυξάνεται κατά την εφηβεία και κορυφώνεται στα τέλη της εφηβείας έως τις αρχές της ενηλικίωσης και στη συνέχεια μειώνεται στην ενήλικη ζωή (Romer, et al., 2017).

Έρευνες υποστηρίζουν ότι η παραβίαση στάτους που χαρακτηρίζει τους έφηβους οφείλεται στο ότι επηρεάζονται από τις νευροβιολογικές αλλαγές που λαμβάνουν χώρα κατά την εφηβεία (Steinberg, 2008). Αυτές οι αλλαγές τους οδηγούν στο να αναζητήσουν νέες εμπειρίες και να κατανοήσουν το περιβάλλον τους αναλαμβάνοντας ρίσκα και πειραματισμούς (Kahn & Graham, 2020). Η κοινωνία συνήθως έχει αρνητική αντίληψη όσον αφορά την παραβατική συμπεριφορά των εφήβων και τη συνδέει με αρνητικούς συνειρμούς και επικίνδυνες και καταστροφικές συμπεριφορές. Αντιθέτως, αυτή η συμπεριφορά βοηθά τους εφήβους να γίνουν ανεξάρτητοι, να ανακαλύψουν την ταυτότητά τους και να δημιουργήσουν κοινωνικούς δεσμούς προετοιμάζοντάς τους για την ενήλικη ζωή (Romer, et al., 2017; Wahlstrom et al., 2010).

Επομένως, η παραβίαση στάτους είναι ένα τυπικό μέρος της διαδικασίας μετάβασης από μια κατάσταση εξάρτησης από τους γονείς ή άλλους ενήλικες κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας στην εξερεύνηση και ανάπτυξη της ανεξαρτησίας και της ταυτότητας (NASEM, 2019a). Παρά το γεγονός ότι αυτές οι παραβιάσεις είναι ένα φυσιολογικό και προσαρμοστικό συστατικό της εφηβείας, οι έφηβοι είναι πιο πιθανό να εμπλέκονται σε περισσότερες παραβιάσεις σε σύγκριση με άτομα άλλων ηλικιακών ομάδων. Ειδικότερα, εμπλέκονται σε παραβιάσεις όπως η υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ και καπνίσματος (Duell & Steinberg, 2019) και παραβατικής συμπεριφοράς, όπως απουσίες από το σχολείο (Haarman, 2011), οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν σε πιο σοβαρές

μορφής παραβάσεις (World Health Organization, 2006). Καθώς αυτό αποτελεί αναπόφευκτο μέρος της διαδικασίας ενηλικίωσης των εφήβων, καθήκον όλων των αρμόδιων φορέων είναι η ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων μέσω της ενίσχυσης της θρησκευτικότητας και της θρησκευτική ταυτότητας του εφήβου, έτσι ώστε η μετάβαση από την εφηβεία στην ενηλικίωση να γίνει ομαλότερα.

Στην ενότητα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι παράγοντες που συνδέονται με παραβιάσεις στάτους και την εμπλοκή των εφήβων σε τέτοιου είδους παραβιάσεις. Αρχικά, γίνεται λόγος για την κατανάλωση αλκοόλ και το κάπνισμα σε μικρή ηλικία και μελετάται πώς αυτή η συμπεριφορά επηρεάζει και τη μετέπειτα ενήλικη ζωή. Μέσα από τη σχετική βιβλιογραφική επισκόπηση, επισημαίνονται οι αναπόφευκτες αρνητικές συνέπειες που μπορεί να επιφέρουν αυτές οι συμπεριφορές τόσο στο ίδιο το άτομο, αλλά και γενικότερα σε κοινωνικό οικονομικό επίπεδο. Ακολούθως, το φαινόμενο της παραβατικότητας διερευνάται στο πλαίσιο της κυπριακής πραγματικότητας, επισημαίνοντας τη σοβαρότητα και αναγκαιότητα για επιπλέον δράσεις.

1.1 Παράγοντες που συνδέονται με Παραβίαση Στάτους

Υποστηρίζεται από πολλές έρευνες ότι η πρόωγη κατανάλωση αλκοόλ και καπνίσματος αποτελεί έναν ισχυρό προγνωστικό παράγοντα προβληματικής κατανάλωσης αλκοόλ και καπνίσματος και αργότερα στην ενήλικη ζωή (Greenblatt, 2000; Helms et al., 2014; Hingson et al., 2006; Morean et al., 2014). Τα υψηλά ποσοστά υπερβολικής κατανάλωσης αλκοόλ στα τέλη της εφηβείας και στις αρχές της ενηλικίωσης είναι πιθανόν να αυξήσουν την ευαλωτότητα στη μέθη, με αποτέλεσμα μειωμένο κινητικό συντονισμό, επίγνωση και γνώση, καθώς και άλλες ανεπιθύμητες συνέπειες όπως εξάρτηση, κατάθλιψη. Επίσης, είναι πιθανό να επηρεάσει την ανάπτυξη του εγκεφάλου και να μειώσει την ικανότητα των εφήβων να εκτελούν εργασίες κατάλληλες για την ηλικία τους και να προκαλέσει διατροφικές διαταραχές (Guimarães et al., 2018; Spears et al., 2010).

Παρόμοια προβλήματα υγείας μπορεί να προκληθούν από το κάπνισμα σε νεαρή ηλικία. Μια παρόμοια παθογόνος υπόθεση θα μπορούσε να είναι σχετική με ψυχικές διαταραχές. Η έναρξη του καπνίσματος σε νεαρή ηλικία και ειδικότερα σε κρίσιμες περιόδους νευροανάπτυξης όπως είναι η εφηβεία, μπορεί να επιδεινώσει μια εγγενή προδιάθεση για ανησυχία και άγχος. Τα ευρήματα διεθνής μελέτης των Hu και συνεργατών (2020), με αντικείμενο έρευνας το κάπνισμα των παιδιών, επιβεβαιώνουν τα

αποτελέσματα του Ινστιτούτου Ιατρικής (Institute of Medicine, 2015) ότι το κάπνισμα στα παιδιά συχνά οδηγεί σε τακτικό κάπνισμα στην ενήλικη ζωή. Επίσης, επιβεβαιώνει ότι ο πειραματισμός καπνίσματος συνεχίζει να συμβαίνει καθ' όλη τη διάρκεια της εφηβείας και είναι πιο πιθανό να σχετίζεται με ενήλικες. Στη σχετική Έκθεση (2015) και σε διεθνείς έρευνες (Alberg et al., 2003; Moylan et al., 2013) υπογραμμίζεται ότι όσο νωρίτερα συμβεί το κάπνισμα, ακόμη και η δοκιμή ενός τσιγάρου κατά την παιδική/εφηβική ηλικία ενέχει τον κίνδυνο του καπνίσματος στην ενήλικη ζωή.

Οι Kostyuk και Kunts (2022) τονίζουν ότι συμπεριφορές όπως το κάπνισμα, η κατανάλωση αλκοόλ μπορεί να οδηγήσουν σε πιο σοβαρής μορφής παραβάσεις όπως εμπλοκή σε περιστατικά βίας, κλοπές, βανδαλισμούς. Στην ίδια γραμμή επιχειρηματολογούν και οι Tinner και συνεργάτες (2021), κάνοντας αναφορά στη συμπεριφορά πολλαπλού κινδύνου, η οποία ορίζεται ως η εμφάνιση δύο ή περισσότερων συμπεριφορών κινδύνου (Multiple Risk Behaviour). Ειδικότερα, υποστηρίζουν ότι οι έφηβοι που εμπλέκονται σε μία συμπεριφορά έχουν περισσότερες πιθανότητες να συμμετάσχουν και σε άλλες επικίνδυνες συμπεριφορές. Αυτή η αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει στην αποδοχή της εγκληματικής συμπεριφοράς, καθώς μια τέτοια συμπεριφορά γίνεται το πρότυπο γι αυτούς με αποτέλεσμα να ενθαρρύνονται να συνεχίσουν να συμμετέχουν σε ακόμη πιο εγκληματικές δραστηριότητες (Romero et al., 2017; Kostyuk et al., 2022).

Η αποκλίνουσα συμπεριφορά των εφήβων επιφέρει σημαντικές αρνητικές συνέπειες τόσο σε ατομικό, όσο και σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Αρχικά, η κατανάλωση αλκοόλ από τους εφήβους έχει άμεσες επιπτώσεις στην υγεία τους αφού ενδέχεται να υιοθετήσουν βίαιες και επικίνδυνες συμπεριφορές, κακή κρίση και να εμπλακούν σε αυτοκινητιστικά ατυχήματα. Παράλληλα, η χρήση αλκοόλ έχει συνδεθεί με αποβολές και δηλητηρίαση από αλκοόλ (Hill et al., 2009). Αναφορικά με το κάπνισμα, κατά τους Alberg και συνεργάτες (2003), αυτό αποτελεί έναν παράγοντα κινδύνου για καρδιαγγειακές παθήσεις και μια βασική αιτία θνησιμότητας που μπορεί να προληφθεί παγκοσμίως, καθώς ευθύνεται για σχεδόν 6 εκατομμύρια θανάτους ετησίως (12%) μεταξύ ατόμων ηλικίας 30 ετών. Πολλαπλές σωματικές ασθένειες, συμπεριλαμβανομένης της αθηροσκλήρωσης της αορτής (Zieske et al., 2005) και του άσθματος (Gilliand et al., 2006; McLeish & Zvolensky, 2010) αυξάνονται από την έκθεση στον καπνό του τσιγάρου κατά την παιδική ηλικία και την εφηβεία (U.S. Department of Health, 2012) ιδιαίτερα σε άτομα με οικογενειακό ιστορικό.

Πέραν από τις αρνητικές επιδράσεις στο ίδιο το άτομο, αφού μια τέτοια συμπεριφορά μπορεί να είναι επικίνδυνη για την υγεία του, είναι συνάμα και δαπανηρή

για την ίδια την κοινωνία στην οποία ανήκει. Είναι γνωστό ότι η συμπεριφορά πολλαπλού κινδύνου (Multiple Risk Behaviour) έχει συσχετιστεί με τις επιπτώσεις στην υγεία των εφήβων και τις κοινωνικές επιπτώσεις, όπως ανεργία, μείωση παραγωγικότητας, απουσίας από τον χώρο εργασίας, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, συλλήψεις και προβλήματα με την αστυνομία, πρόωρος θάνατος και νοσηρότητα (Hill et al., 2009; Miller et al., 2000; Tinner et al., 2021). Αυτές οι συμπεριφορές έχουν, επίσης, συνδεθεί με χρόνια προβλήματα υγείας όπως οι χρόνιες ασθένειες του καρκίνου, του ζαχαρώδη διαβήτη και των καρδιακών παθήσεων, και αποτελούν τις κύριες αιτίες δαπανών υγειονομικής περίθαλψης, αναπηρίας και θανάτου (Sturm, 2002). Οι Scarborough και συνεργάτες (2011) αναφέρονται σε έρευνα του 2006-2007 που πραγματοποιήθηκε από το Εθνικό Σύστημα Υγείας (National Health Service) του Ηνωμένου Βασιλείου, παρέχοντας συγκρίσιμα αποτελέσματα που σχετίζονται με το κάπνισμα και την κατανάλωση αλκοόλ και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι αυτή η αποκλίνουσα συμπεριφορά επιβαρύνει οικονομικά την ίδια τη χώρα.

1.2 Η περίπτωση της Κύπρου

1.2.1 Παραβατική Συμπεριφορά Εφήβων της Κύπρου

Η πρώτη σχετική έρευνα σε επίσημα αρχεία της Κυπριακής Στατιστικής Υπηρεσίας (Γεωργιάδης, κ.ά., 2009), διαπιστώνει ότι το φαινόμενο της παραβατικότητας των εφήβων όχι μόνο είναι υπαρκτό, αλλά λαμβάνει μεγάλες διαστάσεις. Πιο αναλυτικά, σε αυτά καταγράφονται παρεκκλίνουσες και παραβατικές συμπεριφορές όπως κλοπή, ληστεία, διάρρηξη, εκβιασμός, εμπρησμός ή απόπειρας εμπρησμού, κακόβουλη βλάβη, πρόκληση βαριάς σωματικής βλάβης, διαφθορά ανήλικης γυναίκας (13-16 ετών), βιασμός, απαγωγή, πλαστογραφία, χρήση και κατοχή εκρηκτικών, πυροβόλα όπλα, χρήση, κατοχή και διακίνηση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, νομίσιμα, παραχάραξη και άλλα σοβαρά αδικήματα. Τα μικροαδικήματα περιλαμβάνουν αδικήματα εναντίον της κοινής ησυχίας, της άσκησης νόμιμης εξουσίας, εναντίον προσώπων, περιουσίας, παράβλεψης κοινού, απόπειρες και συνωμοσίες για τη διάπραξη εγκλημάτων κ.ά. Ακολούθως δεδομένα από τη Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, κατά το 2017 καταγράφηκαν 190 καταγγελίες εις βάρος ανηλίκων, 34 καταγγελίες εις βάρος ανηλίκων κάτω των 13 ετών και 156 καταγγελίες εις βάρος ανηλίκων μεταξύ 14 και 16 ετών, ενώ το 2018 διαπιστώθηκε μικρή μείωση στον αριθμό των καταγγελιών, αφού καταγράφηκαν 182 καταγγελίες εις βάρος ανηλίκων, 38 καταγγελίες εις βάρος ανηλίκων

κάτω των 13 ετών και 144 καταγγελίες εις βάρος ανηλίκων μεταξύ 14 και 16 ετών. Αξιοσημείωτη αύξηση παρατηρήθηκε στον αριθμό των καταγγελιών εις βάρος ανηλίκων κατά τα έτη 2019 και 2020, αφού αυτός κυμάνθηκε μεταξύ 241 και 228. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Ερευνών (ESPAD Report 2019) στον μαθητικό πληθυσμό σχετικά με το αλκοόλ και τα άλλα ναρκωτικά το οποίο διεξήχθη σε μαθητές 16 ετών με τη συμμετοχή 35 χωρών της Ευρώπης και της ευρύτερης περιοχής, η Κύπρος τοποθετείται στην πέμπτη θέση στην Ευρώπη με ποσοστό 87% σχετικά με την ευκολία πρόσβασης των εφήβων σε οινοπνευματώδη ποτά, στην τρίτη θέση με ποσοστό 22% σχετικά με τον στοιχηματισμό (τζόγος) και στη δεύτερη θέση με ποσοστό 21% σχετικά με το κάπνισμα ναργιλέ. Στην ίδια έρευνα σημειώθηκε σημαντική αύξηση στη χρήση κάνναβης από εφήβους στην Κύπρο.

Γίνεται σαφές ότι η εμπλοκή σε παραβιάσεις στάτους στην εφηβεία οδηγεί σε αντίστοιχη μορφή συμπεριφοράς και στην ενήλικη ζωή και έχει κοινωνικοοικονομικό αντίκτυπο. Λόγω της αυξημένης παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων, η Κυπριακή Δημοκρατία τα τελευταία χρόνια δραστηριοποιείται ακόμη πιο έντονα για την αντιμετώπισή της, όπως παρουσιάζεται αναλυτικότερα στην ακόλουθη υποενότητα.

1.2.2 Δράσεις του Κράτους για Αντιμετώπιση της Νεανικής Παραβατικότητας

Το θέμα της νεανικής παραβατικότητας επηρεάζει και την κυπριακή κοινωνία, όπως άλλωστε και τις πλείστες σύγχρονες κοινωνίες, όπως τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Dawson et al., 2008; Rew & Wong, 2006), Αφρική (Francis et al., 2019), Ισπανία (Baena et al., 2019), Βραζιλία (Guimarães et al., 2018). Η κάλυψη του θέματος από τα ΜΜΕ έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, αφού σχολικοί βανδαλισμοί, διαρρήξεις, κλοπές, διακίνηση και χρήση ναρκωτικών, καθώς και σωματικές επιθέσεις από ανηλίκους, αποτελούν μέρος μιας νέας πραγματικότητας για τους πολίτες της Κυπριακής κοινωνίας. Η πολιτεία δε μένει άπραγη και αμέτοχη απέναντι σε αυτό το πρόβλημα, αλλά με διάφορες ανακοινώσεις και δράσεις τόσο μέσω δικών της πρωτοβουλιών, όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επισημαίνουν την αναγκαιότητα της αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς.

Για την αντιμετώπιση του προβλήματος γίνονται οι ακόλουθες ενέργειες από την πολιτεία. Ειδικότερα, οι αστυνομικές Αρχές της Κύπρου ενημερώνουν σε τακτά χρονικά διαστήματα τους πολίτες με ανακοινώσεις και ενημερωτικά δελτία για διάφορες εξαρτήσεις όπως τα ναρκωτικά και ο τζόγος. Ταυτόχρονα, το ΥΠΠΑΝ, αναλαμβάνει την υλοποίηση και τον συντονισμό δράσεων εφαρμογής εκπαιδευτικών προγραμμάτων

όπως, για παράδειγμα, το πρόγραμμα «ΔΡΑ.Σ.Ε» (Δράσεις Σχολικής και Κοινωνικής Ένταξης) που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στα κυπριακά δημόσια σχολεία το 2014, και το οποίο, όπως αναφέρεται στην επίσημη σελίδα του ΥΠΠΑΝ, στοχεύει στη συνέχιση, τη διεύρυνση και τη βελτίωση της λειτουργίας του θεσμού των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (Ζ.Ε.Π.) και του έργου «Πρόγραμμα κατά της Πρόωρης Εγκατάλειψης του Σχολείου, της Σχολικής Αποτυχίας και της Παραβατικότητας σε Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας», το πρόγραμμα Αγωγής Ζωής «Ευ Ζην», στο πλαίσιο του οποίου, ήδη από το 1998, υλοποιούνται δράσεις που στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής και της υγείας των παιδιών, κυρίως ζήτηματα και προκλήσεις που αντιμετωπίζει το σχολείο, όπως το κάπνισμα, το αλκοόλ, τα ναρκωτικά, η διατροφή, η παραβατικότητα, η συναισθηματική και κοινωνική αγωγή). Στην επίσημη σελίδα του ΥΠΠΑΝ, καταγράφεται ότι στο πλαίσιο του προγράμματος Αγωγής Ζωής «Ευ Ζην», κάθε σχολική μονάδα εντοπίζει τις ειδικές της ανάγκες μέσω της Επιτροπής Αγωγής Υγείας και Πρόληψης της Ενδοσχολικής Βίας. Αρμόδιοι φορείς όπως το Υπουργείο Υγείας (2012) και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί όπως το ΚΕΝΘΕΑ (Κέντρο απεξάρτησης ουσιών), το Κέντρο απεξάρτησης Ανώνυμων Αλκοολικών (ΑΑ), το Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου (ΑΣΚ) (Σαββίδου, 2015), η Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια (2009), η Αρχή Αντιμετώπισης Εξαρτήσεων Κύπρου (ΑΑΕΚ) διεξάγουν τα τελευταία χρόνια σημαντικές έρευνες για μελέτη του φαινομένου, και παρέχουν επιχορηγημένα προγράμματα, όπως το πρόγραμμα «ΡΕΑ» αντιμετώπισης εξαρτήσεων (2021) και το πρόγραμμα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης «Πρόληψη» (π.χ. EuroLife).

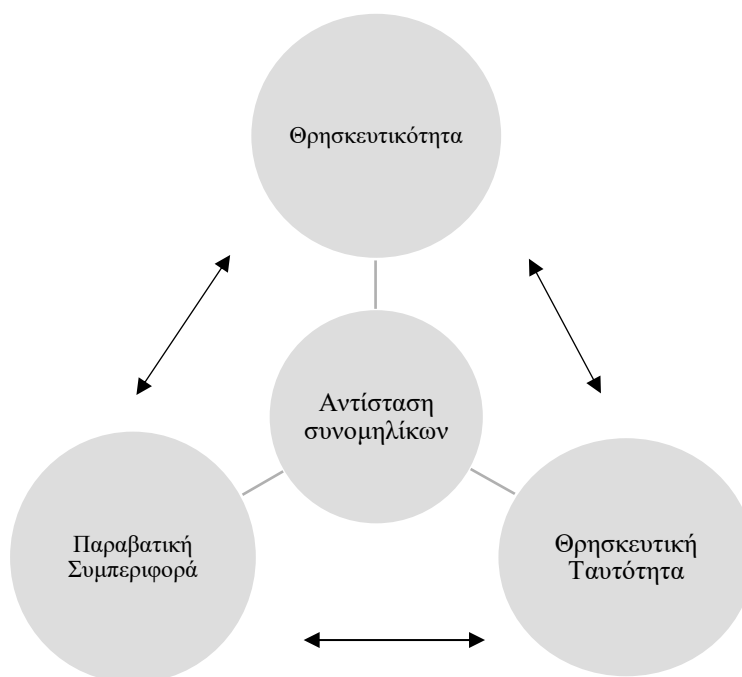
Συνοψίζοντας, αυτή η ενότητα παρουσίασε τους παράγοντες που οδηγούν σε παραβατική συμπεριφορά και ειδικότερα αναφέρθηκε στη παραβατική συμπεριφορά που παρατηρείται στους έφηβους της Κύπρου. Παρόλο που η Κυπριακή κοινωνία δε μένει απαθής σε αυτό το σοβαρό πρόβλημα είναι απαραίτητο να ληφθούν περαιτέρω μέτρα πρόληψης, δράσεις και προγράμματα για αποτροπή αυτής της αποκλίνουσας συμπεριφοράς.

Στην επόμενη ενότητα παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο και διασαφηνίζονται οι εννοιολογικοί ορισμοί μέσα από τη σχετική βιβλιογραφική ανασκόπηση προκειμένου να γίνει κατανοητό τόσο το περιεχόμενο εκάστου παράγοντα που μελετάται στην παρούσα εργασία όσο και οι συσχετίσεις μεταξύ τους.

1.3 Το Θεωρητικό Πλαίσιο

1.3.1 Θεωρητικό Πλαίσιο και Εννοιολογικοί Ορισμοί

Η έρευνα κινείται σε ένα θεωρητικό πλαίσιο που θέτει στο κέντρο την αντίσταση στους συνομηλίκους και τις συσχετίσεις και εξαρτήσεις του παράγοντα αυτού με τους παράγοντες «Θρησκευτικότητα», «Παραβατική Συμπεριφορά», «Θρησκευτική Ταυτότητα». Μελετώντας τη βιβλιογραφία αναπτύχθηκε το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας, το οποίο απεικονίζεται στο Γράφημα 2.1. Στο κέντρο του μοντέλου είναι ο διαμεσολαβητικός παράγοντας «Αντίσταση Συνομηλίκων», ο οποίος ενισχύεται, αρνητικά ή θετικά, από τη θρησκευτικότητα, τη θρησκευτική ταυτότητα καθώς επίσης και την παραβατική συμπεριφορά του ατόμου. Οι τρεις τελευταίοι παράγοντες συνδέονται με μία αμφίδρομη σχέση μεταξύ τους που συσχετίζεται με τον παράγοντα «Αντίσταση στην Επίδραση Συνομηλίκων». Το εν λόγω μοντέλο επιχειρεί να διερευνήσει κατά πόσο η σχέση αυτή μπορεί να αποτελέσει μηχανισμό που εξηγεί την αρνητική σχέση μεταξύ θρησκευτικότητας και συχνότητας εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά, και αν υπάρχει ενδεχόμενη σχέση μεταξύ του είδους θρησκευτικής ταυτότητας και της εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά και μεταξύ θρησκευτικότητας και παραβατικής συμπεριφοράς.

Γράφημα 1: Θεωρητικό Πλαίσιο Έρευνας

Η έρευνα επικεντρώνεται στο τρόπο με τον οποίο η θρησκευτικότητα και ο τρόπος διαμόρφωσης της θρησκευτικής ταυτότητας επιδρούν στην εμπλοκή των εφήβων σε διαφορετικά είδη παραβατικής συμπεριφοράς, αλλά και σε συγκεκριμένες εκφάνσεις καταχρήσεις (κάπνισμα, αλκοόλ). Κατά τους Ameri και συνεργάτες (2017), η θρησκευτικότητα είναι ένας παράγοντας που μπορεί να αναπτύξει ηθική πειθαρχία και να εδραιώσει κοινωνικούς κανόνες αποτρέποντας όχι μόνο ηθικά προβλήματα, αλλά και σωματικά και ψυχικά. Έτσι, η πρόληψη μέσω αξιολόγησης παραγόντων ρίσκου για εντοπισμό ατόμων υψηλού κινδύνου, προγραμμάτων ενδυνάμωσης και εφαρμογή αξιών όπως, για παράδειγμα, μέσω της θρησκευτικής παράδοσης θα έχει ως αποτέλεσμα την αυτορρύθμιση και την ευημερία του ατόμου και θετικό αντίκτυπο στο σχολείο και ακολούθως στην ευρύτερη κοινότητα (Grier & Gudiel, 2011). Με τη γενική παραδοχή ότι οι συνομηλικοί επιδρούν καταλυτικά στις συμπεριφορές που υιοθετεί ένας έφηβος, στο πλαίσιο των αλληλεξαρτήσεων (βλ. Γράφημα 1), διερευνάται ο βαθμός στον οποίο οι παράγοντες «Θρησκευτικότητα» και «Θρησκευτική Ταυτότητα» μπορούν να δράσουν προστατευτικά στην υιοθέτηση ανάλογων συμπεριφορών, μέσω και της αντίστασης στην επίδραση των συνομηλίκων από την πλευρά του εφήβου.

1.3.2 Παράγοντας «Αντίσταση Συνομηλίκων»

Ερευνητές δίνουν διαφορετικές εκδοχές σχετικά με την επίδραση των συνομηλίκων κατά τη διάρκεια της εφηβείας. Για παράδειγμα, οι Albert και συνεργάτες (2013), ο Chein και οι συνεργάτες (2011) και οι Romer και συνεργάτες (2017) προτείνουν μια νευροβιολογική εξήγηση όσον αφορά την επίδραση των εφήβων. Ειδικότερα, αναφέρονται στην ανάπτυξη του εγκεφάλου σχετικά με τη συμπεριφορά των εφήβων, υποστηρίζοντας ότι οι έφηβοι έχουν βιολογική προδιάθεση να αναλάβουν περισσότερους κινδύνους και να αναζητήσουν περισσότερες ανταμοιβές σε κοινωνικά πλαίσια εξαιτίας ενός εξελικτικά διατηρημένου μηχανισμού στον οποίο η παρουσία συνομηλίκων αυξάνει την ευαισθησία των εφήβων σε μελλοντικά οφέλη (Nelson et al., 2005; Steinberg & Monahan, 2007). Παράλληλα, άλλοι ερευνητές αναφέρονται στην πίεση των συνομηλίκων και στις συνειδητές ανησυχίες σχετικά με τις κοινωνικές συνέπειες της συμπεριφοράς κάποιου, οι οποίες θα μπορούσαν αναμφίβολα να είναι στη βάση ορισμένων κακών αποφάσεων που λαμβάνουν οι έφηβοι. Εκτός από τον έλεγχο που ασκείται από συνομηλίκους, σημαντικό πλαίσιο θεωρείται και το ατομικό. Αυτό σημαίνει ότι ο έφηβος λόγω της ανησυχίας που τον διακατέχει για το τι σκέφτονται οι συνομηλικοί του για

αυτόν, αναγκάζεται να συμμορφωθεί στην πίεση των συνομηλίκων, έτσι ώστε να αποφύγει την απόρριψη (Feldman, 2019).

Αρχικές έρευνες επικεντρώθηκαν στην πίεση των συνομηλίκων για συμμετοχή σε προκοινωνική συμπεριφορά (prosocial behavior) (Berndt, 1979; Brown, 2004; Mounts & Steinberg, 1995). Δηλαδή μερικοί νέοι αισθάνονται ότι ωθούνται να ενεργήσουν με κοινωνικά επιθυμητούς τρόπους (prosocial behaviour) π.χ. πίεση να τα πάνε καλά στο σχολείο, αποφυγή χρήσης ναρκωτικών (Prinstein et al., 2001). Αυτήν την άποψη υποστηρίζουν ευρήματα ερευνών (Hoorn et al., 2016) που αφορούν συμμετοχή εφήβων σε κοινωνικά παιχνίδια (public good games) όπου τα αποτελέσματα τονίζουν ότι η επιρροή των συνομηλίκων μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες για υγιή κοινωνική ανάπτυξη. Αυτή η εστίαση όμως έχει μετατοπιστεί με την πάροδο του χρόνου στις αντιδράσεις των εφήβων στην πίεση των συνομηλίκων για κακή συμπεριφορά (Chassin et al., 2004; Lerner et al., 2005).

Οι περισσότερες μελέτες επικεντρώνονται στον ρόλο των συνομηλίκων ως ομάδα αναφοράς και τα ευρήματα τους δείχνουν χωρίς αμφιβολία ότι οι επιρροές κατά τη διάρκεια της εφηβείας είναι ισχυρότερες και σημαντικές παρά σε οποιαδήποτε άλλη ηλικιακή ομάδα (Gardner & Steinberg, 2005; Chein et al., 2011; Knoll et al., 2015; Simons-Morton et al., 2001). Καθώς οι έφηβοι αρχίζουν να σχηματίζουν ομάδες, η πίεση που δέχονται στο να υιοθετήσουν τα στυλ και τα ενδιαφέροντα των συνομηλίκων μπορεί να αυξηθεί καθώς οι έφηβοι χρησιμοποιούν την κοινωνική επιρροή για να ελέγξουν ο ένας τη συμπεριφορά του άλλου με σκοπό να διατηρήσουν μια ομαδική ταυτότητα, έτσι ώστε να διαφέρουν από τους άλλους μαθητές (Brown, 2004; McDonald & Crandall, 2015).

Ερευνητές μελέτησαν την κοινωνική επιρροή με την εφαρμογή τυχερών παιχνιδιών σε εφήβους όπως το Guess Gambling Game (Hoorn, et al., 2016), Probabilistic Gambling Task a ‘wheel of fortune’ game (Smith et al., 2014), παιχνίδι ρίσκου το «Chicken Game» (Gardner & Steinberg, 2005), παιχνίδια προσομοίωσης, όπως εικονική οδήγηση (Hoorn et al., 2016) στα οποία παρατήρησαν ότι οι συνομήλικοι ενθάρρυναν άλλους εφήβους να πάρουν ριψοκίνδυνες αποφάσεις με βάση κοινωνικούς κανόνες. Οι επιρροές των συνομηλίκων πιστεύεται ότι επηρεάζουν τις δεξιότητες γνωστικού ελέγχου των εφήβων αυξάνοντας την παρορμητικότητα κατά τη λήψη αποφάσεων (O’ Brien et al., 2011; Chein et al., 2011). Αυτό οδηγεί στην υπόθεση ότι η παρουσία των συνομηλίκων ρυθμίζει το κοινωνικό-συναισθηματικό σύστημα για ευκαιρίες αμοιβής και ελέγχου (π.χ. έρευνα προσομοίωση οδήγησης, Gardner & Steinberg, 2005; Albert et al., 2013; Chein et al., 2011; Smith et al., 2015).

Ωστόσο, άλλες μελέτες (Steinberg & Monahan, 2007) αμφισβητούν τέτοιου

είδους έρευνες που εξετάζουν την κοινωνική επιρροή με τη χρήση τυχερών παιχνιδιών θέτοντας το ζήτημα της χρήσης υποθετικών διλημμάτων σχετικά με συγκεκριμένες καταστάσεις για την αξιολόγηση της ευαισθησίας των συνομηλίκων. Υποστηρίζουν ότι εάν ένα υποθετικό σενάριο περιγράφει μια κατάσταση που έχει αντιμετωπίσει προηγουμένως ένας ερωτώμενος, οι απαντήσεις του μπορεί να είναι παρόμοιες με αυτές που έδωσε την τελευταία φορά που ερωτήθηκε. Από την άλλη πλευρά, εάν το υποθετικό σενάριο παρουσιάζει μια μοναδική κατάσταση, ο ερωτώμενος αφήνεται να υποθέσει τι θα έκανε. Ισχυρίζονται ότι αυτές οι έρευνες απέτυχαν να λάβουν υπόψη τις ατομικές διαφορές στην αντικοινωνική συμπεριφορά και ότι αυτές οι συμπεριφορές μπορεί να επηρεάζονται από κοινωνικές προκαταλήψεις. Επίσης, ο Smetana (2006) προτείνει ότι οι έφηβοι είναι πιο πιθανό να επιδεικνύουν την τάση τους να αμφισβητήσουν την εξουσία ή να διαπράξουν μικρές παραβατικές πράξεις.

1.3.3 Παράγοντας «Θρησκευτικότητα»

Η Θρησκευτικότητα έχει ταυτιστεί με τη συμμετοχή σε οργανωμένα θρησκευτικά σύνολα και πρακτικές, όπως για παράδειγμα η συμμετοχή στην εκκλησιαστική λατρεία για να διευκολύνει την προσωπική πίστη, συγκίνηση και εμπειρία μέσα στον ιερό χώρο (Good & Willoughby, 2008). Μια ακόμη σημαντική διάκριση που γίνεται από τους ερευνητές είναι η αναγνώριση διαφόρων διαστάσεως της Θρησκευτικότητας, όπως βιωματική (προσωπική πίστη), τελετουργική (συμμετοχή στη λατρεία), ιδεολογική (ενημέρωση και γνώση των γραφών), πνευματική γνώση και επακόλουθο (είναι στενά συνδεδεμένες αφού το πρώτο οδηγεί αναπόφευκτα στο δεύτερο) (Glock & Stark, 1965· Holdcroft, 2006). Η πίστη μπορεί να μην είναι αποτέλεσμα γνώσης αλλά και το αντίθετο, οι θρησκευτικές γνώσεις να μην καταλήγουν σε πίστη (Holdcroft, 2006). Ο Fukuyama (1960) αναφέρεται σε γνωστικές, θρησκευτικές και λατρευτικές διαστάσεις ενώ ο Allport και Ross (1967) προτείνουν την εξωγενή (extrinsic) και εγγενής (intrinsic) Θρησκευτικότητα. Εγγενής Θρησκευτικότητας (intrinsic religiosity) αναφέρεται στη σημασία που έχει η Θρησκευτικότητα στη ζωή του ατόμου. Σύμφωνα με τους Mendolia και συνεργάτες (2018) αυτός ο τύπος θρησκευτικότητας είναι ο καταλληλότερος για να δείξει τον ρόλο που διαδραματίζει η θρησκεία στις προσωπικές αποφάσεις και συμπεριφορές του ατόμου και ειδικότερα των εφήβων. Αντιθέτως, η εξωγενής Θρησκευτικότητα (extrinsic) παρουσιάζει τη συμπεριφορά των νέων να επηρεάζεται από άλλους παράγοντες, όπως είναι η οικογένεια και οι προσδοκίες της κοινωνία.

Η παρούσα έρευνα θα βασιστεί σε μια κλίμακα που χρησιμοποίησε ο Saroglou και οι συνεργάτες (2020) στην έρευνά του, όπου ορίζει τη θρησκεία και τη θρησκευτικότητα σύμφωνα με τις πιο κάτω διαστάσεις: «Πίστη» (“Believing”), «Σύνδεση» (“Bonding”), «Συμπεριφορά» (“Behaving”) και «Αίσθημα του Ανήκειν» (“Belonging”). Η πρώτη διάσταση (“Believing”) αναφέρεται στη γνωστική πτυχή της θρησκείας δηλαδή στα υπαρξιακά ζητήματα και στην αναζήτηση νοήματος. Η δεύτερη διάσταση (“Bonding”), αναφέρεται στις συναισθηματικές πτυχές που συνδέονται με την υπέρβαση και τους ομόθρησκους μέσω θρησκευτικών τελετών. Η τρίτη διάσταση (“Behaving”) αναφέρεται στην ηθική πτυχή της θρησκείας, δηλαδή στους ηθικούς κανόνες, όπως, αρετές, ιεραρχία αξιών. Τέλος, η τέταρτη διάσταση (Belonging) αναφέρεται στις κοινωνικές πτυχές της θρησκείας, δηλαδή ένταξη σε μια κοινότητα, αναζήτηση συλλογικής ταυτότητας. Υποστηρίζει ότι αυτές οι διαστάσεις παρόλο που χρησιμοποιούν διαφορετικούς μηχανισμούς, είναι πολύ σημαντικές αφού περιγράφουν γιατί οι άνθρωποι είναι θρησκευόμενοι, αλλά και πώς και γιατί γίνονται θρησκευόμενοι.

1.3.4 Παράγοντας «Θρησκευτική Ταυτότητα»

Παράλληλα με τη Θρησκευτικότητα του ατόμου, κρίνεται απαραίτητο να διερευνηθεί η Θρησκευτική Ταυτότητα, δηλαδή οι Θρησκευτικές αξίες, στάσεις και πεποιθήσεις των εφήβων σε σχέση με την Παραβίαση Στάτους, καθώς η εφηβεία είναι μια περίοδος αναζήτησης και διαμόρφωσης Ταυτότητας.

Ο Θρησκευτικός τομέας, σύμφωνα με τον Marcia (2001), είναι ένας από τους πιο σημαντικούς τομείς που αναπτύσσονται κατά την εφηβεία. Η Θρησκευτική Ταυτότητα περιλαμβάνει θρησκευτικές ιδέες, στάσεις απέναντι στη θρησκεία και την πνευματικότητα, τον προβληματισμό σχετικά με τις θρησκευτικές δραστηριότητες και συμπεριφορές, καθώς και θέματα που σχετίζονται με έναν ορισμένο ηθικό κώδικα. Ο Pratiwi (2020) εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι θρησκευτικές πεποιθήσεις επηρεάζουν τη διαμόρφωση και την ανάπτυξη προσωπικών ταυτοτήτων. Ο Marcia (1966) αναφέρεται σε τρεις τομείς της ταυτότητας, στην καριέρα, την πολιτική και τη Θρησκεία. Οι Grotevant και Cooper (1982), διεύρυναν την έρευνα του Marcia, προσθέτοντας στη λίστα τρεις ακόμη τομείς, τις σχέσεις με φίλους, σχέσεις με σύντροφο και τους ρόλους φύλου. Άλλοι μελετητές συνέχισαν να επεκτείνουν την έρευνα στον τομέα της ταυτότητας και να ταξινομούν αυτούς τους τομείς σε δύο μεγάλες ομάδες, ιδεολογικές και διαπροσωπικές (Grotevant & Adams, 1984; Bartoszek & Pittman, 2011). Το πολιτικό, το

επαγγελματικό, το ηθικό και το θρησκευτικό πεδίο συνθέτουν τον ιδεολογικό τομέα, ενώ οι δεσμοί με την οικογένεια, τους φίλους, τον/τη σύντροφο και οι ρόλοι φύλου αποτελούν τον διαπροσωπικό τομέα (King et al., 2013; 1995; Kim & Esquivel, 2011).

Σύμφωνα με τον Erikson (1969), η εφηβεία είναι η περίοδος όπου ο νέος επιζητεί να ανακαλύψει τον εαυτό του, αλλά και τους κοινωνικούς ρόλους που πρόκειται να αναλάβει αργότερα στην πορεία της ζωής του. Αυτή η «δοκιμή» διαφορετικών επιλογών και ρόλων οδηγεί στη διαπίστωση, «του ποιος είναι», μέσω λήψεων διαφόρων αποφάσεων όπως επαγγελματικές αποφάσεις, σεξουαλικές πολιτικές και θρησκευτικές δεσμεύσεις. Το στάδιο αυτό ονομάζεται «ταυτότητα ή σύγχυση ταυτότητας», κατά τον Erikson (Feldman, 2019). Η θεωρία της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης του Erikson (1969) θα μπορούσε να εφαρμοστεί στην εξέλιξη των θρησκευτικών ιδεών, καθώς στο πλαίσιο της γίνεται λόγος για την ανάγκη ανάπτυξης μιας ισχυρής ταυτότητας κατά την εφηβεία και τη συμβολή των Θρησκευτικών τελετών σε αυτή τη διαδικασία, προσφέροντας απαντήσεις σε υπαρξιακά ερωτήματα, κοινωνικούς δεσμούς και αίσθηση του «ανήκειν». Σύμφωνα με την προαναφερθείσα θεωρία, με την αρετή της πίστης - μια δέσμευση σε ένα πνευματικό όραμα - ήταν καθοριστική για τη διευθέτηση της διαμάχης ταυτότητας-ρόλων.

Στη συνέχεια, ο Marcia (1980) χρησιμοποιεί τη θεωρία του Erikson και υποστηρίζει ότι η παρουσία ή απουσία της δέσμευσης και της κρίσης/αναζήτησης είναι μεγάλης σημασίας για το είδος ταυτότητας που διαμορφώνεται από το άτομο. Βάσει αυτού του πλαισίου, παρουσιάζει τέσσερις κατηγορίες εφηβικής ταυτότητας. Η πρώτη κατηγορία «Κατακτημένη Ταυτότητα» αναφέρεται στον έφηβο, ο οποίος μετά από πολλές δοκιμές κατέληξε στο ποιος είναι και τι θέλει από τη ζωή του, έτσι είναι και ψυχολογικά υγιής. Η δεύτερη κατηγορία «Δοτή ταυτότητα» αφορά τον έφηβο που έχει δεσμευτεί σε μια ταυτότητα αφού αποδέχτηκε τις αποφάσεις των άλλων που αφορά τον ίδιο. Η τρίτη κατηγορία «Μορατόριουμ» αφορά τον έφηβο τον οποίο παρόλο που έχει δοκιμάσει πολλές ταυτότητες δεν έχει ακόμη δεσμευτεί έτσι βιώνει μεγάλη σύγχυση. Η τέταρτη και τελευταία κατηγορία «Σύγχυση ταυτότητας» αφορά τους νέους που δεν έχουν διερευνήσει ταυτότητες και ούτε δεσμεύονται έτσι τον χαρακτηρίζει η αστάθεια. Ωστόσο, σημειώνεται ότι οι προτεινόμενες κατηγορίες του Marcia, περιορίζουν και δεν μπορούν να εφαρμοστούν ακριβώς σε εφήβους από διαφορετικά πολιτιστικά και θρησκευτικά πλαίσια.

Ο ρόλος της διερεύνησης και της δέσμευσης ταυτότητας έχει ερευνηθεί πάρα πολύ και βοήθησε στην κατανόηση της ανάπτυξης της ταυτότητας στην εφηβεία. Παρόλα αυτά πολύ λίγη έρευνα έχει γίνει για τη σχέση μεταξύ Ταυτότητας και Θρησκείας.

Κάποιοι ερευνητές όπως οι Zaleski και Schiaffino (2000) απορούν για το μειωμένο ερευνητικό ενδιαφέρον σχετικά με αυτή τη συσχέτιση και ταυτόχρονα επισημαίνουν ότι η θρησκεία μπορεί να έχει σημαντικό αντίκτυπο στις ταυτότητες των ανθρώπων. Τονίζουν ότι η Θρησκευτικότητα των εφήβων έχει συνδεθεί με θετικά αποτελέσματα, όπως η μικρότερη ανάληψη κινδύνου και η παραβατικότητα, καθώς και λιγότερη συμπεριφορά που θέτει σε κίνδυνο την υγεία (χαμηλότερη κατανάλωση αλκοόλ, χρήση και κατάχρηση ουσιών) (Zaleski & Schiaffino, 2000; Bishop et al., 1997).

Σύμφωνα με έρευνα που διεξάχθηκε σε σχολεία της Κύπρου (Solomontos-Kountouri, 2006) τα αποτελέσματα προτείνουν εννέα κατηγορίες Θρησκευτικής Ταυτότητας τα οποία είναι αντιπροσωπευτικά για τους νέους της Ορθόδοξη Ελληνο-Χριστιανικής κοινότητας της Κύπρου. Οι έξι κατηγορίες συσχετίστηκαν με τις τέσσερις «καταστάσεις Ταυτότητας» επικυρώνοντάς τες εν μέρη, ενώ προτείνει και τρεις ξεχωριστούς τύπους ταυτότητας, «Ανοιχτόμυαλος τύπος ταυτότητας» (open-minded Religious), «Φανατική θρησκευτική ταυτότητα» (Fanatical Religious) και «Επικριτές της Εκκλησίας» (Church Critics). Λαμβάνοντας υπόψη τα ευρήματα αυτής της έρευνας, είναι σημαντικό να χρησιμοποιηθούν αυτές οι εννέα κατηγορίες που εντοπίστηκαν και αντιπροσωπεύουν τους Ορθόδοξους νέους της Κύπρου.

1.3.5 Παράγοντας «Παραβατική Συμπεριφορά»

Αναφορικά με τον όρο «παραβατικότητα», ο Farrington (1987) δίνει την ερμηνεία ότι πρόκειται για έναν νομικό όρο που αναφέρεται σε μια ποικιλία αντικοινωνικών συμπεριφορών όπως κλοπή, διάρρηξη, ληστεία, βανδαλισμός, χρήση ναρκωτικών, και συνάμα περιλαμβάνει την επιθετική συμπεριφορά. Η παραβατικότητα χρησιμοποιείται συχνά εναλλακτικά με την αντικοινωνική συμπεριφορά, η οποία περιλαμβάνει το ψέμα, την απάτη, την κλοπή και την άσκηση αντικοινωνικών δραστηριοτήτων (Achenbach, 1991; Anchenbach & Edelbrock, 1983).

Οι Siegel και Welsh (2016) ορίζουν την παραβατικότητα ως την εμπλοκή σε παράνομη συμπεριφορά από νέους κάτω από τη νόμιμη ηλικία ενηλικίωσης (19 ετών), η νεανική παραβατικότητα είναι επίσης γνωστή ως παραβατικότητα ανηλίκων ή έγκλημα νέων. Οι παραβάσεις μπορεί να είναι παραβάσεις του καθεστώτος (status offenders) όπως για παράδειγμα το κάπνισμα, η χρήση αλκοόλ, η αδικαιολόγητη απουσία από το σχολείο κ.τ.λ. Οι ανήλικοι δράστες μπορεί να κατηγορηθούν ως ενήλικες ανάλογα με το είδος και την σοβαρότητα της παράβασης.

«Επικίνδυνη» ή «Ριψοκίνδυνη» συμπεριφορά αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως εμπλοκή των εφήβων σε δραστηριότητες οι οποίες χαρακτηρίζονται από επικινδυνότητα, π.χ. επικίνδυνη οδήγηση υπό την επήρεια αλκοόλ, υπερβολική ταχύτητα, κάπνισμα και χρήση ουσιών ή τζόγος (Crone & Dahl, 2012; Hoorn et al., 2016). Κάποιοι ερευνητές θεωρούν την εμπλοκή σε επικίνδυνη ριψοκίνδυνη συμπεριφορά, ως παραβίαση Στάτους (Ambrosia et al., 2018; Hawkins et al., 1992). Στην παρούσα έρευνα υιοθετούμε την πεποίθηση αυτή, συμπεριλαμβανοντάς τη ριψοκίνδυνη συμπεριφορά, μαζί με το κάπνισμα και τη χρήση αλκοόλ στην «Παραβατική Συμπεριφορά».

Της βιβλιογραφικής διερεύνησης των υπό μελέτη παραγόντων έπεται ο συσχετισμός τους με τη Θρησκευτικότητα, το οποίο αποτελεί πρωτεύον ερευνητικό ζητούμενο της παρούσας εργασίας.

1.3.6 Συσχετισμός Παραγόντων

1.3.6.1 Παράγοντας «Θρησκευτικότητα» και «Παραβατική Συμπεριφορά»

Ένα γνώρισμα της εφηβείας θεωρείται η τάση αμφισβήτησης των ενηλίκων και γενικότερα της εξουσίας καθώς επίσης και η χρήση ερωτήσεων σχετικά με διάφορα θέματα όπως τη θρησκεία και την πνευματικότητα. Επίσης, οι έφηβοι μπορούν να προσεγγίσουν τη θρησκεία πιο κριτικά και να απομακρυνθούν από την επίσημη θρησκεία τους καθώς βρίσκονται αντιμέτωποι με τη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους που αρχίζει από τη μέση παιδική ηλικία. Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις παρατηρείται μια σύνδεση με τη θρησκεία αφού είναι μια αίσθηση προσκόλλησης καθώς τους δίνει απαντήσεις σε υπαρξιακά ερωτήματα (Azar, 2010; Levenson et al., 2013; Yonker et al., 2012) Σύμφωνα με τον James Fowler (Feldman, 2019) ο τρόπος με τον οποίο ο άνθρωπος ασκεί και εφαρμόζει την πίστη και την πνευματικότητα εξελίσσεται κατά τη διάρκεια της ζωής μέσα από μια σειρά σταδίων. Στην εφηβεία η προσέγγιση είναι πιο αφαιρετική. Καθώς δημιουργούν την ταυτότητα τους, οι έφηβοι σχηματίζουν ένα σύνολο βασικών πεποιθήσεων και αξιών, ενώ από την άλλη πλευρά, υπάρχουν και οι έφηβοι που σπάνια σκέφτονται αυτά τα θέματα σε βάθος ή συστηματικά μέχρι πολύ αργότερα στη ζωή τους (Feldman, 2019).

Η αντικοινωνική ή εγκληματική συμπεριφορά, σύμφωνα με τον Moffitt (2006), ξεκινά από την παιδική ηλικία και την εφηβεία (π.χ. επιδεικνύοντας πρώιμη αντικοινωνική συμπεριφορά) και συνεχίζεται σε όλη την ενήλικη ζωή. Για τους παραβάτες της συγκεκριμένης ηλικίας, η αντικοινωνική ή εγκληματική συμπεριφορά

αρχίζει και τελειώνει κατά την εφηβεία. Σύμφωνα με προηγούμενες έρευνες, η νεανική παραβατικότητα αυξάνεται κατά την εφηβεία, κορυφώνεται στη μέση εφηβεία και στη συνέχεια μειώνεται σταδιακά καθώς οι νέοι μπαίνουν στην ενηλικίωση (Loeber et al., 1991; McCord et al., 2001; Nagin et al., 1995). Οι Moffitt (2006) και Schulenberg και Zarrett (2006) βρήκαν ότι οι έφηβοι δείχνουν μια τάση να εμπλέκονται σε αντικοινωνική, επιθετική ή παραβατική συμπεριφορά, αν και αυτή μειώνεται καθώς η εφηβεία προχωρά και πλησιάζει την ωριμότητα. Ως αποτέλεσμα, η αντικοινωνική και παραβατική συμπεριφορά κατά την εφηβεία μπορούν να θεωρηθούν ως φυσικές και προσωρινές πτυχές της εφηβικής περιόδου.

Όπως διαφαίνεται από τα ευρήματα πολλών εθνικών ερευνών τύπου Κοόρτης (cohorts), δηλαδή μελέτες σειράς/παρατήρησης (Wallace, 2002; Sinha et al., 2007), εμπειρικών (Pichon et al., 2007) και πειραματικών ερευνών (Ahmed & Salas, 2008), η Θρησκευτικότητα είναι πιθανό να αποτελέσει προστατευτικό παράγοντα στην παραβατική συμπεριφορά (Cappellen et al., 2016; Kor et al., 2019; Mendolia et al., 2018). Παράλληλα, η Θρησκευτικότητα και προκοινωνική συμπεριφορά (prosocial behaviour) είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την κοινωνική συμπεριφορά, αφού συσχετίζει τη θρησκευτική πίστη με τη σωματική, αλλά και ψυχική υγεία.

Θρησκευτικές πρακτικές, όπως ο εκκλησιασμός μπορούν να αποτρέψουν ανεπιθύμητες συμπεριφορές (Ameri et al., 2017; Sinha et al., 2007). Ερευνητές αναφέρουν ότι όταν οι νέοι ανήκουν σε μια θρησκευτική ομάδα δημιουργείται μια θετική ταυτότητα, σχέση με καλά πρότυπα, συμβάλει στην καλύτερη επίδοση στο σχολείο, μειώνει το άγχος και αναπτύσσει υψηλές προσδοκίες. Επίσης, η συμμετοχή σε δραστηριότητες της εκκλησίας και η ικανοποίηση από αυτή τη συμμετοχή, και γενικά η όλη στάση απέναντι στον Χριστιανισμό είναι όλα θετικά συνδεδεμένα με την ευτυχία του ατόμου (Francis 2019).

Πολλές θεωρητικές εξηγήσεις υποστηρίζουν ότι θρησκευτική εμπλοκή, δηλαδή η ενεργή συμμετοχή σε θρησκευτικές λατρείες και δραστηριότητες, μπορεί να σχετίζεται με τη μείωση χρήσης αλκοόλ και καπνίσματος, αφού έχουν εντοπιστεί σε πολλές έρευνες παράγοντες που συμβάλλουν στη μείωση της κατανάλωσης αλκοόλ και καπνίσματος. Οι παράγοντες αυτοί είναι θρησκευτικοί, κοινωνικοί και ψυχολογικοί (Buchtova, 2020; Chawla et al., 2007; Guimarães et al., 2018; Roman, 2021).

Θρησκευτικοί παράγοντες θεωρούνται οι θρησκευτικές πεποιθήσεις και οι αξίες, οι οποίες χρησιμεύουν ως πρότυπα για τους έφηβους, λόγω του ότι παρέχουν κοινωνική και συναισθηματική υποστήριξη. Αυτό επιτυγχάνεται γιατί ενθαρρύνουν τους νέους ανθρώπους να λάβουν αποφάσεις στη ζωή τους, συμπεριλαμβανομένων των αποφάσεων

αποφυγής του αλκοόλ και του καπνίσματος (Buchtova et al., 2020; Moulin-Stožek et al., 2018). Μια άλλη διαπίστωση είναι ότι οι νέοι λαμβάνουν υπόψη τα θρησκευτικά μηνύματα των ιερών βιβλίων και παραδόσεων. Αυτό έχει ως συνέπεια να απορρίπτουν ριψοκίνδυνες συμπεριφορές λόγω θρησκευτικών αρχών και αξιών αλλά και απαγορεύσεων (π.χ. Κοράνι, Σούρα, Ιουδαιοχριστιανικά δόγματα, Βίβλος). Έτσι καταλήγουμε στη διαπίστωση ότι οι θρησκευτικές πρακτικές έχουν αντίκτυπο στις πράξεις και συμπεριφορές των ανθρώπων αφού τους βοηθά να εσωτερικεύουν θρησκευτικά μηνύματα (Miller et al., 2000; Nasim et al., 2006; Steinman & Zimmerman, 2004).

Σε κοινωνικό επίπεδο αναγνωρίζεται ότι η θρησκευτική συμμετοχή σε θρησκευτικές οργανώσεις και κοινότητες συνδέεται με άμεσες και έμμεσες κοινωνικές κυρώσεις γιατί η συμπεριφορά του ατόμου είναι υπό παρακολούθηση και έλεγχο από άλλα άτομα της ομάδας. Επίσης, η ψυχολογία του ατόμου ενισχύεται θετικά με τη θρησκευτική συμμετοχή επειδή προάγει θετική αυτοαντίληψη (π.χ. αυτοεκτίμηση και πεποιθήσεις ελέγχου) και ψυχολογική ευεξία του εφήβου (Regnerus & Elder, 2003; Smith, 2003a). Τα άτομα που συμμετέχουν ενεργά εκτιμώνται για δεξιότητες και ικανότητες που σχετίζονται με δραστηριότητες που σχετίζονται με την εκκλησία (π.χ. τραγούδι σε χορωδία, συμμετοχή σε θρησκευτικές συζητήσεις) σεβασμός στην κοινωνική υπηρεσία (π.χ. εθελοντισμός). Αυτοί οι τύποι δραστηριοτήτων και εμπειριών βελτιώνουν την αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση του εφήβου. Είναι φανερό λοιπόν ότι η Θρησκεία έχει μεγάλη σημασία στη ζωή ενός ατόμου αφού μπορεί να συνδέεται άμεσα με προσωπικές στάσεις απέναντι στην πρόσληψη κατανάλωσης αλκοόλ (Guimarães et al., 2018) και του καπνίσματος (de Andres-Sanchez, et al., 2021; Roman et al., 2021).

1.3.6.2 Παράγοντας «Θρησκευτικότητα» και «Αντίσταση Σηνομηλικών»

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα ερευνών (Chawla et al., 2007), ο αντίκτυπος των κοινωνικών κανόνων στη σχέση μεταξύ θρησκευτικότητας, χρήσης αλκοόλ και καπνίσματος είναι ένα άλλο στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη όταν μελετούμε την παραβίαση Στάτους στην εφηβική ηλικία. Κατά τους Borsari και Carey (2001, 2003), Larmier και συνεργάτες (2004), Lewis και Neighbors (2006), Perkins (2002) διαπιστώθηκε ότι η κοινωνική επιρροή αποτελεί ένα καθοριστικό παράγοντα στην κατανάλωση αλκοόλ. Όμοια διαπίστωση κάνουν και οι Simons-Morton και συνεργάτες (2001), Kiran-Esen (2003), Hoffman και συνεργάτες (2007), Leshargie και συνεργάτες

(2019) όσο αφορά το κάπνισμα. Τα αποτελέσματα επισημαίνουν ότι οι φίλοι είναι ισχυροί παράγοντες επιρροής που μπορεί να επιβληθούν είτε άμεσα (ενεργητική πίεση για κατανάλωση αλκοόλ), είτε έμμεσα (γνωστικές διεργασίες όπως οι αντιληπτές νόρμες κατανάλωσης αλκοόλ) στη συμπεριφορά του ατόμου. Υποστηρίζεται και από τις θεωρίες της αιτιολογημένης δράσης και της προγραμματισμένης συμπεριφοράς (Ajzen, 1991; Fishbein & Ajzen, 1975) ότι οι έφηβοι με ισχυρή θρησκευτική προσκόλληση που εκτιμούν τη Θρησκεία, είναι πιο πιθανό να ταυτιστούν με άλλους νέους που αποδοκιμάζουν τη χρήση αλκοόλ και καπνίσματος, και αυτό είναι κάτι που μπορεί να τους επηρεάσει προσωπικά (Heeren et al., 2014; Francis et al., 2019).

Κατά τους Chawla και συνεργάτες (2007), τονίζεται ότι η συμπεριφορά του καλύτερου φίλου (που κάνει χρήση αλκοόλ και καπνίσματος) σε συγκεντρώσεις νέων έχει άμεση σχέση με την υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ και χρήση καπνίσματος μεταξύ των εφήβων, γιατί χρησιμοποιούνται ως εργαλείο κοινωνικοποίησης (Chawla et al., 2007). Αντίθετα, σύμφωνα με τη μελέτη των Zarzar και συνεργατών (2012), οι φιλίες όπου αναπτύσσονται σε θρησκευτικά πλαίσια με άτομα που δεν καταναλώνουν υπερβολικά ποτά σε καθημερινή βάση, προωθούν έναν τρόπο ζωής χαμηλότερου κινδύνου.

Το ίδιο ισχυρός προγνωστικός παράγοντας της χρήσης αλκοόλης και καπνίσματος πιστεύεται ότι είναι και η αποδοχή της φιλίας (Chawla et al., 2007). Ορισμένες υποθέσεις υποστηρίζουν την ιδέα ότι οι πιο κοντινές ομάδες αναφοράς θα πρέπει να έχουν ισχυρότερη επιρροή στη συμπεριφορά κάποιου. Η Θεωρία Ομάδων Αναφοράς (Chawla et al., 2007), η Θεωρία Κοινωνικής Σύγκρισης (Chawla et al., 2007), η Θεωρία Κοινωνικών Επιπτώσεων (Chawla et al., 2007) και η Θεωρία Κοινωνικής Ταυτότητας (Chawla et al., 2007) υποστηρίζουν ότι οι ομάδες με τις οποίες κάποιος ταυτίζεται, είτε αναφέρεται, είτε αξιολογεί τις ενέργειές του, είτε δέχεται κανονιστικές οδηγίες σχετικά με την κατάλληλη συμπεριφορά, έχουν ισχυρότερη επιρροή στη συμπεριφορά κάποιου. Επιπλέον, όταν τα άτομα πιστεύουν ότι είναι παρόμοια με άλλα μέλη της ομάδας, τείνουν περισσότερο να έχουν συνεχή αλληλεπίδραση με τα μέλη της ομάδας, υιοθετούν επίσης, τις αξίες της ομάδας (Chawla et al., 2007).

Συγκεφαλαιώνοντας, καθίσταται φανερός ο σημαντικός ρόλος της Θρησκευτικότητας σε σχέση με τους υπό μελέτη παράγοντες. Διαπιστώνεται ότι, παρόλο που η Θρησκευτικότητα κατά τη διάρκεια της εφηβείας είναι ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα λόγω του ότι είναι μια περίοδος αναζήτησης και αμφισβήτησης μέχρι να διαμορφωθεί η ταυτότητα του ατόμου, παρόλα αυτά οι θρησκευτικές πρακτικές (εκκλησιασμός) και θρησκευτική εμπλοκή δύναται να επιφέρουν μείωση χρήσης

αλκοόλ και καπνίσματος σε σχέση με την Παραβατική Συμπεριφορά (Ameri et al, 2017; Sinha et, al., 2007). Όσον αφορά τη συσχέτιση Θρησκευτικότητας και Αντίσταση συνομηλίκων, τα ευρήματα ερευνών τονίζουν την κοινωνική επίδραση που μπορεί να έχουν οι φίλοι, αλλά συνάμα και τη σημαντικότητα της θετικής επίδρασης που μπορεί να επιφέρει η Θρησκευτικότητα στην αποτροπή παραβατικής συμπεριφοράς (Chawla et al., 2007; Hoffman et al., 2007; Lewis & Neighbors, 2006).

1.3.7 Αναγκαιότητα της Έρευνας

Αναφορικά με τον Κυπριακό χώρο, παρότι έχουν γίνει κάποιες έρευνες οι οποίες μελετούν τον βαθμό εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά, δε φαίνεται να υπάρχει κάποια έρευνα η οποία να μελετά συγκεκριμένα τον βαθμό στον οποίο η Θρησκευτικότητα ενός εφήβου μπορεί να αποτρέψει την εμπλοκή σε τέτοιου είδους συμπεριφορά. Επίσης, ενώ το είδος ταυτότητας και η σχέση του με την παραβατική συμπεριφορά έχει διερευνηθεί στη διεθνή βιβλιογραφία (Pratiwi, 2020) δεν έχει μελετηθεί συγκεκριμένα το είδος της Θρησκευτικής Ταυτότητας και η σχέση του με την εμπλοκή σε Παραβατική Συμπεριφορά.

Τέλος, γνωρίζουμε ότι πολλές φορές η πίεση από συνομηλίκους μπορεί να ωθήσει έναν έφηβο σε Παραβατική Συμπεριφορά (Moffitt, 2006; Schulenberg & Zarrett, 2006). Στην έρευνά μας λοιπόν μελετούμε αν η Θρησκευτικότητα μπορεί να βοηθήσει ένα έφηβο στην αντίσταση στην πίεση από συνομηλίκους και εμπλοκή σε παραβατική συμπεριφορά. Συνεπώς, τον βαθμό στον οποίο η αρνητική σχέση μεταξύ Θρησκευτικότητας και εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά μπορεί να εξηγηθεί από την αντίσταση στην πίεση από συνομηλίκους.

1.3.8 Σημαντικότητα και Συνεισφορά της Έρευνας

Με αφετηρία την ανάδειξη της σημασίας της Θρησκευτικότητας στην αντίσταση στην πίεση από συνομηλίκους που αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας πληθώρας επιστημόνων τουλάχιστον μία δεκαετία νωρίτερα (Albert et al., 2013; Chein et al., 2011; Smith et al., 2015; Gardner & Steinberg, 2005), η παρούσα εργασία εξετάζει τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η Θρησκευτικότητα στην αποτροπή εμπλοκής των εφήβων σε παραβιάσεις (Παραβίαση Στάτους) στην Κυπριακή πραγματικότητα. Σε αυτό το σημείο έγκειται η πρωτότυπη συμβολή της παρούσας έρευνας και συνάμα η συνεισφορά

της διπλωματικής, καθώς έρχεται να μελετήσει και να δώσει απαντήσεις στο προαναφερθέν ερώτημα μέσω της καταγραφής και της στατιστικής ανάλυσης δεδομένων που συγκεντρώθηκαν από ένα μεγάλο δείγμα Κύπριων εφήβων.

Η έρευνα εξετάζει τη Θρησκευτικότητα στην Κύπρο, η οποία είναι μια χώρα με έντονη θρησκευτική παράδοση και αξίες. Πιο συγκεκριμένα, επιδιώκει να μελετήσει εάν τα ευρήματα από άλλες έρευνες που μελέτησαν τη Θρησκευτικότητα σε σχέση με τη παραβατική συμπεριφορά έχουν ισχύ και για την Κυπριακή πραγματικότητα. Σε περίπτωση που επιβεβαιωθούν τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, κρίνεται αναγκαίο να ληφθούν υπόψη για μελλοντικές δράσεις, ώστε να ενισχυθεί η Θρησκευτικότητα και η θρησκευτική ταυτότητα των εφήβων για να μπορούν να αντιστέκονται στην πίεση από τους συνομηλίκους και να μην επηρεάζονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑ, ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Σκοπός της έρευνας είναι να μελετήσει τη σχέση Θρησκευτικότητας και εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά (συμπεριλαμβανομένης και της αδικαιολόγητης απουσίας από το σχολείο) σε εφήβους ηλικίας 15 – 17 ετών στον κυπριακό χώρο. Επίσης, εξετάζει κατά πόσο διαφέρουν ως προς τη Θρησκευτικότητά τους τα άτομα που εμπλέκονται σε παραβίαση Στάτους (κάπνισμα/αλκοόλ) σε σχέση με τα άτομα που απέχουν από ανάλογο είδους συμπεριφορές και, επίσης, εάν σχετίζεται η αντίσταση από την επίδραση συνομηλίκων (ι) με τη Θρησκευτικότητα, (ii) με την παραβατική συμπεριφορά. Ακολουθώς, παρουσιάζονται τα ερευνητικά ερωτήματα, και, όπου υπάρχουν, οι αντίστοιχες ερευνητικές υποθέσεις, οι οποίες βασίζονται σε ευρήματα άλλων ερευνών. Πιο συγκεκριμένα, τα ερωτήματα είναι τα εξής:

Ερευνητικό Ερώτημα 1: Ποια η σχέση Θρησκευτικότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς;

Ερευνητική Υπόθεση 1: Η Θρησκευτικότητα συνδέεται με τη μειωμένη εμπλοκή σε Παραβατική Συμπεριφορά.

Ανατρέχοντας σε πρόσφατη βιβλιογραφία (Miller et al., 2000; Nasim et al., 2006; Steinman & Zimmerman, 2004), διαπιστώνεται ότι οι έφηβοι με υψηλότερη θρησκευτικότητα έχουν χαμηλότερη εμπλοκή σε Παραβατική Συμπεριφορά. Αυτό στηρίζεται στη θέση ότι τα θρησκευτικά ιδανικά και οι αξίες δύναται να λειτουργήσουν ως κοινωνικά και συναισθηματικά πρότυπα για τους εφήβους. Επιπλέον, η θρησκευτική ανάμειξη σε θρησκευτικές οργανώσεις και κοινότητες συνδέεται με άμεση ή και έμμεση κοινωνική αποδοχή ή αποδοκιμασία από άλλα μέλη της ομάδας. Έτσι, αναμένεται οι έφηβοι που χαρακτηρίζονται από υψηλή θρησκευτικότητα να μη προβαίνουν σε Παραβατικές Συμπεριφορές (Miller et al., 2000; Nasim et al., 2006; Steinman & Zimmerman, 2004).

Ερευνητικό Ερώτημα 2: Υπάρχουν διαφορές στη Θρησκευτικότητα εφήβων που εμπλέκονται σε Παραβίαση Στάτους (κάπνισμα/Αλκοόλ/απουσία από το σχολείο) και εφήβων που δεν εμπλέκονται σε τέτοιου είδους συμπεριφορές;

Ερευνητική Υπόθεση 2: Άτομα τα οποία εμπλέκονται σε Παραβίαση Στάτους,

έχουν χαμηλότερη Θρησκευτικότητα.

Πληθώρα ερευνητών (Ameri et al., 2017; Neymotin & Downing-Matibag, 2013; Sinha et al., 2007) οι οποίοι διερεύνησαν τη σχέση μεταξύ Θρησκευτικότητας και καταχρήσεων επιβεβαιώνουν ότι άτομα με υψηλή Θρησκευτικότητα αποφεύγουν καταχρήσεις όπως κατανάλωση αλκοόλ, κάπνισμα και αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο. Οι Regnerus και Elder (2003), Loury (2002) και Markstrom (1999), σύμφωνα με τα ευρήματα ερευνών τους, υποστηρίζουν ότι η θρησκευτική συμμετοχή έχει σημαντικές επιπτώσεις στις επιδόσεις των νέων στο σχολείο και στα χρόνια της εκπαίδευσης. Αντιθέτως, άτομα με χαμηλή Θρησκευτικότητα είναι πιο επιρρεπή στο να υιοθετήσουν τέτοιες συμπεριφορές. Σύμφωνα με τους Gubbels και Assink (2019) οι απουσίες από το σχολείο συνδέονται με δώδεκα παράγοντες κινδύνου για εμφάνιση Παραβατικής Συμπεριφοράς, ανάμεσα σε αυτούς τους κινδύνους και το κάπνισμα και η κατανάλωση αλκοόλ.

Αναμένεται λοιπόν, τα άτομα τα οποία εμπλέκονται σε παραβιάσεις να χαρακτηρίζονται από χαμηλή Θρησκευτικότητα.

Ερευνητικό Ερώτημα 3: Ποια η σχέση Θρησκευτικής Ταυτότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς;

Ερευνητική Υπόθεση 3: Αναμένεται ότι οι έφηβοι με Ταυτότητα Μορατόριουμ θα εμπλέκονται περισσότερο σε Παραβατικές Συμπεριφορές από ότι οι έφηβοι με ταυτότητες Διάχυσης, Κατεκτημένης και Δοτής ταυτότητας.

Η δεύτερη υπόθεση βασίζεται σε σχετικές έρευνες για την ταυτότητα (Hunsberger et al., 2001). Οι ερευνητές Hunsberger και συνεργάτες (2001) εξέτασαν τους δεσμούς μεταξύ των προσπαθειών των εφήβων να αντιμετωπίσουν τις θρησκευτικές ανησυχίες, δηλαδή τη θρησκευτική αμφιβολία και την ανάπτυξη της ταυτότητας. Τα ευρήματα τους παρουσίασαν τα άτομα με Ταυτότητα Μορατόριουμ (Moratorium) να χαρακτηρίζονται από έλλειψη Θρησκευτικής δέσμευσης και αποφυγής διαβούλευσης, η οποία απειλεί τις πεποιθήσεις ενώ τα άτομα με Δοτή ταυτότητα (Foreclosure) ήταν πιο αφοσιωμένα στη θρησκεία και είχαν λιγότερες αμφιβολίες. Τα άτομα με ταυτότητα Διάχυσης (Diffusion) παρουσίασαν τις περισσότερες αμφιβολίες και λιγότερη δέσμευση. Αντιθέτως, τα άτομα με Κατακτημένη ταυτότητα (Achievement) συνδέθηκαν με θετική προσωπική προσαρμογή. Οι Zaleski και Schiaffino (2000) επισημαίνουν ότι η Θρησκεία μπορεί να έχει σημαντικό αντίκτυπο στις ταυτότητες των ανθρώπων τονίζοντας ότι η Θρησκευτικότητα των εφήβων έχει συνδεθεί με θετικά αποτελέσματα, όπως η μικρότερη ανάληψη κινδύνου και η παραβατικότητα, καθώς και η μειωμένη συμπεριφορά που θέτει σε κίνδυνο την υγεία (χαμηλότερη κατανάλωση αλκοόλ, χρήση και κατάχρηση ουσιών).

Έτσι, αναμένεται οι έφηβοι με ταυτότητα Μορατόριουμ να εμπλέκονται σε περισσότερες Παραβατικές Συμπεριφορές.

Ερευνητικό Ερώτημα 4: Μπορεί να εξηγήσει τη σχέση Θρησκευτικότητας και Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά η Αντίσταση από Συνομήλικους;

Ερευνητική Υπόθεση 4: Η Θρησκευτικότητα σχετίζεται με υψηλότερη προβολή Αντίστασης στην Πίεση από Συνομήλικους για εμπλοκή σε Παραβατική Συμπεριφορά.

Κατά τους Borsari και Carey (2001, 2003), Larimer και συνεργάτες (2004), Lewis και Neighbors (2006), Perkins (2002) διαπιστώθηκε ότι η κοινωνική επιρροή αποτελεί ένα καθοριστικό παράγοντα στην κατανάλωση αλκοόλ. Όμοια διαπίστωση κάνουν και οι Simons-Morton και συνεργάτες (2001), Kiran-Esen (2003), Hoffman και συνεργάτες (2007), Leshargie και συνεργάτες (2019) όσον αφορά το κάπνισμα. Συνεπώς, οι νέοι με ισχυρή θρησκευτική προσκόλληση που εκτιμούν τη θρησκεία είναι πιο πιθανό να ταυτιστούν με άλλους νέους που αποδοκιμάζουν τη χρήση αλκοόλ και καπνίσματος, και αυτό είναι κάτι που μπορεί να τους επηρεάσει προσωπικά (Heeren et al., 2014; Francis et al., 2019). Βασιζόμενοι στη σχετική βιβλιογραφία αναμένεται οι νέοι με υψηλή Θρησκευτικότητα να μπορούν να αντιστέκονται στην Επίδραση των Συνομηλίκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η παρούσα έρευνα αποτελεί έρευνα επισκόπησης, αφού στόχος της είναι να μελετήσει ένα συγκεκριμένο πληθυσμό, τους έφηβους στην Κύπρο, στα πρώτα δύο χρόνια της εκπαίδευσής τους στο Λύκειο. Μπορεί να χαρακτηριστεί ως Συσχετιστική Έρευνα, αφού συσχετίζει τη Θρησκευτικότητα, τη Θρησκευτική Ταυτότητα με την εμπλοκή σε Παραβατική Συμπεριφορά. Στη μελέτη της σχέσης αυτής λαμβάνεται υπόψη και ο ρόλος της Αντίστασης σε Επίδραση από Συνομήλικους. Συνεπώς, η υλοποίηση της έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίου αυτοαναφοράς, το οποίο αποτελεί μέθοδο συλλογής δεδομένων που επιτρέπει γρήγορα και με λιγότερο κόστος συλλογή πληροφοριών από όσο το δυνατό μεγαλύτερο δείγμα. Αναφορικά με τη μέθοδο δειγματοληψίας, που ακολουθήθηκε, χρησιμοποιήθηκε η δειγματοληψία ευκολίας (convenience sampling), καθώς οι μαθητές/τριες επιλέχθηκαν με βάση τη διαθεσιμότητα πρόσβασης στα σχολεία στα οποία φοιτούσαν (Cohen & Manion, 2000). Ως εκ τούτου χρησιμοποιήθηκε δειγματοληψία χωρίς πιθανότητα (non-probability sampling).

Η ενότητα αυτή ξεκινά με την περιγραφή του δείγματος που συμμετείχε στην έρευνα. Ακολουθεί μία εμπειριστατωμένη αναφορά στα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για μέτρηση των μεταβλητών που μας ενδιέφεραν στα πλαίσια της έρευνας αυτής. Κατόπιν γίνεται λεπτομερής αναφορά στις διαδικασίες που ακολουθήθηκαν. Καταλήγει με επεξήγηση των στατιστικών μεθόδων που έχουν υιοθετηθεί.

3.1 Συμμετέχοντες/ουσες

3.1.1 Χαρακτηριστικά Μαθητή/τριας

Στην παρούσα έρευνα (βλ. Πίνακα 3.1) συμμετείχαν 198 μαθητές και μαθήτριες από δύο σχολεία της επαρχίας Πάφου, το Λύκειο Κύκκου Β', και το Λύκειο και η ΤΕΣΕΚ Πόλεως Χρυσοχούς. Είναι απαραίτητο να αναφερθεί ότι από το σύνολο 143 μαθητών/τριών του Λυκείου Κύκκου, 45 ερωτηματολόγια δεν ήταν έγκυρα γιατί είτε συμπληρώθηκαν λανθασμένα, είτε δε συμπληρώθηκαν καθόλου. Το ίδιο ισχύει και για το

Λύκειο και την ΤΕΣΕΚ Πόλεως Χρυσοχούς. Από το σύνολο 134 μαθητών/τριών 34 ερωτηματολόγια δε συμπεριελήφθησαν.

Στο δείγμα μας είχαμε ισάριθμο σχεδόν αριθμό μαθητών από τα δύο φύλο - 98 κορίτσια (49.5%) του συνόλου των συμμετεχόντων και 81 αγόρια (40.9%). Οι συμμετέχοντες/ουσες ήταν ηλικίας από 14 μέχρι 18 ετών, με μέσο όρο ηλικίας $M.O. = 16.26$ ($T.A. = 0.74$). Από τους μαθητές/τριες που απάντησαν, η πλειονότητα (85 άτομα, 42.9%) ήταν 16 ετών ή (ποσοστό 34.8%) 17 ετών (69 μαθητές, 34.8%). Αξίζει να σημειώσουμε ότι στο δείγμα μας επιλέξαμε να κρατήσουμε τέσσερις μαθητές (ποσοστό 2.0%), οι οποίοι δήλωσαν ότι ήταν 18 ετών, και άρα είχαν μεγαλύτερη ηλικία από την αναμενόμενη σε σχέση με το έτος φοίτησής τους στο σχολείο.

Τέλος, η πλειοψηφία των μαθητών/τριών 173 συμμετέχοντες, (87.4%) ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι ως προς το Θρήσκευμά τους. Σε ένα αρκετά μικρότερο ποσοστό κάποια από τα παιδιά δήλωσαν ότι ήταν Μουσουλμάνοι (τέσσερις μαθητές/τριες, 42%) ενώ τρεις μαθητές/τριες δήλωσαν ότι ήταν Καθολικοί (1.5%).

3.1.2 Χαρακτηριστικά Οικογενείας

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων/ουσών παρουσιάζονται αναλυτικά στους πίνακες 3.1: Χαρακτηριστικά Μαθητή και 3.2: Χαρακτηριστικά Οικογένειας.

Σε σχέση με την οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων/ουσών, 150 μαθητές/τριες (75.8%) απάντησαν ότι οι γονείς τους είναι παντρεμένοι, 39 (19.7%) ότι οι γονείς τους είναι χωρισμένοι, τρεις (1.5%) ότι οι γονείς τους είναι σε διάσταση, ενώ ένας (0.5%) και τρεις (1.5%) αντίστοιχα απάντησαν ότι η μητέρα τους /ο πατέρας τους απεβίωσε.

Σε συνέχεια της οικογενειακής κατάστασης των μαθητών διερευνήθηκε αν οι συμμετέχοντες διέμεναν με τους βιολογικούς τους γονείς ή με άλλα πρόσωπα (π.χ. παππούδες ή γιαγιάδες), διαχωρίζοντας μάλιστα τα παιδιά σε ομάδες ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση των γονέων τους. Από τους 150 μαθητές/τριες που δήλωσαν ότι οι γονείς τους είναι παντρεμένοι, η πλειονότητα (143 μαθητές/τριες, ποσοστό 96%) δήλωσε ότι διαμένει με τους δύο γονείς και τα αδέρφια τους. Συγκριτικά, από τους 36 που δήλωσαν ότι οι γονείς είναι χωρισμένοι, οι τρεις μόνο (ποσοστό 8.3%) δήλωσαν ότι μένουν με τους δύο γονείς και τα αδέρφια τους, ενώ, από τους τρεις που δήλωσαν ότι οι γονείς είναι σε διάσταση, δυο (ποσοστό 66.7%) δήλωσαν ότι μένουν με τον έναν γονέα

και τα αδέρφια και ένας (ποσοστό 3.33%) με άλλο πρόσωπο.

Προκειμένου να γίνει αντιληπτό το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο των συμμετεχόντων /ουσών καταγράφηκαν δεδομένα αναφορικά με την εκπαίδευση του πατέρα, την εκπαίδευση της μητέρας, την απασχόλησή (εργασία) τους και την οικονομική κατάσταση της οικογένειας. Σε σχέση με την εκπαίδευση του πατέρα 85 μαθητές/τριες (ποσοστό 42.9%) δήλωσαν ότι ο πατέρας είναι απόφοιτος Λυκείου, 50 (ποσοστό 25.3%) ότι είναι απόφοιτος Πανεπιστημίου, 30 μαθητές/τριες (ποσοστό 15.2%) ότι κατέχει μεταπτυχιακό δίπλωμα, 13 (ποσοστό 6.6%) ότι είναι απόφοιτος Γυμνασίου, οκτώ (ποσοστό 4.0%) ότι δεν έλαβε καμία εκπαίδευση και πέντε (ποσοστό 2.5%) ότι είναι απόφοιτος Δημοτικού. Όσον αφορά την εκπαίδευση της μητέρας, 73 μαθητές/τριες (ποσοστό 36.9%) δήλωσαν ότι η μητέρα είναι απόφοιτος Λυκείου, 61 (ποσοστό 30.8%) ότι είναι απόφοιτος Πανεπιστημίου, 43 μαθητές/τριες (ποσοστό 21.7%) ότι κατέχει μεταπτυχιακό δίπλωμα, επτά (ποσοστό 3.5%) ότι δεν έλαβε καμία εκπαίδευση, μόνο τέσσερις (ποσοστό 2.0%) ότι είναι απόφοιτος Γυμνασίου και τρεις μαθητές/τριες (ποσοστό 1.5%) ότι είναι απόφοιτος Δημοτικού.

Στο ερώτημα αναφορικά με το εάν εργάζεται ο πατέρας, 182 μαθητές/τριες (ποσοστό 91.9%) δήλωσαν ότι εργάζεται, 12 (ποσοστό 6.1%) ότι δεν εργάζεται και τέσσερις μαθητές/τριες (ποσοστό 2.0%) επέλεξαν να μην απαντήσουν. Σε σχέση με τη μητέρα, 157 μαθητές/τριες (ποσοστό 79%) δήλωσαν ότι εργάζεται, 31 (ποσοστό 15.7%) ότι δεν εργάζεται και 10 μαθητές/τριες (ποσοστό 5.0%) επέλεξαν να μην απαντήσουν.

Τέλος, όσον αφορά στην οικονομική κατάσταση της οικογένειας διαπιστώθηκε ότι η πλειοψηφία των μαθητών/τριών ($N=89$, ποσοστό 44.8%) έχει καλή οικονομική κατάσταση, 56 μαθητές/τριες (ποσοστό 28.3%) δήλωσαν ότι έχουν ούτε κακή ούτε καλή, 35 μαθητές/τριες (ποσοστό 17.7%) ότι έχουν πολύ καλή, μόλις οκτώ μαθητές/τριες (ποσοστό 4.0%) δήλωσαν ότι έχουν κακή οικονομική κατάσταση και επτά μαθητές/τριες (ποσοστό 3.5%) ότι έχουν πολύ καλή.

Πίνακας 3.1: Χαρακτηριστικά Μαθητή/τριας

	Συνολικό Δείγμα (N = 198)
Σχολείο (n, %)	198
Σχολείο 1	100 (50.5%)
Σχολείο 2	98 (49.5%)
Ελλιπή δεδομένα	76 %
Τάξη (n, %)	
Τάξη Α	89 (44.9%)
Τάξη Β	76 (38.4%)
ΤΕΣΕΚ	33 (16.7%)
Ελλιπή δεδομένα	
Ηλικία Μ.Ο.(Τ.Α)	16.2% (.74)
Εύρος	14 – 18
Ελλιπή δεδομένα (n,%)	13 (6.6%)
Φύλο (n, %)	
Αγόρι	81 (40.9%)
Κορίτσι	98 (49.5%)
Ελλιπή δεδομένα	19 (9.6%)
Θρήσκευμα (n, %)	
Χριστιανός/η Ορθόδοξος/η	173 (87.4%)
Καθολικός /η	3 (1.5%)
Μουσουλμάνος/α	4 (2.0%)
Άθεος/η	
Άλλο	16 (8.1%)
Ελλιπή δεδομένα	2 (1.0%)

Πίνακας 3.2: Χαρακτηριστικά Οικογένειας

	Συνολικό Δείγμα (N = 198)
Οικογενειακή κατάσταση (n, %)	
Παντρεμένοι	150 (75.8%)
Χωρισμένοι	39 (19.7%)
Σε διάσταση	3 (1.5%)
Η μητέρα δεν ζει	1 (.5%)
Ο πατέρας δεν ζει	3 (1.5%)

Εκπαίδευση πατέρα (n, %)	
Δεν έλαβε εκπαίδευση	8 (4.0%)
Απόφοιτος Δημοτικού	5 (2.5%)
Απόφοιτος Γυμνασίου	13 (6.6%)
Απόφοιτος Λυκείου	85 (42.9%)
Απόφοιτος Πανεπιστημίου	50 (25.3%)
Κατέχει μεταπτυχιακό δίπλωμα (M.A & P.h.D)	30 (15.2%)
Εκπαίδευση μητέρας (n, %)	
Δεν έλαβε εκπαίδευση	7 (3.5%)
Απόφοιτος Δημοτικού	3 (1.5%)
Απόφοιτος Γυμνασίου	4 (2.0%)
Απόφοιτος Λυκείου	73 (36.9%)
Απόφοιτος Πανεπιστημίου	61 (30.8%)
Κατέχει μεταπτυχιακό δίπλωμα (M.A & P.h.D)	43 (21.7%)
Εργασία πατέρα (n, %)	
Εργάζεται	182 (91.9 %)
Δεν εργάζεται	12(61%)
Ελλιπή στοιχεία	4 (2.0%)
Εργασία μητέρας (n, %)	
Εργάζεται	157 (79%)
Δεν εργάζεται	31 (15.7%)
Ελλιπή στοιχεία	10 (5.0%)
Οικονομική κατάσταση (n, %)	
Πολύ κακή	7 (3.5%)
Κακή	8 (4.0%)
Ούτε καλή ούτε κακή	56 (28.3%)
Καλή	89 (44.9%)
Πολύ καλή	35 (27.7%)
Με ποιους ζεις/μένεις (n, %)	
Με τους δύο γονείς και τα αδέρφια μου	147 (77%)
Με ένα γονέα και τα αδέρφια μου	32 (16%)
Με τους παππούδες μου	1 (0.5%)
Με κάποιον άλλο	1 (5.8%)
Ελλιπή δεδομένα	6 (3.0%)

3.2 Εργαλεία

Η επιλογή των κλιμάκων μέτρησης στο ερωτηματολόγιο, ως εργαλείο συλλογής δεδομένων της έρευνάς μας, έγινε με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα και τις σχέσεις που είχαμε ως στόχο να διερευνήσουμε. Το ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα Η) δομήθηκε στη

βάση πέντε κλιμάκων με σκοπό τη μέτρηση της Θρησκευτικότητας, καταχρήσεων και παραβατικής συμπεριφοράς, της Αντίστασης στην Επίδραση Συνομηλίκων και της Παραβατικής Συμπεριφοράς. Η τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου αναφερόταν στα δημογραφικά χαρακτηριστικά του μαθητή/τριας και της οικογένειάς του όπως περιγράφονται πιο πάνω.

3.2.1 Θρησκευτικότητα (Religiosity· Saroglou, et al., 2020)

Για τη μέτρηση της Θρησκευτικότητας χρησιμοποιήθηκε ένα τεστ αυτοαναφοράς, μεταφρασμένο στην ελληνική γλώσσα. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από μία κλίμακα δώδεκα στοιχείων που μετρούσαν τις ακόλουθες τέσσερις διαστάσεις της θρησκευτικότητας: «Πίστη» (“Believing”), «Σύνδεση» (“Bonding”), «Συμπεριφορά» (“Behaving”) και «Αίσθημα του Ανήκειν» (“Belonging”). Οι πρώτες τρεις δηλώσεις αναφέρονταν στο «Αίσθημα του Ανήκειν» (π.χ. «Στη θρησκεία μου, απολαμβάνω το ότι ανήκω σε μια ομάδα/κοινότητα, οι επόμενες τρεις αφορούσαν τη «Συμπεριφορά» (π.χ. «Είμαι αφοσιωμένος-η στη θρησκεία μου, για τις αξίες και την ηθική που υποστηρίζει»). Οι ακόλουθες τρεις δηλώσεις αναφέρονταν στη «Σύνδεση» (π.χ. «Μου αρέσουν οι θρησκευτικές τελετές» και οι τελευταίες τρεις στην «Πίστη» (π.χ. «Αισθάνομαι αφοσιωμένος-η στη θρησκεία μου επειδή με βοηθάει να έχω σκοπό στη ζωή μου») (Παράρτημα Η ερωτηματολόγιο). Στην έρευνα δεν ξεχωρίστηκαν αυτές οι τέσσερις διαστάσεις, αλλά χρησιμοποιήθηκαν σαν συνολικό σκορ.

Οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να δηλώσουν τον βαθμό στον οποίο συμφωνούσαν με καθεμιά από τις δηλώσεις αυτές χρησιμοποιώντας μια πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert 1-5 (από 1= διαφωνώ απόλυτα έως 5=συμφωνώ απόλυτα με κάθε στοιχείο). Όσο πιο υψηλή ήταν η βαθμολογία, τόσο πιο ψηλή ήταν η θρησκευτικότητα. Προηγήθηκε έλεγχος για τον δείκτη εσωτερικής αξιοπιστίας χρησιμοποιώντας το Cronbach alpha με υψηλό δείκτη 0.94 και, στη συνέχεια, η ανάλυση δεδομένων με τον μέσο όρο των δώδεκα δηλώσεων.

3.2.2 Θρησκευτική Ταυτότητα (Religious Identity· EOMEIS-2, Adams, 1999)

Το ερωτηματολόγιο για τη θρησκευτική ταυτότητα αποτελεί υποκλίμακα του ερωτηματολογίου Extended Objective Measure of Ego Identity Status (Adams, 1999) το οποίο μεταφράστηκε και τυποποιήθηκε (standardised) για τους ελληνοκυπρίους εφήβους

από τη Solomontos-Kountouri (2006). Αποτελείται από οκτώ δηλώσεις που εξετάζουν τη θρησκευτική ταυτότητα και τον βαθμό που καθορίζει το ενδιαφέρον του ατόμου για τη θρησκεία. Οι δηλώσεις συνίσταντο σε φράσεις του τύπου: «Όσον αφορά τη θρησκεία δε βρήκα τίποτα που να έχει απήχηση σε μένα και ούτε νιώθω ότι χρειάζεται να το ψάξω», «Δεν σκέφτομαι πολύ για τη θρησκεία και δε με απασχολεί». Οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να δηλώσουν τον βαθμό στον οποίο συμφωνούσαν με καθεμιά από τις δηλώσεις αυτές χρησιμοποιώντας μια πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert (1-5). Η ανάλυση δεδομένων έγινε ομαδοποιώντας τις δηλώσεις σύμφωνα με το είδος της ταυτότητας. Ειδικότερα, οι ερωτήσεις 1 και 2 αναφέρονταν στην ταυτότητα Διάχυσης (Diffusion), οι ερωτήσεις 3 και 6 στην Κατεκτημένη ταυτότητα (Achievement), οι ερωτήσεις 4 και 5 την ταυτότητα Moratorium και, τέλος, οι ερωτήσεις 7 και 8 αφορούσαν τη Δοτή ταυτότητα (Foreclosure).

3.2.3 Παραβατική Συμπεριφορά (Delinquent Behaviour· Δυμιώτης, 2022) – Παραβίαση Στάτους

Με βάση ένα ερωτηματολόγιο που δημιούργησε ο Δυμιώτης (2022) και το οποίο δημιουργήθηκε με βάση δηλώσεις από διάφορα ερωτηματολόγια (Enzmann, et al., 2010· Dahlberg, et al., 2005) και αφορά 14 δηλώσεις παραβίασης νόμου και άσκησης βίας, προσθέσαμε το ερωτηματολόγιο της παραβίασης Στάτους. Οι δηλώσεις που παραβίασης Στάτους περιορίζονταν σε τρεις φράσεις του τύπου: «Κάπνισες τσιγάρο;», «Κατανάλωσες υπερβολική ποσότητα αλκοόλ;», «Απουσίασες από το σχολείο χωρίς σοβαρό λόγο;». Οι συμμετέχοντες/ουσες δηλώνουν τον βαθμό στον οποίο ενεπλάκησαν σε καθεμιά από τις διαφορετικές παραβατικές συμπεριφορές που τους παρουσιάζονταν, επιλέγοντας «Ναι» ή «Όχι» αντίστοιχα, καθώς και ηλικία και συχνότητα διάπραξης της παράβασης.

Ομοίως και στην κλίμακα που αφορούσε στην Παραβατική Συμπεριφορά, οι συμμετέχοντες/ουσες καλούντο να δηλώσουν σε ποιο βαθμό ενεπλάκησαν σε ανάλογο είδος συμπεριφοράς, και την αντίστοιχη συχνότητα. Η κλίμακα αποτελείτο από 14 δηλώσεις συνολικά.

Οι πρώτες επτά αφορούσαν στην παράβαση νόμου (π.χ. «Έκλεψες οτιδήποτε από το σπίτι σου ή από αλλού (π.χ. κατάστημα;»)), ενώ οι τελευταίες επτά δηλώσεις στην άσκηση βίας (π.χ. «Προκάλεσες αναστάτωση σε κάποιον χαστουκίζοντας, χτυπώντας ή κλωτσώντας τον;»)).

3.2.4 Αντίσταση στην Επίδραση Συνομηλίκων (Resistance to Peer Influence Scale)

Στην έρευνά μας χρησιμοποιήσαμε μία δική μας εκδοχή της κλίμακας «Αντίσταση στην Επίδραση Συνομηλίκων» των Steinberg και Monhan (2007). Η κλίμακα αυτή στην αρχική της μορφή είναι στην Αγγλική γλώσσα, ωστόσο για τους σκοπούς της έρευνάς μας χρειάστηκε να μεταφραστεί στα Ελληνικά. Κατ' αρχήν έγινε μετάφραση από τα Αγγλικά στα Ελληνικά, και κατόπιν μεταφράστηκε από τα Ελληνικά στα Αγγλικά, τόσο από την ερευνήτρια, όσο και από συνάδελφο αυτής, καθηγήτρια Αγγλικής γλώσσας. Τα δύο άτομα που έκαναν τη μετάφραση, εργάστηκαν ανεξάρτητα. Η αντίστροφη μετάφραση αποσκοπούσε στο να διασφαλιστεί ότι οι ερωτήσεις στις δύο γλώσσες έχουν το ίδιο νόημα (Παπασταύρου κ.ά., 2006). Στη συνέχεια, τα ερωτηματολόγια συζητήθηκαν με ακαδημαϊκό της Θεολογικής Σχολής Εκκλησίας Κύπρου, γνώστρια του αντικειμένου της Αναπτυξιακής Ψυχολογίας.

Η χορήγηση της συγκεκριμένης κλίμακας στο πρώτο σχολείο το οποίο συμμετείχε στην έρευνά μας, λειτούργησε πιλοτικά. Αφού συζητήθηκαν οι οποιοσδήποτε δυσκολίες ή/και ελλείψεις είχαν διαφανεί στην πρώτη χορήγησή του μεταξύ των μελών της ερευνητικής ομάδας, τροποποιήθηκαν μερικώς οι οδηγίες που θα δίνονταν στους μαθητές/τριες, προκειμένου να κατανοήσουν καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο θα συμπλήρωναν τη συγκεκριμένη κλίμακα.

Η κλίμακα «Αντίσταση στην Επίδραση Συνομηλίκων» αποτελείται από δέκα σημεία /ερωτήσεις και ζητά από τους ερωτώμενους να επιλέξουν την απάντηση (μία μόνο) με την οποία συμφωνούν περισσότερο. Το κάθε ερώτημα αποτελείται από δύο άλλες δηλώσεις. Για παράδειγμα, το πρώτο ερώτημα διατυπώνεται ως εξής: «Συμβιβάζομαι απλώς για να κρατήσω τους φίλους μου ευχαριστημένους» Ή «Αρνούμαι να συμβιβαστώ με αυτό που οι φίλοι μου θέλουν να κάνουν, ακόμα κι αν αυτό θα δυσαρεστήσει τους φίλους μου». Οι συμμετέχοντες/ουσες, αφού επιλέξουν την καταλληλότερη από τις δύο δηλώσεις που χωρίζονται με το διαζευκτικό «Η» καλούνται να επιλέξουν το «Πραγματικά Αληθές» ή «Κάπως Αληθές» για τη συγκεκριμένη δήλωση. Αυτός ο τρόπος διαμόρφωσης των ερωτήσεων, αν και αυξάνει την πολυπλοκότητα της κλίμακας, βοηθά στο να περιορισθεί το φαινόμενο οι συμμετέχοντες/ουσες να δίνουν κοινωνικά αποδεκτές απαντήσεις (Harter, 1985).

Οι απαντήσεις κωδικοποιούνται σε 4-βάθμια κλίμακα Likert, η οποία ξεκινά από το 1 για το «Πραγματικά Αληθές» που αναφέρεται στην πρώτη δήλωση και καταλήγει στο 4,

που αντιστοιχεί στο «Πραγματικά Αληθές» για τη δεύτερη δήλωση. Πιο ψηλά σκορ, είναι ενδεικτικά μεγαλύτερης αντίστασης στην επίδραση από συνομήλικους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τους συγγραφείς, η κλίμακα μπορεί να αναφέρεται σε επίδραση από συνομήλικους γενικότερα, αλλά και σε επίδραση σε φίλους πιο συγκεκριμένα (Steinberg & Monahan, 2007).

Για τον υπολογισμό του συνολικού σκορ της κλίμακας, αντιστράφηκε αρχικά η κωδικοποίηση για τις ερωτήσεις 2, 6 και 10 (βλ. Κλίμακα Αντίστασης στην Επίδραση Συνομηλίκων στο ερωτηματολόγιο στο Παράρτημα Η) και ακολούθως υπολογίστηκε ο μέσος όρος με βάση όλες τις δηλώσεις.

Ο δείκτης εσωτερικής αξιοπιστίας Cronbach α για την κλίμακα αυτή με βάση το δείγμα μας ήταν αρκετά υψηλός ($\alpha = 0.73$), και πολύ κοντά σε αυτόν που αναφέρθηκε από τους Steinberg και Monahan (2007) στην έρευνά τους.

3.2.5 Δημογραφικά Στοιχεία

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από δύο δηλώσεις που αφορούσαν την ηλικία και το φύλο των συμμετεχόντων/ουσών, αντιστοίχως, και από οκτώ συνολικά ερωτήσεις που αφορούσαν το θρήσκευμα, την οικογενειακή κατάσταση (λ.χ. αν διαμένουν με τους γονείς), την εκπαίδευση και την εργασία των γονέων και την οικονομική κατάσταση της οικογένειας.

3.3 Διαδικασία

Η διεξαγωγή της έρευνας δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς τις απαραίτητες άδειες. Αρχικά, ζητήθηκε χορήγηση άδειας από το ΚΕΕΑ (βλ. Παράρτημα Α) συμπληρώνοντας την αίτηση σε ηλεκτρονική μορφή αναφέροντας αναλυτικά το σχέδιο της έρευνας. Στη συνέχεια, ζητήθηκε από το ΚΕΕΑ η εξασφάλιση άδειας από την Επιτροπή Βιοηθικής (βλ. Παράρτημα Β) γιατί η έρευνα ζητούσε ευαίσθητες πληροφορίες που αφορούσαν τη θρησκευτικότητα τους. Έπειτα έγινε κατάθεση γνωμοδότησης στην Επιτροπή Βιοηθικής (βλ. Παράρτημα Γ) η οποία εγκρίθηκε. Ακολούθως, η ερευνήτρια έλαβε έγκριση από το ΥΠΠΑΝ (βλ. Παράρτημα Δ) σχετικά με την παραχώρηση άδειας με την προϋπόθεση να ληφθούν υπόψη οι εισηγήσεις του Υπουργείου.

Σε κάθε ερευνητικό έργο, πρωταρχικό μέλημα αποτελεί η δυνατότητα διεξαγωγής του με την καλύτερη δυνατή συναίσθηση και κατανόηση των δεοντολογικών και ηθικών ζητημάτων, τα οποία συνδέονται άμεσα με την ερευνητική διαδικασία (Cohen et al., 2011).

Το περιεχόμενο των κυριότερων ζητημάτων ηθικής και δεοντολογίας προς μέριμνα των ερευνητών αναλύονται και τεκμηριώνονται βιβλιογραφικά στη συνέχεια του κειμένου.

Σύμφωνα με τη Νόβα-Καλτσούνη (2006), η συμφωνία των συμμετεχόντων είναι βασική προϋπόθεση για την πραγματοποίηση οποιασδήποτε έρευνας. Υπό αυτό το πρίσμα, δόθηκαν στους γονείς/κηδεμόνες γραπτές πληροφορίες σχετικά με τον σκοπό και τις απαιτούμενες διαδικασίες της έρευνας προς υλοποίηση (Cohen et al., 2011). Εξασφαλίστηκε η γραπτή συναίνεση των γονέων/κηδεμόνων για την εθελοντική συμμετοχή των παιδιών τους στην έρευνα (βλ. Παράρτημα ΣΤ).

Ένα ακόμη ζήτημα ηθικής και δεοντολογίας αποτελεί η διαφύλαξη της προσωπικής - ιδιωτικής ζωής των ερωτώμενων. Κρίνεται λοιπόν απαραίτητο να διασφαλίζεται πρωτίστως η ανωνυμία των συμμετεχόντων/ουσών στην έρευνα (Cohen et al., 2011), συνθήκη που επισημάνθηκε εξ αρχής στους συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Τέλος, αποφεύχθηκε η διατύπωση ερωτήσεων που προκαλούν την κοινή αίσθηση ή που μπορούν να χαρακτηριστούν ερωτήσεις «ευαίσθητου περιεχομένου», προς διαφύλαξη του ίδιου δεοντολογικού ζητήματος.

Σημειώνεται ότι κατά τη διεξαγωγή της παρούσας ερευνητικής εργασίας δεν παρατηρήθηκαν ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας, που να προκαλούν ανησυχία, να παρεμποδίζουν την εξέλιξη της έρευνας ή να εγείρουν την αναγκαιότητα άμεσων μηχανισμών κατάλληλου χειρισμού και αντιμετώπισής τους.

Η διαδικασία επιλογής των σχολείων για συμμετοχή στην έρευνα έγινε με βασικό κριτήριο τη διαθεσιμότητα των σχολείων βάσει αφενός του προγραμματισμού του εκάστοτε σχολείου και αφετέρου των ανειλημμένων υποχρεώσεων των εκπαιδευτικών και των μαθητών/τριών (διαγωνίσματα, εξετάσεις, σχολικές και εξωσχολικές δραστηριότητες). Συγκεκριμένα, στην επαρχία Πάφου προσεγγίστηκαν τα σχολεία «Λύκειο και ΤΕΣΕΚ Αγίου Χαραλάμπους Έμπας», «Λύκειο Α' Εθνάρχη Μακαρίου Γ' Πάφου», «Λυκείου Κύκκου Β'», και «Λύκειο και ΤΕΣΕΚ Πόλεως Χρυσοχούς», εκ των οποίων τα τελευταία τρία εξέφρασαν ενδιαφέρον για συμμετοχή στην έρευνα. Ακολούθησε τηλεφωνική επικοινωνία και ενημέρωση της Διεύθυνσης των σχολείων αυτών, σχετικά με τη φύση και τον σκοπό της έρευνας μέσω επιστολής (βλ. Παράρτημα Ε).

Στη διαπροσωπική συνάντηση με τη Διεύθυνση και τους εκπαιδευτικούς των σχολείων που εξέφρασαν το ενδιαφέρον τους για συμμετοχή στην έρευνα ενημερώθηκαν οι Θεολόγοι εκπαιδευτικοί, αποφασίστηκε το χρονικό πλαίσιο (ημέρα, ημερομηνία, διδακτική περίοδος) για τη χορήγηση των ερωτηματολογίων στους μαθητές/τριες και διανεμήθηκαν οι σχετικές επιστολές ενημέρωσης και συγκατάθεσης των γονέων/κηδεμόνων για τη συμμετοχή των παιδιών στην έρευνα (βλ. Παράρτημα ΣΤ).

Οι εκπαιδευτικοί Θεολόγοι του κάθε σχολείου, ανέλαβαν να διαμοιράσουν και να συλλέξουν τις σχετικές επιστολές ενημέρωσης και συγκατάθεσης από τους μαθητές/τριες, και έπειτα τις παρέδωσαν στην ερευνήτρια. Βάσει του αριθμού των επιστολών συγκατάθεσης γονέων/κηδεμόνων με θετική απόκριση ετοιμάστηκε ο αντίστοιχος αριθμός ερωτηματολογίων.

Ακολούθησε η διανομή και η συλλογή αυθημερόν των ερωτηματολογίων από τα σχολεία που συμμετείχαν στην έρευνα, έχοντας προηγηθεί σχετική καθοδήγηση των εκπαιδευτικών Θεολόγων και άλλων εκπαιδευτικών που προθυμοποιήθηκαν να συνδράμουν στη χορήγηση των ερωτηματολογίων, αναφορικά με τη δομή και το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου, προκειμένου να δοθούν απαραίτητες διευκρινίσεις και να επιλυθούν πιθανές απορίες. Τέλος, έγινε η καταγραφή των δεδομένων στη βάση δεδομένων και η επεξεργασία τους.

Σε κάθε σχολείο, αρχικά διαβάστηκε η εισαγωγή από τον εκπαιδευτικό (βλ. Παράρτημα Ζ) και στη συνέχεια χορηγήθηκαν τα ερωτηματολόγια (βλ. Παράρτημα Η), τα οποία συμπληρώθηκαν από τους μαθητές/τριες. Σημειώνεται ότι λόγω της συνάφειας με το αντικείμενο της έρευνας και του γνωστικού αντικείμενου των Θρησκευτικών έγινε προσπάθεια η χορήγηση των ερωτηματολογίων να γίνει στο μάθημα των Θρησκευτικών. Όμως δεν έγινε εφικτό σε κάποιες περιπτώσεις σχολείων, αφού η διαδικασία αυτή θα έπρεπε να ακολουθήσει τόσο το πρόγραμμα των μαθητών/τριών όσο και του σχολείου. Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να τονιστεί ότι κατά τη διαδικασία χορήγησης και συλλογής των ερωτηματολογίων στα σχολεία, τηρήθηκαν όλοι οι προβλεπόμενοι κανονισμοί και τα πρωτόκολλα προστασίας κατά της πανδημίας Covid 19.

3.4 Στατιστική Ανάλυση

Στην ενότητα αυτή μέσω της περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης, η ερευνήτρια κλήθηκε να αποδεχτεί ή να απορρίψει τις αρχικά διαμορφωμένες υποθέσεις εργασίας. Η ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων έγινε με τη χρήση του προγράμματος SPSS (Superior

Performance Software System), το οποίο είναι το πιο διαδεδομένο πρόγραμμα για τη στατιστική ανάλυση δεδομένων. Για να γίνει εφικτή, λοιπόν, η στατιστική ανάλυση δεδομένων κρίθηκε αναγκαίο να κωδικοποιηθούν οι απαντήσεις των μαθητών στο ερωτηματολόγιο ούτως ώστε να ακολουθήσει η εισαγωγή τους στο λογισμικό SPSS για επεξεργασία. Για την οπτική απεικόνιση των ευρημάτων για κάθε μία από τις μεταβλητές – ερωτήσεις χρησιμοποιήθηκαν πίνακες συχνοτήτων και σχετικών συχνοτήτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Σε αυτή την ενότητα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που αφορούν στα ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις, με τη σειρά με την οποία έχουν διατυπωθεί (βλ. Κεφάλαιο 2). Προηγείται η περιγραφή των κλιμάκων που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα μελέτη, και, όπου είναι σχετικό, η αναφορά στο συντελεστή αξιοπιστίας για το εν λόγω δείγμα (Cronbach's alpha).

4.1 Περιγραφική Ανάλυση Πινάκων

4.1.1 Κλίμακα Μέτρησης της Θρησκευτικότητας

Η κλίμακα της Θρησκευτικότητας στη δική μας έρευνα χαρακτηρίζονται από ψηλό δείκτη εσωτερικής αξιοπιστίας (Cronbach's alpha = 0.94). Στον Πίνακα 4.1. παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από την περιγραφική στατιστική για την κλίμακα της Θρησκευτικότητας. Για κάθε μία από τις δώδεκα δηλώσεις της, αναγράφεται ο αριθμός του δείγματος (N), ο μέσος όρος και η τυπική απόκλιση των απαντήσεων των εφήβων στο συγκεκριμένο δείγμα.

Στο σύνολό τους οι έφηβοι, δήλωσαν μέτρια επίπεδα Θρησκευτικότητας ($M.O. = 3.41$, $T.A. = 0.86$). Αξίζει να σημειωθεί, ότι, κατά μέσο όρο, οι έφηβοι συμφώνησαν με τις τρεις δηλώσεις που αφορούσαν το συναίσθημα του «Ανήκειν», ενώ παρουσίασαν μάλλον ουδέτερες απόψεις όσον αφορά τις υπόλοιπες δηλώσεις της κλίμακας – αυτές δηλαδή που αφορούσαν στη «Συμπεριφορά (Ηθικότητα)», στη «Σύνδεση (Συναισθήματα/Τελετουργίες)» και στην «Πίστη».

Τέλος, αναφορικά με την κλίμακα της Θρησκευτικότητας, σημειώνεται ότι για κάθε μία από τις δώδεκα δηλώσεις που την αποτελούν δε διαπιστώθηκε πρόβλημα με ελλιπή δεδομένα 2.5% - 5.6%).

Πίνακας 4.1: Περιγραφική Στατιστική για την κλίμακα της Θρησκευτικότητας

	N	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση
«Αίσθημα του Ανήκειν»	192	3.5	1.0
1. Στη θρησκεία μου, απολαμβάνω το ότι ανήκω σε μια ομάδα/κοινότητα.			
2. Το να ανήκω σε μια θρησκευτική παράδοση και να ταυτίζομαι με αυτή είναι σημαντικό για μένα.	193	3.5	1.0
3. Η θρησκευτική μου παράδοση είναι σημαντική για την πολιτισμική/εθνική μου ταυτότητα.	191	3.7	1.0
«Συμπεριφορά (ηθικότητα) »			
4. Είμαι αφοσιωμένος η στη θρησκεία μου, για τις αξίες και την ηθική που υποστηρίζει.	189	3.5	1.0
5. Η θρησκεία μου με βοηθάει στη προσπάθεια μου να ζω με έναν ηθικό τρόπο.	189	3.5	1.1
6. Όταν έχω ένα ηθικό δίλημμα, η θρησκεία μου με βοηθάει να πάρω μία απόφαση.	190	3.1	1.1
«Σύνδεση» (συναισθήματα/τελετουργίες)			
7. Μου αρέσουν οι θρησκευτικές τελετές.	189	3.2	1.0
8. Οι θρησκευτικές τελετές δραστηριότητες και πρακτικές με κάνουν να αισθάνομαι θετικά συναισθήματα.	191	3.4	1.0
9. Απολαμβάνω τις εκφάνσεις τις σχετικές με την τέχνη, την έκφραση και τα σύμβολα της θρησκείας μου.	187	3.3	.9
«Πίστη»			
10. Αισθάνομαι αφοσιωμένος-η στη θρησκεία μου επειδή με βοηθάει να έχω σκοπό στη ζωή μου.	190	3.1	1.1
11. Είναι σημαντικό να πιστεύουμε σε κάτι υπερβατικό που προσφέρει νόημα στην ύπαρξη του ανθρώπου.	190	3.4	1.1
12. Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις επιδρούν καθοριστικά στον τρόπο που κατανοούμε την ανθρώπινη ύπαρξη.	190	3.3	1.1
Σύνολο: Σκορ στην Κλίμακα Θρησκευτικότητας	174	3.4	.8

4.1.2. Κλίμακα Θρησκευτικής Ταυτότητας

Αρχικά γίνεται αναφορά στον δείκτη εσωτερικής αξιοπιστίας Cronbach's alpha (α) για τους τέσσερις τύπους Θρησκευτικής Ταυτότητας. Ο δείκτης αξιοπιστίας για τα σκορ που αντιστοιχούν στην ταυτότητα Διάχυσης ($\alpha = .71$), Moratorium ($\alpha = .8$) και Δοτή ταυτότητα ($\alpha = .69$) ήταν αρκετά ψηλός. Όμως για τα σκορ που αφορούσαν στην Κατεκτημένη Ταυτότητα ήταν σχετικά χαμηλός ($\alpha = .31$).

Στον Πίνακα 4.2 παρουσιάζονται περιγραφικά τα αποτελέσματα για τα τέσσερα είδη της κλίμακας που αφορούσε στη Θρησκευτική Ταυτότητα των μαθητών/τριων. Στο σύνολό τους οι έφηβοι εξέφρασαν ουδέτερες απόψεις, σε σχέση με τις δηλώσεις που αφορούσαν την ταυτότητα Διάχυσης ($M.O. = 2.8, T.A.=1.3$), τη Δοτή ταυτότητα ($M.O. = 3.2, T.A.=1.3$) και την ταυτότητα Moratorium ($M.O.=2.6 T.A=1.4$). Όσον αφορά την Κατεκτημένη (Achievement), ο μέσος όρος είναι κοντά στη απάντηση «Συμφωνώ λίγο» ($M.O. = 3.6, T.A.=.97$). Και πάλι αναφέρουμε ότι δεν είχαμε ιδιαίτερο πρόβλημα με τα ελλιπή δεδομένα (4% - 5.6%).

Πίνακας 4.2: Περιγραφική Στατιστική για την Κλίμακα Θρησκευτικής Ταυτότητας

	N	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση
1. Όσον αφορά τη θρησκεία δε βρήκα τίποτα που να έχει απήχηση σε μένα και ούτε νιώθω ότι χρειάζεται να το ψάξω.	189	2.9	1.4
2. Δεν σκέφτομαι πολύ για τη θρησκεία και δε με απασχολεί.	193	2.7	1.5
Ταυτότητα Διάχυσης	189	2.8	1.3
3. Η πίστη ενός ανθρώπου είναι μοναδική για τον καθένα. Το έχω σκεφτεί πολύ και είμαι σίγουρος/η για το τι πιστεύω.	191	4.6	1.2
4. Έχω περάσει μια περίοδο σοβαρών αναζητήσεων σχετικά με την πίστη και μπορώ να πω ότι αντιλαμβάνομαι τι πιστεύω.	190	3.3	1.5

Achievement (Κατεκτημένη) Ταυτότητα	188	3.6	.9
5. Δεν είμαι σίγουρος/η τι σημαίνει η θρησκεία για μένα. Θα ήθελα να αποφασίσω, αλλά ακόμα ψάχνω.	191	2.6	1.5
6. Η θρησκεία προς το παρόν μου προκαλεί σύγχυση. Συνεχώς αλλάζω τις ιδέες μου ως προς το τι είναι σωστό ή λάθος για μένα.	190	2.6	1.5
Ταυτότητα Moratorium	188	2.6	1.4
7. Ακολουθώ τις θρησκευτικές πεποιθήσεις της οικογένειάς μου χωρίς να αναρωτηθώ γιατί.	190	3.3	1.6
8. Δεν έχω ποτέ αμφισβητήσει ουσιαστικά τη θρησκεία μου. Αφού είναι σωστή για τους γονείς μου πρέπει να είναι σωστή και για μένα.	191	3.1	1.5
Foreclosure (Δοτή) Ταυτότητα	190	3.2	1.3

4.1.3. Παραβίαση Στάτους (κάπνισμα, αλκοόλ, αδικαιολόγητη απουσία από το σχολείο)

Η μελέτη καταχρήσεων από τους έφηβους, όπως γίνεται αντιληπτή στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής, εστιάζει στις συμπεριφορές του καπνίσματος, της κατανάλωσης αλκοόλ και των απουσιών των μαθητών/τριών από το σχολείο χωρίς σοβαρό λόγο.

Ακολουθώς, καταγράφονται τα αποτελέσματα που συγκεντρώθηκαν από τα ερωτηματολόγια που διανεμήθηκαν στους/στις μαθητές/τριες, τα οποία συνοψίζονται στον Πίνακα 4.3.

Σε σχέση με το κάπνισμα 167 μαθητές/τριες (ποσοστό 84.3%) δήλωσαν ότι δεν κάπνισαν τσιγάρο και 26 (ποσοστό 13.1%) ότι κάπνισαν. Πέντε μαθητές/τριες (ποσοστό 2.5%) επέλεξαν να μην απαντήσουν.

Σε σχέση με την κατανάλωση υπερβολικής ποσότητας αλκοόλ, κατά μέσο όρο 158 (ποσοστό 79.8%) των μαθητών/τριών δήλωσαν ότι δεν κατανάλωσαν υπερβολική ποσότητα αλκοόλ ενώ 37 (ποσοστό 18.7%) ότι κατανάλωσαν. Τρεις μαθητές/τριες (ποσοστό 1.5%) επέλεξαν να μην απαντήσουν.

Σε σχέση με τις απουσίες από το σχολείο χωρίς σοβαρό λόγο, συνολικά 112 μαθητές/τριες (ποσοστό 56.6%) δήλωσαν ότι δεν απουσίασαν από το σχολείο χωρίς σοβαρό

λόγο, ενώ 84 (ποσοστό 42.4%) ότι απουσίασαν. Δύο μαθητές/τριες (ποσοστό 1.0%) επέλεξαν να μην απαντήσουν.

Πίνακας 4.3: Ποσοστά εμπλοκής σε Παραβίαση Στάτους

Είδος Συμπεριφοράς	Ναι	Όχι
Κάπνισμα	26 (13.1%)	167 (84.%)
Αλκοόλ	37 (18.7%)	158 (79.8%)
Αδικαιολόγητη Απουσία	84 (42.4%)	112 (56.6%)

4.1.4 Παραβατική Συμπεριφορά

Αναφορικά με την Κλίμακα Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά, το οποίο αποτελείται από δεκατέσσερις δηλώσεις: οι πρώτες επτά αφορούν σε Παραβατική Συμπεριφορά Παραβίασης Νόμου, ενώ οι υπόλοιπες επτά σε Παραβατική Συμπεριφορά Άσκησης Βίας. Για κάθε δήλωση, υπήρχε η επιλογή να δηλώσει κανείς αν έχει εμπλακεί σε ανάλογο είδους συμπεριφορά ή όχι, καθώς και η συχνότητα εμπλοκής στη συμπεριφορά αυτή («Πόσο συχνά το έχεις κάνει τον τελευταίο μήνα;»).

Στον Πίνακα 4.4 παρουσιάζεται το ποσοστό των μαθητών/τριών που δήλωσαν ότι έκαναν κάθε μία από τις συμπεριφορές, καθώς και η μέση συχνότητα εμπλοκής σε κάθε είδους συμπεριφοράς. Παρατηρούμε ότι η δήλωση στην οποία αντιστοιχεί το μεγαλύτερο ποσοστό θετικών απαντήσεων (25.8%) είναι η δήλωση: «Προκάλεσες αναστάτωση σε κάποιον χαστουκίζοντας, χτυπώντας ή κλωτσώντας τον;», η οποία αποτελεί παραβατική συμπεριφορά Άσκηση Βίας. Ακολουθούν οι δηλώσεις «Ήσουν ποτέ επιβάτης σε αυτοκίνητο το οποίο πήρε κάποιος άλλος χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη;», και «Συμμετείχες σε ομαδικό καυγά ή σε οχλαγωγία σε δημόσιο χώρο;» στην κάθε μία από τις οποίες απάντησε θετικά 18.2% του συνόλου των μαθητών. Η πρώτη δήλωση αποτελεί παραβατική συμπεριφορά Παραβίασης Νόμου ενώ η δεύτερη αποτελεί παραβατική συμπεριφορά Άσκησης Βίας.

Για τις δηλώσεις που αφορούσαν σε κλοπή (Δήλωση 4 – Δήλωση 7· Πίνακας 4.4) παρατηρείται το χαμηλότερο ποσοστό θετικών απαντήσεων (2.5 – 4.5 %).

Πίνακας 4.4: Περιγραφική Ανάλυση για την Κλίμακα Παραβατικής Συμπεριφοράς

	N	Ναι (%)	Όχι (%)	Μέσος Όρος Συχνότητας Εμπλοκής (φορές το μήνα)	Τυπική Απόκλιση
Παραβίαση Νόμου					
1. Έκλεψες οτιδήποτε από το σπίτι σου ή από αλλού (π.χ. κατάστημα);	196	17.7	81.3	1	8.2
2. Πήρες αυτοκίνητο, μοτοσικλέτα ή μοτοποδήλατο χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη;	193	11.6	85.9	.4	1.7
3. Ήσουν ποτέ επιβάτης σε αυτοκίνητο το οποίο πήρε κάποιος άλλος χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη;	197	18.2	81.3	.8	3.7
4. Άρπαξες από κάποιο πρόσωπο πορτοφόλι, τσάντα ή οτιδήποτε άλλο;	194	4	93.9	.04	.32
5. Μπήκες κρυφά ή παραβιάσες σπίτι ή κτίριο σκοπεύοντας να κλέψεις κάτι;	196	3	96	.2	1.6
6. Αγόρασες, πούλησες ή είχες στην κατοχή σου κάτι που πίστευες ότι ήταν κλεμμένο;	195	4.5	94	.1	.4
7. Χρησιμοποίησες βιβλιάριο επιταγών, πιστωτική κάρτα ή κάρτα ανάληψης χρημάτων (...)	196	2.5	96.5	.1	.5
Άσκηση Βίας					
Απειλήσες κάποιον με όπλο (όπως μαχαίρι ή ξύλο);	195	7.6	90.9	.2	1.5
Έβαλες φωτιά σκόπιμα ή απερίσκεπτα σε κάτι που δεν σου ανήκε;	196	6.6	92.4	.1	.5
Προκάλεσες αναστάτωση σε κάποιον χαστουκίζοντας, χτυπώντας ή κλωτσώντας τον;	194	25.8	72.2	.6	2.3
Κτύπησες δυνατά κάποιον σε τέτοιο βαθμό που νομίζεις ή γνωρίζεις ότι χρειαζόταν ιατρική βοήθεια;	195	7.6	90.9	.03	.2
Είχες πάνω σου όπλο (όπως μαχαίρι ή ξύλο) για να το χρησιμοποιήσεις;	195	8.1	90.4	.3	2.5

Τραυμάτισες κάποιον με μαχαίρι, ξύλο ή άλλο όπλο;	196	3.5	95.5	.01	.1
Συμμετείχεσ σε ομαδικό καυγά ή σε οχλαγωγία σε δημόσιο χώρο;	196	18.2	80.8	.2	.6

Σε δεύτερη φάση, για κάθε μαθητή/τρια, υπολογίζεται ο συνολικός αριθμός από διαφορετική είδη Παραβατικής Συμπεριφοράς στα οποία έχει εμπλακεί, ξεχωρίζοντας μεταξύ Παραβατικής Συμπεριφοράς Παραβίασης Νόμου και Παραβατικής Συμπεριφοράς Άσκησης Βίας. Τελικά, υπολογίζεται ο συνολικός αριθμός φορών με τον οποίο δήλωσε ότι έκανε οποιουδήποτε είδους Παραβατική Συμπεριφορά, ξεχωρίζοντας πάλι μεταξύ Παραβατικής Συμπεριφοράς Παραβίασης Νόμου και Παραβατικής Συμπεριφοράς Άσκησης Βίας. Στον Πίνακα 5.5 παρουσιάζουμε τους αντίστοιχους μέσους όρους και τυπικές αποκλίσεις για το συνολικό δείγμα. Παρατηρούμε ότι κατά μέσο όρο, οι μαθητές/τριες δήλωσαν θετική απάντηση σε λιγότερα από τρία είδη Παραβατικής Συμπεριφοράς Παραβίασης Νόμου (Μ.Ο. = 2.6, Τ.Α. = 1.0), και σε λιγότερο από ένα είδος Παραβατικής Συμπεριφοράς Άσκησης Βίας (Μ.Ο. = .8, Τ.Α. = 1.4). Η μέση συχνότητα εμπλοκής σε παραβίαση νόμου ήταν Μ.Ο. = 1.4 (Τ.Α. = 8.7), ενώ η μέση συχνότητα σε Παραβατική Συμπεριφορά άσκησης βίας ήταν Μ.Ο. = .9 (Τ.Α. = 3.8).

Πίνακας 4.5: Εύρος και Συχνότητα Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά: Μέσοι Όροι και Τυπικές Αποκλίσεις για το σύνολο των μαθητών/τριών

	N	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση
Εύρος Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά Παραβίασης Νόμου	191	2.0	7.0	2.6	1.0
Εύρος Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά Άσκησης Βίας	191	.0	7.0	.8	1.4
Εύρος Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά	188	2.0	14.0	3.4	2.2
Συχνότητα εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά παραβίασης νόμου τον τελευταίο χρόνο	149	.0	104.0	1.4	8.7
Συχνότητα εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά Άσκησης Βίας τον τελευταίο χρόνο	144	.0	33.0	.9	3.8
Συχνότητα εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά	138	.0	24.0	1.4	3.6

4.1.5 Αντίσταση στην Επίδραση από Συνομήλικους

Η κλίμακα είχε ικανοποιητικό δείκτη εσωτερικής αξιοπιστίας ($\alpha = 0.7$). Στην περιγραφική ανάλυση της κλίμακας αυτής που παρουσιάζουμε στον Πίνακα 4.6 χρησιμοποιήθηκαν μόνο δεδομένα από μαθητές/τριες που απάντησαν σε όλες τις δηλώσεις της κλίμακας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα για το συνολικό σκορ στην κλίμακα να απουσιάζουν δεδομένα από είκοσι επτά μαθητές (ποσοστό 13.6%). Υπενθυμίζουμε ότι το σκορ για κάθε δήλωση κυμαίνεται από το ένα (χαμηλότερο σκορ Αντίσταση στην Επίδραση από

Συνομήλικους) μέχρι τέσσερα (ψηλότερο σκορ στην Αντίσταση στην Επίδραση από Συνομήλικους). Σημειώνουμε ότι οι δηλώσεις 2, 6 και 10 είναι διατυπωμένες με τρόπο που υψηλότερα σκορ δείχνουν χαμηλότερη αντίσταση από συνομήλικους. Οπότε στην κωδικοποίηση των δεδομένων έγινε ανάστροφη αρίθμηση, ώστε να υπάρχει συμφωνία με τις υπόλοιπες δηλώσεις.

Πίνακας 4.6: Περιγραφική Ανάλυση της Κλίμακας Αντίστασης από Συνομήλικους

			N	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση
1. Μερικοί άνθρωποι συμβιβάζονται απλώς για να κρατήσουν τους φίλους τους ευχαριστημένους.	Όμως	Άλλοι άνθρωποι αρνούνται να συμβιβαστούν με αυτό που οι φίλοι τους θέλουν να το κάνουν, ακόμα κι αν αυτό θα δυσαρεστήσει τους φίλους τους.	189	2.4	1.1
2. * Μερικοί άνθρωποι πιστεύουν ότι είναι πιο σημαντικό διατηρείς την προσωπικότητά σου παρά να ταιριάζεις το πλήθος.	Όμως	Άλλοι άνθρωποι πιστεύουν ότι είναι πιο σημαντικό να ακολουθείς το πλήθος παρά να ξεχωρίζεις ως προσωπικότητα.	195	3.5	.8
3. Για μερικούς ανθρώπους, είναι αρκετά εύκολο οι φίλοι να τους κάνουν να αλλάξουν τον τρόπο σκέψης τους.	Όμως	Για άλλους ανθρώπους, είναι αρκετά δύσκολο οι φίλοι να τους κάνουν να αλλάξουν τρόπο σκέψης.	190	3.0	1.1
4. Μερικοί άνθρωποι θα έκαναν κάτι που γνώριζαν ότι ήταν λάθος μόνο για να παραμείνουν αρεστοί στους φίλους τους.	Όμως	Άλλοι άνθρωποι δεν θα έκαναν κάτι γνώριζαν ότι ήταν λάθος, απλά και μόνο για να παραμείνουν αρεστοί στους φίλους τους.	187	3.4	.9
5. Μερικοί άνθρωποι κρύβουν την πραγματική τους άποψη από τους φίλους τους αν	Όμως	Άλλοι άνθρωποι θα πουν την πραγματική τους γνώμη μπροστά στους φίλους τους, ακόμα κι αν	193	3.2	1.1

	νομίζουν ότι θα τους κοροϊδέσουν εξαιτίας αυτού.		γνωρίζουν 'ότι οι φίλοι τους θα τους κοροϊδέσουν εξαιτίας αυτού.			
6.	* Μερικοί άνθρωποι δεν θα παραβιάσουν το νόμο γιατί οι φίλοι τους λένε ότι θα το έκαναν.	Όμως	Άλλοι άνθρωποι θα παραβίαζαν το νόμο αν οι φίλοι τους λένε ότι θα το έκαναν αυτό.	186	3.3	1.0
7.	Μερικοί άνθρωποι αλλάζουν τόσο πολύ τον τρόπο που συμπεριφέρονται όταν είναι μαζί με τους φίλους τους, που διερωτώνται και οι ίδιοι ποιοι «Πραγματικά είναι».	Όμως	Άλλοι άνθρωποι όταν είναι με τους φίλους τους, ενεργούν με τον ίδιο τρόπο όπως κάνουν όταν είναι μόνοι τους.	192	3.1	1.0
8.	Μερικοί άνθρωποι αναλαμβάνουν περισσότερα ρίσκα όταν το κάνουν είναι με τους φίλους τους από ότι κάνουν όταν είναι μόνοι.	Όμως	Άλλοι άνθρωποι ενεργούν εξίσου συνετά όταν είναι μόνοι όπως όταν είναι μαζί τους οι φίλοι.	187	2.4	1.1
9.	Μερικοί άνθρωποι λένε πράγματα που δεν λένε πιστεύουν πραγματικά γιατί θεωρούν ότι αυτό θα κάνει τους φίλους τους να τους εκτιμούν περισσότερο.	Όμως	Άλλοι άνθρωποι δεν θα έλεγαν πράγματα που δεν πιστεύουν πραγματικά απλά και μόνο για να αποκτήσουν την εκτίμηση των φίλων τους.	190	3.2	1.0
10.	* Μερικοί άνθρωποι πιστεύουν ότι είναι καλύτερο να διατηρείς την προσωπικότητά σου ακόμα και αν οι άλλοι είναι θυμωμένοι μαζί σου που πήγαινες κόντρα στο πλήθος.	Όμως	Άλλοι πιστεύουν ότι είναι καλύτερο να υποχωρήσουν με το πλήθος παρά οι άλλοι να είναι θυμωμένοι μαζί τους.	191	3.3	.9

4.2 Θρησκευτικότητα και Παραβατική Συμπεριφορά

Αξιολογώντας τα δεδομένα, όπως απεικονίζονται στον Πίνακα 4.7, μπορούμε εύκολα να δούμε ότι η Θρησκευτικότητα σχετίζεται αρνητικά τόσο με την Παραβατική Συμπεριφορά Παραβίασης Νόμου όσο και με την Παραβατική Συμπεριφορά Άσκησης Βίας, με όλες τις συσχετίσεις υπό μελέτη να είναι μικρές προς μέτριες και στατιστικά σημαντικές – εξαιρουμένης της συσχέτισης μεταξύ Θρησκευτικότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς Παραβίασης Νόμου. Αυτό σημαίνει ότι όσο πιο ψηλό είναι το σκορ ενός μαθητή στην κλίμακα της Θρησκευτικότητας, δηλώνοντας υψηλότερο αίσθημα Θρησκευτικότητας, σε τόσο μικρότερο εύρος από διαφορετικά είδη Παραβατικής Συμπεριφοράς έχει εμπλακεί, και σε μικρότερη συχνότητα. Ως εκ τούτου, η ερευνητική μας υπόθεση ότι η Θρησκευτικότητα μπορεί να λειτουργήσει ως ανασταλτικός παράγοντας Παραβατικής Συμπεριφοράς έχει επαληθευθεί.

Πίνακας 4.7: Θρησκευτικότητα και Παραβατική Συμπεριφορά

	Θρη- σκευ- τικό- τητα	Εύρος Παρα- βατική Συμπε- ριφορά Παρα- βίασης Νόμου	Εύρος Παρα- βατική Συμπε- ριφορά Άσκησης Βίας	Εύρος Παρα- βατική Συμπε- ριφορά	Συχνό- τητα Παρα- βατική Συμπε- ριφορά Παρα- βίασης Νόμου	Συχνό- τητα Παρα- βατική Συμπε- ριφορά Άσκησης Βίας	Συχνό- τητα Παρα- βατική Συμπε- ριφορά
Συντελεστής Συσχέτισης Pearson	1	-.222**	-.258**	-.267**	-.041	-.291**	2*
Στατιστική Σημαντικό-τητα (2-tailed)		.004	<.001	<.001	.643	<.001	.033
N	174	168	168	165	133	129	124

4.3 Θρησκευτική Ταυτότητα και Παραβατική Συμπεριφορά

Τα αποτελέσματα αναφορικά με το ερευνητικό μας ερώτημα που αφορά τη σχέση του είδους της Θρησκευτικής Ταυτότητας και την Παραβατική Συμπεριφορά παρουσιάζονται στους Πίνακα 4.7. Από τον εν λόγω πίνακα παρατηρούμε ότι όσο πιο ψηλό είναι το σκορ ενός/μια μαθητή/τριας στην ταυτότητα Moratorium, τόσο πιο μεγάλο είναι το εύρος των διαφορετικών ειδών Παραβατικής Συμπεριφοράς στα οποία εμπλέκεται ($r = .2, p < .01$)·η συσχέτιση είναι στατιστικά σημαντική τόσο αναφορικά με την Άσκηση βίας ($r = .2, p < .05$), όσο και αναφορικά με την Παραβίαση Νόμου ($r = .2, p < .05$). Δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση των σκορ στην ταυτότητα Moratorium και της Συχνότητας Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά τόσο συνολικά ($r = -.1, p = .4$), όσο και ξεχωρίζοντας σε Συμπεριφορά Άσκησης Βίας ($r = .1, p = .5$) και Παραβίασης Νόμου ($r = .1, p = .3$). Συνεπώς, η ερευνητική μας υπόθεση ότι άτομα με ταυτότητα Moratorium θα εμπλέκοντο περισσότερο σε Παραβατική Συμπεριφορά, επαληθεύτηκε μερικώς. Για τα υπόλοιπα είδη ταυτότητας, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις με την Εμπλοκή σε Παραβατική Συμπεριφορά (Πίνακας 4.8), εκτός από τη θετική συσχέτιση μεταξύ των σκορ στην Κατεκτημένη Ταυτότητα και το Εύρος Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά ($r = .2, p < .05$)·αποτέλεσμα το οποίο χρήζει περεταίρω διερεύνησης.

Πίνακας 4.8: Συσχετίσεις σκορ στα διαφορετικά είδη Θρησκευτικής Ταυτότητας και Εμπλοκή σε διαφορετικά είδη Παραβατικής Συμπεριφοράς

		Diffusion (Διάχυση)	Achievement (Κατεκτη- μένη)	Foreclo- sure (Δοτή)	Moratorium
Εύρος-	Συντελεστής	.047	.161*	-.060	.209**
Παραβατική Συμπεριφορά (συνολικό σκορ)	Συσχέτισης				
	Στατιστική Σημαντικότητα	.535	.031	.421	.005
	N	179	179	180	179

Εύρος-	Συντελεστής	-.004	.143	-.082	.179*
Παραβατική Συμπεριφορά Άσκησης Βίας (συνολικό σκορ)	Συσχέτισης				
Εύρος -	Στατιστική	.962	.054	.272	.015
Παραβατική Συμπεριφορά Παραβίασης Νόμου	Σημαντικότητα				
	N	182	182	183	182
	Συντελεστής	.108	.144	-.020	.199**
	Συσχέτισης				
	Στατιστική	.148	.052	.783	.007
	Σημαντικότητα				
	N	182	182	183	182
Συχνότητα-	Συντελεστής	-.039	-.001	.116	-.070
Παραβατική Συμπεριφορά (συνολικό σκορ)	Συσχέτισης				
	Στατιστική	.645	.992	.166	.411
	Σημαντικότητα				
	N	142	140	143	140
Συχνότητα-	Συντελεστής	.164	.149	-.138	.054
Παραβατική Συμπεριφορά Άσκησης Βίας (συνολικό σκορ)	Συσχέτισης				
	Στατιστική	.055	.084	.106	.529
	Σημαντικότητα				
	N	138	136	139	136
Συχνότητα-	Συντελεστής	.083	.049	-.015	.084
	Συσχέτισης				

Παραβατική Συμπεριφορά (συνολικό σκορ)	Στατιστική Σημαντικότητα N	.343	.577	.860	.340
Παραβίασης Νόμου		132	130	133	130

4.4 Θρησκευτικότητα και Παραβίαση Στάτους

Συνολικά, η ερευνητική μας υπόθεση ότι άτομα τα οποία διατείνονται θετικά στην εμπλοκή σε Παραβίαση Στάτους, έχουν χαμηλότερη Θρησκευτικότητα έχει επαληθευθεί από τα αποτελέσματά μας. Στον Πίνακα 4.8 παρουσιάζονται οι διαφορές στη Θρησκευτικότητα για μαθητές/τριες που δήλωσαν ότι ενεπλάκησαν σε διαφορετικά είδη ριψοκίνδυνης συμπεριφοράς, με το σύνολο των μαθητών που δεν είχαν επιδοθεί σε ανάλογο είδους συμπεριφορά. Σε κάθε μία από τις τρεις παραγράφους παρουσιάζουμε πιο κάτω, εξηγούμε ξεχωριστά τα αποτελέσματα για κάθε είδος κατάχρησης που μελετήθηκε (κάπνισμα, αλκοόλ, αδικαιολόγητη απουσία από το σχολείο).

4.4.1 Θρησκευτικότητα και κάπνισμα

Αναφορικά με τη σχέση Θρησκευτικότητας και καπνίσματος, σημειώνουμε ότι οι μαθητές/τριες οι οποίοι δήλωσαν ότι ποτέ δεν κάπνισαν τσιγάρο είχαν ψηλότερα σκορ στη Θρησκευτικότητα ($M.O. = 3.4, T.A. = .8$) από τους υπόλοιπους μαθητές ($M.O. = 3.3, T.A. = 1$). Ωστόσο Ανεξάρτητος Έλεγχος t , έδειξε ότι αυτή η διαφορά δεν ήταν στατιστικά σημαντική ($t(170) = .6, p = .5$). Επιπλέον, παρόλο που η Θρησκευτικότητα συσχετιζόταν αρνητικά με τη συχνότητα καπνίσματος, η συσχέτιση αυτή δεν ήταν στατιστικά σημαντική ($r = -.1, p = .3$).

4.4.2 Θρησκευτικότητα και αλκοόλ

Μελετώντας τη σχέση Θρησκευτικότητας και κατανάλωσης αλκοόλ, παρατηρούμε ότι οι μαθητές/τριες που είχαν δηλώσει ότι κατανάλωσαν αλκοόλ, είχαν πιο χαμηλά κατά μέσο όρο σκορ Θρησκευτικότητας ($M.O. = 3.5, T.A. = .8$) από τους μαθητές που είχαν δηλώσει ότι κατανάλωσαν αλκοόλ ($M.O. = 3.3, T.A. = .9$). Όπως και για το κάπνισμα, η διαφορά αυτή δεν ήταν στατιστικά σημαντική ($t(170) = .9, p = .4$). Σημειώνουμε όμως ότι η Θρησκευτικότητα είχε μικρή προς μέτρια, αρνητική συσχέτιση με τη συχνότητα

κατανάλωσης αλκοόλ ($r = -.2, p < .01$). Αυτό δείχνει ότι όσο πιο ψηλό είναι το αίσθημα της Θρησκευτικότητας, τόσο λιγότερο συχνά ο/η μαθητής/τρια δήλωσε ότι καταναλώνει αλκοόλ.

4.4.3 Θρησκευτικότητα και αδικαιολόγητη απουσία στο σχολείο

Περιγραφική ανάλυση έδειξε ότι μαθητές και μαθήτριες που δήλωσαν ότι απουσίασαν από το σχολείο χωρίς ιδιαίτερο λόγο είχαν χαμηλότερη Θρησκευτικότητα ($M.O. = 3.2, T.A. = .9$) από τους μαθητές οι οποίοι δήλωσαν ότι δεν απουσίασαν από το σχολείο ποτέ χωρίς σοβαρό λόγο ($M.O. = 3.5, T.A. = .8$). Μάλιστα, η διαφορά αυτή ήταν σημαντική και από στατιστική άποψη ($t(171)=2.3, p < .05$). Επιπλέον, παρατηρήθηκε μικρή, αρνητική συσχέτιση με τη Θρησκευτικότητα και τη συχνότητα απουσίας από το σχολείο χωρίς σοβαρό λόγο – η συσχέτιση αυτή δεν ήταν όμως στατιστικά σημαντική ($r = -.1, p = .2$).

Πίνακας 4.9: Θρησκευτικότητα και Παραβίαση Στάτους

	N	Θρησκευτικότητα	
		Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση
Κάπνισες τσιγάρο;			
Όχι	149	3.4	.8
Ναι	23	3.3	1.0
Κατανάλωσες αλκοόλ;			
Όχι	140	3.5	.8
Ναι	32	3.3	.9
Έχεις απουσιάσει χωρίς ιδιαίτερο λόγο από το σχολείο;			
Όχι	99	3.5	.8
Ναι	74	3.2	.9

4.5 Θρησκευτικότητα, Αντίσταση στην Επίδραση από Συνομήλικους και Παραβατική Συμπεριφορά

Μελετώντας τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η Αντίσταση στην Επίδραση

από Συνομήλικους στη σχέση Θρησκευτικότητας και Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά, ξεκινήσαμε πραγματοποιώντας Ανάλυση Συσχέτισης μεταξύ της Αντίστασης στην Επίδραση από Συνομήλικους και των μεταβλητών Θρησκευτικότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς. Κατόπιν τρέξαμε εκ νέου τη Συσχέτιση μεταξύ Θρησκευτικότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς, τόσο αναφορικά με το Εύρος Εμπλοκής σε διαφορετικά είδη Παραβατικής Συμπεριφοράς, όσο και αναφορικά με τη Συχνότητα Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά, κρατώντας σταθερή σε κάθε περίπτωση την Αντίσταση στην Επίδραση από Συνομήλικους (Ανάλυση Μερικής Συσχέτισης). Τα αποτελέσματα για κάθε είδους ανάλυσης περιγράφονται πιο κάτω.

Πίνακας 4.10: Συσχετιστική Αντίσταση στην Επίδραση Συνομηλίκων και Παραβατική Συμπεριφορά

		Αντίσταση στην Επίδραση Θρησκευ- τικότητας Συνομηλίκ ων		Εύρος- Παραβατική Συμπεριφορά	Συχνότητα - Παραβατική Συμπερι- φορά
Αντίσταση στην Επίδραση Συνομηλίκων	Συντελεστής Συσχέτισης	-.023	1	-.111	-.103
	Στατιστική Σημαντικότητα	.781		.159	.259
	N	152	171	162	121

** $p < .01$, * $p < .05$

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 4.10, δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της Αντίστασης στην Επίδραση Συνομηλίκων με τη Θρησκευτικότητα ($p = .8$) και την Παραβατική Συμπεριφορά ($p > .1$). Αναφορικά με τη συσχέτιση της Θρησκευτικότητας με την Παραβατική Συμπεριφορά (Εύρος) και Παραβατική Συμπεριφορά (Συχνότητα), ελέγχοντας για την Αντίσταση στην Επίδραση από Συνομήλικους, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.11 διαπιστώνεται ότι εάν έπαιζε ρόλο η Αντίσταση στην Επίδραση Συνομηλίκων στη σχέση Θρησκευτικότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς, η μερική συσχέτιση μεταξύ Θρησκευτικότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς θα εμφανιζόταν λιγότερο αρνητική (μικρότερη σε μέγεθος, πιο κοντά στο μηδέν) σε σχέση με την ολική συσχέτιση που είδαμε προηγουμένως ή/και δε θα είναι πλέον

στατιστικά σημαντική. Παρατηρούμε ότι αυτό συμβαίνει μεν, αλλά μόνο με τη Συσχέτιση Θρησκευτικότητας και Συχνότητας Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά. Παρόλο που η συσχέτιση αυτή παραμένει περίπου η ίδια σε μέγεθος, εντούτοις δεν είναι πλέον στατιστικά σημαντική εφόσον ελέγξουμε για την Αντίσταση στην Επίδραση από Συνομηλικούς. Στον Πίνακα 4.11 καταγράφονται οι συσχετίσεις Θρησκευτικότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς, ειδικότερα το εύρος και η συχνότητα, ελέγχοντας για την Αντίσταση στην Επίδραση των Συνομηλικών.

			Εύρος - Παραβατική Συμπεριφορά	Συχνότητα - Παραβατική Συμπεριφορά
Θρησκευτικότητα	Συντελεστής	1	-.3**	-.2
	Συσχέτισης			
	Στατιστική Σημαντικότητα		.01	.08
	N	174	103	103

Πίνακας 4.11: Συσχετίσεις Θρησκευτικότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς, ελέγχοντας για την Αντίσταση στην Επίδραση των Συνομηλικών

4.6 Σύνοψη Αποτελεσμάτων

Συνοψίζοντας, η παρούσα έρευνα καταδεικνύει εμπειρικά την αρνητική σχέση μεταξύ Θρησκευτικότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς, τόσο ως προς το Εύρος Εμπλοκής σε Διαφορετικά Είδη Παραβατικής Συμπεριφοράς, όσο και ως προς τη Συχνότητα Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά. Η αρνητική σχέση έχει επαληθευθεί τόσο για συμπεριφορές που αφορούν σε Παραβίαση Νόμου (για παράδειγμα «Εκλεψες οτιδήποτε από το σπίτι σου ή από αλλού π.χ. κατάστημα») όσο και σε συμπεριφορές που αφορούν Άσκηση Βίας (για παράδειγμα «Τραυμάτισες κάποιον με μαχαίρι, ξύλο ή άλλο όπλο;»). Τα στοιχεία όμως που είχαμε όσον αφορά τη σχέση Θρησκευτικότητας και Συχνότητας σε Εμπλοκή σε Παραβατική Συμπεριφορά Παραβίασης Νόμου είναι αδύναμα – η σχέση αυτή αν και αρνητική δεν ήταν στατιστικά σημαντική. Όσον αφορά το Είδος Θρησκευτικής Ταυτότητας και την Εμπλοκή σε Παραβατική Συμπεριφορά, δείχνει ότι

όσο πιο ψηλό είναι το σκορ για την Ταυτότητα Μορατόριουμ, τόσο πιο έντονη είναι η εμπλοκή σε Παραβατική Συμπεριφορά.

Ένα άλλο σημαντικό αποτέλεσμα είναι ότι η Θρησκευτικότητα σχετίζεται αρνητικά με τη συχνότητα κατανάλωσης αλκοόλ, ενώ μαθητές/τριες οι οποίοι δήλωσαν ότι απουσιάζουν χωρίς λόγο από το σχολείο, είχαν χαμηλότερη Θρησκευτικότητα από τους υπόλοιπους μαθητές/τριες. Περιγραφικά, διαφάνηκε ότι άτομα τα οποία δοκίμασαν το τσιγάρο έστω και μία φορά, είχαν χαμηλότερη Θρησκευτικότητα από τα άτομα τα οποία δεν το είχαν δοκιμάσει ποτέ. Ωστόσο η σχέση αυτή δεν ήταν στατιστικά σημαντική. Τέλος, επισημαίνουμε ότι υπάρχουν κάποια στοιχεία στην ανάλυσή μας, που να υποδεικνύουν ότι η Αντίσταση στην Επίδραση Συνομηλίκων ενδεχομένως να αποτελεί μηχανισμό που να μπορεί να εξηγήσει την αρνητική σχέση μεταξύ Θρησκευτικότητας και Συχνότητας Εμπλοκής σε Παραβατική Συμπεριφορά, όχι όμως τη σχέση μεταξύ Θρησκευτικότητας και Εμπλοκής σε διαφορετικό Εύρος από είδη Παραβατικής Συμπεριφοράς. Ωστόσο, χρειάζονται μεγαλύτερες μελέτες για να επαληθεύσουν το αποτέλεσμα αυτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στα υποκεφάλαια που ακολουθούν παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για την κάθε σχέση που διερευνήθηκε ξεχωριστά. Τα αποτελέσματα συζητούνται σε σχέση με τη δυνατότητά τους να αποτελέσει βάση για προβληματισμό, αναστοχασμό και έρευνα, τόσο στον ακαδημαϊκό, εκπαιδευτικό κλάδο όσο και στην ευρύτερη κοινωνία. Εν συνεχεία γίνεται λόγος για τη σημασία της έρευνας και ακολούθως παρουσιάζονται αδυναμίες της έρευνας. Τέλος, συνοψίζονται τα συμπεράσματα και έπειτα γίνεται αναφορά σε κάποιες προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

5.1 Σύνοψη Αποτελεσμάτων

Συνοψίζοντας, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η Θρησκευτικότητα ενός εφήβου συνδέεται αρνητικά με την εμπλοκή του σε παραβατική συμπεριφορά τόσο σε συχνότητα όσο και σε εύρος. Οι έφηβοι οι οποίοι είχαν δοκιμάσει έστω μια φορά να καπνίσουν, κάνει χρήση αλκοόλ, αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο, είχαν χαμηλότερη Θρησκευτικότητα από τους εφήβους που δεν είχαν εμπλακεί ποτέ σε τέτοιου είδους συμπεριφορές. Ακόμη η Θρησκευτικότητα συνδέεται με μειωμένη συχνότητα κατανάλωσης αλκοόλ. Όσο αφορά την ικανότητα αντίσταση στην επίδραση από συνομήλικους φαίνεται να είναι ένας ενδεχόμενος μηχανισμός που να μπορεί να εξηγήσει τη σχέση Θρησκευτικότητας και συχνότητας εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά, αλλά όχι τη σχέση Θρησκευτικότητας και εύρους εμπλοκής παραβατικής συμπεριφοράς. Αναφορικά με το είδος θρησκευτικής ταυτότητας και την εμπλοκή σε παραβατική συμπεριφορά, δείχνει ότι όσο πιο ψηλό είναι το σκορ για την ταυτότητα μορατόριουμ, τόσο πιο έντονη είναι η εμπλοκή σε παραβατική συμπεριφορά. Ωστόσο, χρειάζονται μεγαλύτερες μελέτες για να επαληθεύσουν το αποτέλεσμα.

5.1.1 Θρησκευτικότητα και Παραβατική συμπεριφορά και Παραβίαση Στάτους

Η πρώτη ερευνητική υπόθεση υποστήριζε ότι η Θρησκευτικότητα μπορεί να λειτουργήσει ως αποτρεπτικός παράγοντας της παραβατικής συμπεριφοράς. Σύμφωνα με

τα αποτελέσματα της έρευνας τα δεδομένα υποστηρίζουν αυτή την υπόθεση. Η αρνητική σχέση έχει αποδειχθεί τόσο για την παραβατική συμπεριφορά παραβίασης νόμου («Εκλεψες οτιδήποτε από το σπίτι σου ή από αλλού π.χ. κατάστημα») όσο και για την παραβατική συμπεριφορά άσκησης βίας («Απειλήσες κάποιον με όπλο; (όπως μαχαίρι ή ξύλο;»). Η Θρησκευτικότητα συνδέεται με μειωμένη παραβατική συμπεριφορά τόσο σε διαφορετικά είδη συμπεριφοράς, όσο και με διαφορετική συχνότητα. Όταν ξεχωρίσαμε την παραβατική συμπεριφορά (την παραβίαση νόμου και άσκηση βίας) αυτές οι σχέσεις εξακολουθούσαν να υφίστανται. Δηλαδή ήταν αρνητική η σχέση, αλλά δεν ήταν στατιστικά σημαντική η σχέση Θρησκευτικότητας και συχνότητας εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά παραβίασης νόμου. Δηλαδή βρέθηκε περιγραφικά η σχέση, αλλά δεν ήταν στατιστικά σημαντική.

Όσον αφορά τη σχέση Θρησκευτικότητας και αλκοόλ, διαπιστώθηκε ότι άτομα τα οποία είχαν δηλώσει ότι κατανάλωσαν τουλάχιστον μια φορά αλκοόλ, είχαν χαμηλότερο σκορ στη Θρησκευτικότητα. Η Θρησκευτικότητα είχε αρνητική σχέση με τη συχνότητα κατανάλωσης αλκοόλ και ήταν στατιστικά σημαντική. Σε σχέση με τις αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο, τα άτομα τα οποία δήλωσαν ότι τότε δεν απουσίασαν από το σχολείο είχαν πιο υψηλή Θρησκευτικότητα από τα άτομα που δήλωσαν έστω μια φορά ότι απουσίασαν από το σχολείο.

Διαφάνηκε ότι τα αποτελέσματα υποστηρίζονται από προηγούμενες έρευνες που παρουσιάζουν τη Θρησκευτικότητα να συνδέεται με μειωμένη παραβατική συμπεριφορά (Miller et al., 2000; Nasim et al., 2006; Steinman & Zimmerman, 2004). Η αίσθηση του νοήματος, ο σκοπός στη ζωή και η ψυχική ηρεμία των ατόμων θεωρούνται ως ένας τρόπος με τον οποίο η θρησκεία επηρεάζει ευνοϊκά αποτελέσματα ή συμπεριφορές υγείας. Σύμφωνα με τους Peres και συνεργάτες (2018), το νόημα της ζωής και η ειρήνη συνδέονται με λιγότερο άγχος και υψηλότερη ποιότητα ζωής. Αυτό δείχνει ότι όσοι ασχολούνται έντονα με τη θρησκεία τους είναι λιγότερο επιρρεπείς στη χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών και λειτουργεί ως τεχνική αντιμετώπισης σε στρεσογόνες καταστάσεις. Η Θρησκευτικότητα συνεπάγεται επίσης αλληλεπίδραση και συνοχή εντός οργανισμών, όπου τα κοινωνικά ή θρησκευτικά πρότυπα συχνά αποτρέπουν τη συμμετοχή σε συμπεριφορές που είτε είναι επιζήμιες, είτε επικίνδυνες για την υγεία κάποιου ή είναι ηθικά απαράδεκτες (Ramzy et al., 2021).

Η δεύτερη ερευνητική υπόθεση εξέτασε τη σχέση Θρησκευτικότητας και παραβίαση στάτους, συγκεκριμένα, του καπνίσματος, της κατανάλωσης αλκοόλ και των αδικαιολόγητων απουσιών από το σχολείο. Τα αποτελέσματα της έρευνας επαλήθευσαν και την πρώτη αλλά και δεύτερη ερευνητική υπόθεση, οι οποίες υποστήριζαν ότι η

Θρησκευτικότητα μπορεί να λειτουργήσει ως αποτρεπτικός παράγοντας της παραβατικής συμπεριφοράς και ότι τα άτομα τα οποία εμπλέκονται σε καταχρήσεις, έχουν χαμηλότερη Θρησκευτικότητα.

Υπάρχουν έρευνες (Miller et al., 2000; Nasim et al., 2006) που καταδεικνύουν ότι η Θρησκευτικότητα μπορεί να αποτελέσει ασπίδα προστασίας στο να αντισταθούν οι έφηβοι στην κακή επίδραση για εμπλοκή σε αυτές τις συμπεριφορές. Συνεπώς, είναι πολύ πιθανόν και για την παραβατική συμπεριφορά να ισχύει το ίδιο, δηλαδή η Θρησκευτικότητα να μπορεί να λειτουργήσει με αυτό τον τρόπο.

Σε σχέση με τις αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο μεταξύ παιδιών και εφήβων έρευνες υποστηρίζουν ότι είναι ταυτόχρονα ένα προσωρινό πρόβλημα που έχει αρνητικό αντίκτυπο στην κοινωνική, συναισθηματική και εκπαιδευτική ανάπτυξη των παιδιών (Haarman, 2011) αλλά συνάμα και ένας προγνωστικός παράγοντας μακροπρόθεσμων προβλημάτων στην ενήλικη ζωή (King et al., 1995), όπως «η σχολική εγκατάλειψη, η παραβατικότητα και τα επαγγελματικά προβλήματα και προβλήματα σχέσεων (Kearney & Bensaheb, 2006; Kearney, 2008; Kogan et al., 2005), φτώχεια, καθώς και κοινωνικά, συζυγικά, επαγγελματικά και ψυχικά ζητήματα (Rasasingham, 2015). Σύμφωνα και με τους Gubbels και Assink (2019), οι απουσίες από το σχολείο συνδέονται με δώδεκα παράγοντες κινδύνου για εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς, ανάμεσα σε αυτούς τους κινδύνους και το κάπνισμα και την κατανάλωση αλκοόλ.

Ερευνητές (Ameri et al., 2017; Neymotin, & Downing-Matibag, 2013; Sinha et al., 2007) που εξέτασαν τη σύνδεση μεταξύ Θρησκευτικότητας και παραβατικής συμπεριφοράς έχουν βρει ότι τα άτομα που έχουν υψηλό επίπεδο Θρησκευτικότητας απέχουν από παραβιάσεις στάτους, όπως το ποτό, το κάπνισμα και οι αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο. Σύμφωνα με τους Regnerus και Elder (2003), Loury (2002) και Markstrom (1999) υποστηρίζουν ότι η θρησκευτική συμμετοχή έχει σημαντικό αντίκτυπο στα ακαδημαϊκά και εκπαιδευτικά επιτεύγματα των νέων. Από την άλλη πλευρά, όσοι χαρακτηρίζονται από λιγότερη θρησκευτικότητα είναι πιο πιθανό να εμπλακούν σε τέτοιες συμπεριφορές (Hunsberger et al., 2001; Zaleski & Schiaffino, 2000). Το κάπνισμα και η χρήση αλκοόλ είναι δύο από τις δώδεκα μεταβλητές κινδύνου για την έναρξη της παραβατικής συμπεριφοράς που οι Gubbels και Assink (2019) ισχυρίζονται ότι συνδέονται με τις απουσίες από το σχολείο.

5.1.2 Θρησκευτική Ταυτότητα και Παραβατική Συμπεριφορά

Η τρίτη Ερευνητική Υπόθεση ανέμενε ότι οι έφηβοι με ταυτότητα μορατόριουμ θα εμπλέκονται περισσότερο σε παραβατικές συμπεριφορές από ότι οι έφηβοι με ταυτότητες διάχυσης, κατεκτημένης και δοτής ταυτότητας. Τα ευρήματα της έρευνας επαλήθευσαν αυτή την υπόθεση.

Η σχέση μεταξύ θρησκευτικής ταυτότητας και εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά δείχνει ότι όσο υψηλότερη είναι η βαθμολογία στη ταυτότητα μορατόριουμ, τόσο πιο σοβαρή είναι η εμπλοκή στην παραβατική συμπεριφορά. Η σχέση μεταξύ του είδους της ταυτότητας και του εύρους υφίστανται, αλλά όχι όσον αφορά τη συχνότητα. Ένα άλλο αποτέλεσμα που προέκυψε από την ανάλυση είναι ότι η κατεκτημένη ταυτότητα φάνηκε να συνδέεται με μεγαλύτερο εύρος από διαφορετικά είδη εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά. Αυτό το αποτέλεσμα είναι κάτι που δεν περιμέναμε να βρούμε και αξίζει να διερευνηθεί περαιτέρω.

Ο Morsünbül (2013) διερεύνησε τα είδη ταυτότητας, και έδειξε ότι τα άτομα που αναλαμβάνουν δεσμεύσεις (κατεκτημένη ταυτότητα, δοτή ταυτότητα) έχουν λιγότερες συμπεριφορές ανάληψης κινδύνου από τα άτομα που δεν αναλαμβάνουν δεσμεύσεις (ταυτότητα μορατόριουμ, ταυτότητα διάχυσης). Η πιο κρίσιμη πτυχή του σχηματισμού ταυτότητας είναι η δέσμευση. Οι έφηβοι που είναι αφοσιωμένοι είναι λιγότερο πιθανό να εμπλακούν σε επικίνδυνες συμπεριφορές (Morsünbül, 2013). Παρόμοια ευρήματα αναφέρει και ο Bukobza (2009) ο οποίος μελέτησε τη σχέση της κατάστασης ταυτότητας, της επαναστατικότητας και της συμπεριφοράς ανάληψης κινδύνου. Σύμφωνα με τα ευρήματα, που εξετάστηκαν στο πλαίσιο της σύγκρισης μεταξύ συμμόρφωσης και αυτονομίας που βιώνουν οι έφηβοι, αλλά και των συνεπειών για τη διαμόρφωση Ταυτότητας (Bukobza, 2009), διαπιστώθηκε ότι υπάρχει σύνδεση μεταξύ ταυτότητας, επαναστατικότητας και ανάληψης κινδύνου.

5.1.3 Μπορεί να εξηγηθεί η σχέση Θρησκευτικότητας και Παραβατικής Συμπεριφοράς από την Αντίσταση σε Επίδραση από Συνομηλικούς;

Η τέταρτη ερευνητική υπόθεση που ερευνά η εργασία, δείχνει ότι η Θρησκευτικότητα δεν επηρεάζει τη σχέση αντίστασης στην πίεση από συνομηλικούς για εμπλοκή σε παραβατική συμπεριφορά συνομηλικών.

Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι η σχέση μεταξύ Θρησκευτικότητας και

συχνότητας εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά, έπαψε πλέον να είναι σημαντική από στατιστική άποψη, μετά που ελέγξαμε για τον παράγοντα «Ικανότητα Αντίστασης από τους Συνομήλικους». Η αντίσταση στην επίδραση από συνομήλικους δεν μπορούσε να εξηγήσει τη σχέση Θρησκευτικότητας και εύρους εμπλοκής σε διαφορετικά είδη παραβατικής συμπεριφοράς.

Διαφάνηκε ότι η Θρησκευτικότητα συνδέεται με μειωμένη εμπλοκή σε παραβατική συμπεριφορά. Αλλά όταν ελέγξαμε τον παράγοντα αντίστασης επίδρασης συνομηλίκων για να διαπιστωθεί αν μπορεί να εξηγήσει αυτή τη σχέση, βρήκαμε ότι η ικανότητα ενός εφήβου να αντισταθεί στην επίδραση συνομηλίκων ήταν ένας παράγοντας που μπορούσε να εξηγήσει τη σχέση μεταξύ Θρησκευτικότητας και συχνότητας εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά. Άρα η Θρησκευτικότητα βοηθά στην αντίσταση στην επίδραση από συνομήλικους και η αντίσταση στην επίδραση από συνομήλικους βοηθά στη μειωμένη εμπλοκή σε παραβατική συμπεριφορά. Τέλος, ένας μηχανισμός που μπορεί να οδηγεί στην αρνητική σχέση μεταξύ Θρησκευτικότητας και εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά είναι η ικανότητα αντίστασης στην επίδραση των συνομηλίκων. Συνεπώς είναι πολύ πιθανόν και για την παραβατική συμπεριφορά να ισχύει το ίδιο, δηλαδή η Θρησκευτικότητα να μπορεί να λειτουργήσει με αυτό τον τρόπο.

Σύμφωνα με τους Lewis και Neighbors (2006), Simons-Morton και συνεργάτες (2001), Kiran-Esen (2003), Hoffman και συνεργάτες (2007), και Leshargie και συνεργάτες (2019), έφηβοι με ισχυρή θρησκευτική προσκόλληση που εκτιμούν τη θρησκεία, είναι πιο πιθανό να ταυτιστούν με άλλους νέους που αποδοκιμάζουν τη χρήση αλκοόλ και καπνίσματος, και αυτό είναι κάτι που μπορεί να τους επηρεάσει προσωπικά (Heeren et al., 2014; Francis et al., 2019). Η προηγούμενη βιβλιογραφία που αναφέρεται δείχνει ότι όντως η αντίσταση στους συνομηλίκους μπορεί να βοηθήσει να μην εμπλακεί κάποιος έφηβος σε καταχρήσεις όποτε θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναυσμα για μελλοντική έρευνας.

Διαφάνηκε ότι τα αποτελέσματα υποστηρίζονται από προηγούμενες έρευνες που παρουσιάζουν την κοινωνική επιρροή να είναι ένα καθοριστικό στοιχείο στην πρόσληψη αλκοόλ (Borsari & Carey, 2001, 2003; Larimer et al., 2004) και καπνίσματος (Hoffman et al., 2007; Leshargie et al. 2019). Τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι οι φίλοι είναι ισχυρά στοιχεία επιρροής που μπορούν να επηρεάσουν τη συμπεριφορά του ατόμου είτε άμεσα (ενεργητική πίεση για χρήση αλκοόλ), είτε έμμεσα (γνωστικές διαδικασίες, όπως τα αντιληπτά πρότυπα κατανάλωσης αλκοόλ). Αυτές οι συμπεριφορές (κατάχρηση αλκοόλ και καπνίσματος) χρησιμοποιούνται ως εργαλείο κοινωνικοποίησης μεταξύ των εφήβων (Chawla et al., 2007). Παρόλα αυτά, έφηβοι με υψηλή θρησκευτικότητα είναι πιο πιθανό να ταυτιστούν με άλλους νέους που αποδοκιμάζουν το αλκοόλ και το κάπνισμα (Ajzen,

1991; Fishbein & Ajzen, 1975) και αυτό είναι κάτι που μπορεί να τους επηρεάζει προσωπικά (Heeren et al., 2014 : Francis et al., 2019). Έρευνα των Desmond και συνεργατών (2011), υποστηρίζουν ακόμη κι όταν οι θρησκευόμενοι νέοι έρχονται σε επαφή με άλλους συνομηλίκους που υποστηρίζουν τη χρήση ουσιών και αλκοόλ, η θρησκεία μπορεί να λειτουργήσει ως φραγμός, μειώνοντας τον αντίκτυπο των συνομηλίκων.

5.2 Σημαντικότητα των Ευρημάτων

Παρά την ανάγκη για περισσότερη έρευνα σχετικά με τα οφέλη της θρησκευτικής συμμετοχής για τη νεολαία, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας υποδεικνύουν ότι προγράμματα πρόληψης που στηρίζονται ή προσφέρονται από τοπικές θρησκευτικές εκκλησίες θα πρέπει να τύχουν προσοχής και υποστήριξης από την ευρύτερη κοινότητα όταν πρόκειται για υποστήριξη της υγιούς ανάπτυξης των εφήβων. Τα αποτελέσματα είναι πολύ σημαντικά για τον λόγο ότι αναδεικνύουν την αξία της καλλιέργειας της Θρησκευτικότητας στα παιδιά και τους εφήβους. Υποστηρίζουν τον σημαντικό ρόλο που μπορεί να επιτελέσει η εμπλοκή της εκκλησία αναδεικνύοντας τη σημασία της σωστής Ποιμαντικής Διακονίας αναπτύσσοντας πολιτικές ή πρακτικές επισημαίνοντας τη σημασία της σωστής διακονίας. Δηλαδή εκπαιδεύοντας κατηχητές αλλά και γονείς για να βοηθήσουν τα παιδιά να καλλιεργήσουν τη Θρησκευτικότητα τους. Δεδομένου ότι οι νέοι που εκτιμούν τη θρησκεία και συμμετέχουν σε δραστηριότητες της εκκλησίας είναι λιγότερο πιθανό να συμμετάσχουν σε συμπεριφορές κινδύνου. Είναι πιθανό ότι οι νέοι που βρίσκονται σε κίνδυνο, ειδικότερα, θα μπορούσαν να αλλάξουν ορισμένες από τις συμπεριφορές τους εάν εκτεθούν σε ένα περιβάλλον φροντίδας που δίνει έμφαση στην αποφυγή κινδύνου, προ κοινωνικές συμπεριφορές, θετικά πρότυπα και υγιείς σχέσεις (Sinha & Cnaan, 2004). Μια τοπική εκκλησία που προσφέρει προγράμματα και δραστηριότητες που απευθύνονται σε εφήβους μπορεί να είναι μια πηγή μιας τέτοιας ατμόσφαιρας. Η καλλιέργεια του θρησκευτικού συναισθήματος μπορεί να αποτελέσει ενδεχομένως έναν τέτοιο παράγοντα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας.

Επίσης, η γονική ανατροφή θα μπορούσε να συνδράμει θετικά στην υγιή ανάπτυξη των εφήβων. Σύμφωνα με την έρευνα των Petro και συνεργατών (2018) η οποία εξέτασε πώς η θρησκεία επηρεάζει την ανατροφή των παιδιών και στη συνέχεια εντόπισε πρακτικά μέσα με τα οποία θα μπορούσαν να οδηγηθούν οι θρησκευόμενοι γονείς στην ανατροφή των παιδιών τους παρουσιάζει σημαντικά ευρήματα. Τα

ευρήματα δείχνουν ότι η θρησκεία επηρεάζει την ανατροφή των παιδιών και ότι οι τεχνικές ανατροφής μπορούν να προχωρήσουν με παρέμβαση που στοχεύει στην ενίσχυση συγκεκριμένων δεξιοτήτων. Έτσι λοιπόν είναι αναγκαίο να εκπαιδεύσουμε τους γονείς και άλλους επαγγελματικούς φορείς σχετικά με το πώς οι θρησκευτικές απόψεις μπορούν να επηρεάσουν τις πρακτικές ανατροφής των παιδιών, είναι ακόμα απαραίτητο να κατανοήσουμε την επιρροή των θρησκευτικών αξιών στη γονική μέριμνα (Petro et al., 2018).

Είναι εξίσου σημαντικά τα αποτελέσματα και για τον χώρο της εκπαίδευσης. Η παρούσα έρευνα θα μπορούσε να αποτελέσει έναυσμα περαιτέρω διερεύνησης όσον αφορά το μάθημα των Θρησκευτικών το οποίο μπορεί να καλλιεργήσει το θρησκευτικό συναίσθημα. Έρευνες που θα μετρούσαν τις αντιλήψεις των εφήβων για το μάθημα των θρησκευτικών σε τάξεις που ακολουθούν το κανονικό σχολικό πρόγραμμα και άλλα που ακολουθούν μια παρεμβατική διδακτική. Δηλαδή, διδασκαλία που λαμβάνει υπόψη τις ιδιότητες και απαιτήσεις των εφήβων και τους παρέχει προσεκτικά επιλεγμένο υλικό χρησιμοποιώντας τρέχουσες παιδοκεντρικές προσεγγίσεις. Η σύγκριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων στα δύο διδακτικά πλαίσια, καθώς και η στάση των μελών των δύο τάξεων απέναντι στο μάθημα των Θρησκευτικών, θα είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη των προγραμμάτων σπουδών που θα παρουσιαστούν στην επόμενη γενιά.

Πολυάριθμες μελέτες (Foster et al., 2013; Sanchez & Nappo 2008) υποστηρίζουν ότι η Θρησκευτικότητα είναι μια αποτελεσματική μέθοδος για τον έλεγχο διαφόρων τύπων εθισμών και αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Ερευνητές, για παράδειγμα, υποστήριξαν τη Θρησκευτικότητα ως τρόπο διαχείρισης των εθισμών στο αλκοόλ και στα ναρκωτικά (Uba et al., 2014). Μια άλλη μελέτη διαπίστωσε ότι η Θρησκευτική εκπαίδευση μπορεί να μειώσει την κατανάλωση αλκοόλ, την υπερβολική κατανάλωση οινόπνευματος, την ακαδημαϊκή χαμηλή επίδοση, την επιθετικότητα και την κατοχή όπλων (Isralowitz & Reznik 2015). Στη Μαλαισία, έγινε μια παρόμοια παρατήρηση, επιβεβαιώνοντας τη σκοπιμότητα χρήσης της Θρησκείας ως εργαλείου ελέγχου (Amini et al., 2014). Η έκταση των θρησκευτικών δεσμεύσεων του ατόμου αντικατοπτρίζεται στη συμπεριφορά του (Usman 2015).

5.3 Εφαρμογές που προκύπτουν από την Έρευνα

Η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων προκαλεί ιδιαίτερη ανησυχία τόσο στους εκπαιδευτικούς, αλλά και στην ευρύτερη κοινωνία της Κύπρου. Οργανωμένα σύνολα όπως η ΟΕΑΜΕΚ (Οργάνωση Ελλήνων Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης Κύπρου) και το

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού αναζητούν λύσεις και απαντήσεις για αυτή την αποκλίνουσα συμπεριφορά. Συνεπώς, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας είναι σημαντικά και πρέπει να ληφθούν υπόψη αφού η έρευνα χαρακτηρίζεται από πρωτοτυπία γιατί μελετά τη θρησκευτικότητα μέσα στον Ορθόδοξο Χριστιανικό και Ελληνικό χώρο της Κύπρου κάτι το οποίο δεν έχουν κάνει προηγούμενες έρευνες.

Παρά τις προσπάθειες που καταβάλλονται από το κράτος κρίνεται αναγκαίο να ληφθούν περαιτέρω δράσεις. Αρχικά, πρέπει να γίνει αποδεκτό από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς πως πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην πρόληψη, αφού η καταστολή και η θεραπεία δεν έχουν την ίδια αποτελεσματικότητα. Είναι αναγκαίο οι φορείς να προβούν σε όλες εκείνες τις θεσμικές, πολιτικές και νομοθετικές ρυθμίσεις, έτσι ώστε αφενός να εκπονηθούν προγράμματα που να ενισχύσουν τη Θρησκευτικότητα και τη θρησκευτική ταυτότητα των εφήβων με στόχο την πρόληψη και την αποτροπή μελλοντικής εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς. Για παράδειγμα, το μάθημα των Θρησκευτικών θα μπορούσε να καλλιεργήσει το θρησκευτικό συναίσθημα και να βοηθήσει τους νέους να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους, παρέχοντας όλους τους πόρους που χρειάζονται για να ζήσουν ελεύθερα και να επιτύχουν την αυτοπραγμάτωση.

Επίσης, τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι οι τοπικές θρησκευτικές εκκλησίες θα μπορούσαν να διαδραματίσουν ένα σημαντικό ρόλο στην υποστήριξη της υγιούς ανάπτυξης των εφήβων. Θα μπορούσαν να προσφέρουν δραστηριότητες, όπως κατασκηνώσεις και συνάξεις νέων ενισχύοντας με αυτό το τρόπο τη Θρησκευτικότητα και θρησκευτική ταυτότητα του έφηβου. Επίσης, η εκκλησία θα μπορούσε να προσφέρει προγράμματα που απευθύνονται και στους γονείς, αφού η γονική ανατροφή και οι θρησκευτικές αξίες μπορούν να δράσουν προστατευτικά σε αυτή την κρίσιμη περίοδο της ζωής του έφηβου.

5.4 Αδυναμίες της Έρευνας

Τα αποτελέσματα πρέπει να αξιολογηθούν υπό το φως των περιορισμών της μελέτης. Στους περιορισμούς διεξαγωγής της ποσοτικής έρευνας, θα μπορούσε να αναφερθεί το μέγεθος του δείγματος, που ανήλθε σε 198 μαθητές/τριες, το μικρό αυτό δείγμα περιορίζει μεθοδολογικά την έρευνα. Αν αναλογιστεί κανείς τον συνολικό πληθυσμό των μαθητών/τριων στην Κύπρο, μπορεί να υποθέσει ότι πρόκειται για ένα σχετικά μικρό δείγμα. Ωστόσο, δεδομένης της έρευνας κρίνεται ότι το δείγμα αυτό είναι

αρκετά αντιπροσωπευτικό και επιτρέπει συγκρίσεις και διασταυρώσεις, χωρίς φυσικά να επικροτείται η γενίκευση των αποτελεσμάτων στο σύνολο των μαθητών της χώρας. Προτείνεται, βέβαια, η επαναληψιμότητα του ερευνητικού αντικειμένου και σε άλλες περιοχές της χώρας ώστε να μπορούν να αξιολογηθούν, αλλά και να επιβεβαιωθούν τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας.

Επίσης, η έρευνα βασίστηκε σε ένα εργαλείο συλλογής δεδομένων με διάφορες υποκλίμακες. Το κάθε ερώτημα είχε δυο εκφωνήσεις και ενώ ο μαθητής/τρια έπρεπε να δώσει μια απάντηση, παρατηρήθηκε ότι κάποιοι μαθητές επέλεξαν δυο απαντήσεις έτσι τα συγκεκριμένα ερωτηματολόγια αποκλείονταν από την έρευνα. Παρόμοια δυσκολία δημιουργήθηκε όταν ο/η μαθητής/τρια έπρεπε να αναφέρει πόσες φορές είχε εμπλακεί σε κάποια είδη επικίνδυνης συμπεριφοράς, κάποιοι μαθητές/τριες δεν απαντούσαν πιθανόν για τον λόγο ότι δεν είχαν εμπλοκή σε κάποια παραβατική συμπεριφορά ή δεν επιθυμούσαν να απαντήσουν. Έτσι λοιπόν η συλλογή δεδομένων από το πρώτο σχολείο της έρευνας, αποτέλεσε το πιλοτικό κομμάτι μίας μεγαλύτερης έρευνας.

5.5 Συμπεράσματα της Έρευνας

Αυτή η μελέτη υποστηρίζει προηγούμενα ευρήματα ότι η θρησκευτική αξία και η συμμετοχή σε θρησκευτικές δραστηριότητες συνδέονται με μικρότερη πιθανότητα εμπλοκής σε μια ποικιλία επικίνδυνων συμπεριφορών. Η μελέτη πρόσθεσε πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τη δύναμη της θρησκευτικής δέσμευσης. Αυτά τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι η σχέση μεταξύ θρησκείας και εφήβους θα πρέπει να ερευνηθεί και να εξασκηθεί περαιτέρω. Τα θρησκευτικά ιδανικά, καθώς και η συμμετοχή σε θρησκευτικές δραστηριότητες, αποτελούν ισχυρούς παράγοντες που μπορούν να συμβάλουν στην εξήγηση όσον αφορά τις παραβατικές συμπεριφορές και καταχρήσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι σχέσεις που μελετήθηκαν με τη Θρησκευτικότητα έχουν ποικίλες αλληλεπιδράσεις με συμπεριφορές κινδύνου.

Με την παρούσα έρευνα διαφάνηκε ότι η Θρησκευτικότητα μπορεί να αποτελέσει αποτρεπτικό παράγοντα εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά, συμπεριλαμβανομένης και της αδικαιολόγητης απουσίας από το σχολείο. Παρόλα αυτά, οι έφηβοι που δήλωσαν ότι έχουν αποκτήσει τη συνήθεια του καπνίσματος ή/και της κατανάλωσης αλκοόλ, δε φαίνεται να διαφέρουν ως προς τη Θρησκευτικότητά τους με μαθητές/τριες που δεν έχουν ανάλογες συνήθειες. Ακόμη, η αντίσταση στην επίδραση από συνομήλικους δε φαίνεται να μπορεί να εξηγήσει τη σχέση Θρησκευτικότητας και εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά.

Τέλος, η ύπαρξη συγκροτημένης θρησκευτικής ταυτότητας φαίνεται να συνδέεται με μειωμένη εμπλοκή σε παραβατική συμπεριφορά. Δεδομένων και πρόσφατων επεισοδίων χουλιγκανισμού στον Κυπριακό χώρο, είναι σημαντικό να εντοπίσουμε παράγοντες που να μπορούν να δράσουν αποτρεπτικά στην εμπλοκή των νέων στη βία και στην παραβατική συμπεριφορά, γενικότερα.

5.6 Παρατηρήσεις που προέκυψαν από την Έρευνα

Ένα γενικό συμπέρασμα το οποίο προκύπτει από την όλη έρευνα είναι ότι οι έφηβοι της Κύπρου, οι οποίοι έχουν υψηλή Θρησκευτικότητα εμπίπτουν στην κατηγορία που αφορούσε το συναίσθημα του «ανήκειν». Αυτό δείχνει ότι οι έφηβοι έχουν μια ταυτότητα την οποία συνδέουν με τη θρησκεία και με την αίσθηση ότι ανήκουν κάπου, δηλαδή με το σύνολο, κι ως εκ τούτου συμπεριφέρονται με ηθικό τρόπο. Τα ευρήματα δύναται να οφείλονται στο οικογενειακό πλαίσιο, το οποίο χαρακτηρίζεται σημαντικά από το στοιχείο της Ορθόδοξης Παράδοσης. Σύμφωνα με πανευρωπαϊκές έρευνες (Becuwe, & Baneth, 2021), που δίνουν συγκριτικά στοιχεία για τη στάση των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) απέναντι στην πίστη, αλλά και τη συμμετοχή στη λατρευτική ζωή των κοινοτήτων τους, η Κύπρος συγκαταλέγεται στις χώρες με πλειοψηφούσα την αναφορά στην Ορθόδοξη Παράδοση με το ποσοστό να ανέρχεται στο 79%. Ο θεσμός της οικογένειας στην Κύπρο έχει άμεση σχέση με την Ορθόδοξη Παράδοση όπου η εμπειρία του θρησκευόμενου ανθρώπου περιγράφεται συχνά ως σχέση αγάπης για τον Θεό και τον άνθρωπο, διακονία και αγαπητική κοινωνία (Τσιρώνης, 2012). Το γεγονός ότι σε κάποιες δηλώσεις οι έφηβοι δήλωσαν ουδετερότητα οφείλετε στο ότι αντιλαμβάνονται τη θρησκεία επιφανειακά. Αυτό αποδίδεται στην κρίσιμη περίοδος της εφηβείας, η οποία είναι μια περίοδος αμφισβήτησης και διαμόρφωσης της ταυτότητάς τους (Feldman, 2019). Δεδομένης της ανάπτυξης μιας σημαντικής ταυτότητας κατά την ύστερη εφηβεία (Fowler & Dell, 2006; Wright & Erikson, 1982), είναι ζωτικής σημασίας να διερευνηθεί η πλήρης κατανόηση της εφηβικής θρησκευτικής εμπειρίας.

Αυτό το αποτέλεσμα μπορεί αποτελέσει έναυσμα για μια μελλοντική έρευνα στη Κύπρο για να διαπιστώσει παράγοντες που συνδέονται με το αίσθημα Θρησκευτικότητας σε εφήβους.

5.7 Προεκτάσεις της Έρευνας

Μελλοντικές έρευνες μπορούν να εστιάσουν στη διερεύνηση άλλων παραγόντων

που να αποτελούν πιθανούς μηχανισμούς εμφάνισης της σχέσης αυτής. Για παράδειγμα, θα μπορούσαν να ερευνηθούν περαιτέρω συσχετίσεις παραβατικής συμπεριφοράς που συνδέονται άμεσα με τη Θρησκευτικότητα, όπως η αυτοεκτίμηση (self-esteem) (Chein et al., 2011; Tian, et al., 2020), και η προ κοινωνική συμπεριφορά (Cappellen et al., 2016; Mendolia et al., 2018; Kor et al., 2019).

Επίσης, μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να διερευνήσει τη θρησκευτική ταυτότητα εφαρμόζοντας προγράμματα τα οποία μπορούν να βοηθήσουν τους έφηβους (για παράδειγμα το πρόγραμμα Religious Identity, Dynamic, Energy – RIDE) (Gysbers & Henderson, 2014; Pratiwi et al., 2020).το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη Βιβλιογραφία

- Achenbach, T. M. (1991). Manual for the Child Behavior Checklist/4-18 and 1991 Profile. Burlington, VT: University of Vermont Department of Psychiatry.
- Achenbach, T. M., & Edelbrock, C. (1983). Manual for the child behavior checklist and revised child behavior profile. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Adams, G. R. (1999). The Objective Measure of Ego Identity Status: A manual on theory and test construction. Unpublished manuscript, Ontario, Canada.
- Agnew, R. (1985). A revised strain theory of delinquency. *Social forces*, 64(1), 151-167.
- Ahmed, A. M., & Salas, O. (2008). *In the back of your mind: Subliminal influences of religious concepts on prosocial behavior* (Doctoral dissertation, Goteborgs Universitet). Retrieved from https://gupea.ub.gu.se/dspace/bitstream/2077/18838/4/gupea_2077_18838_4.pdf.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organ. Behav. Human Dec. Process.* 50, 179-211.
- Alberg, A. J., Diette, G. B., Ford, J. G. (2003). Invited commentary: attendance and absence as markers of health status—the example of active and passive cigarette smoking. *Am J Epidemiol*, 157, 870–873.
- Albert, D., Chein, J., & Steinberg, L. (2013). The teenage brain: Peer influences on adolescent decision making. *Current Directions in Psychological Science*, 22(2), 114–120.
- Allport, G., & Ross, J. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 432-443.
- Ameri, Z., Mirzakhani, F., Nabipour, A. R., Khanjani, N., & Sullman, M. J. (2017). The

relationship between religion and risky behaviors among Iranian university students. *Journal of religion and health*, 56(6), 2010-2022.

Ambrosia, M., Eckstrand, K., Morgan, Allen, N., Jones, N., Sheeber, L., Silk, J., & Forbes, E. (2018). Temptations of friends: adolescents' neural and behavioural responses to best friends predict risky behaviours. *Social cognitive and Affective Neuroscience*, 483-490.

Amini, F., Doodman, P., Edalati, A., Abbasi, Z., & Redzuan, M. (2014). A study on the relationship between religiosity and forgiveness among students. *Applied Science Reports* 5, 131–34.

Azar, B. (2010). A reason to believe. *Monitor on Psychology*. pp. 53-56.

Baena, B., Meneses, C., Caperos, J. M., Prieto, M., & Uroz, J. (2019). The role of religion and religiosity in alcohol consumption in adolescents in Spain. *Journal of religion and health*, 58(5), 1477-1487.

Bartoszek & Pittman. (2011). Profiles of Identity Exploration and Commitment Across Domain. *Journal of Child and Family Study*, 19, 444–450.

Becuwe, N., & Baneth, O. (2021). Special Eurobarometer 508 on Values and Identities of EU citizens, Scharfbillig, M. editor(s), Publications Office of the European Union, Luxembourg, ISBN 978-92-76-43232-6, doi:10.2760/206143, JRC126943.

Bell, J. (1997). Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας. Οδηγός για φοιτητές και υποψηφίους διδάκτορες. Πήγα, Α – Β. (πρόλογος – εισαγωγή – απόδοση) Αθήνα: Gutenberg.

Berndt, T. J. (1979). Developmental changes in conformity to peers and parents. *Developmental psychology*, 15(6).

Bishop, D. I., Macy-Lewis, J. A., Schnekloth, C. A., Puswella, S., & Struessel, G. L. (1997). Ego identity status and reported alcohol consumption: A study of first-year college students. *Journal of Adolescence*, 20(2), 209-218.

- Borsari, B., & Carey, K. B. (2001). Peer influences on college drinking: A review of the research. *Journal of substance abuse, 13*(4), 391-424.
- Borsari, B. & Carey, K. B. (2003). Descriptive and injunctive norms in college drinking: A meta-analytic integration. *J. Stud. Alcohol* 64, 331-341.
- Brezina, T. (2017). General strain theory. In *Oxford research encyclopedia of criminology and criminal justice*.
- Brodie, B. R. (2007). *Adolescence and delinquency: An object-relations theory approach*. Jason Aronson.
- Brown, B. B. (2004). Adolescents' relationships with peers.
- Buchtova, M., Malinakova, K., Kosarkova, A., Husek, V., van Dijk, J. P., & Tavel P. (2020). Religious attendance in a secular country protects adolescents from health-risk behavior only in combination with participation in church activities. *Int J Env Res Pub He. 17*(24),1-13. <https://doi.org/10.3390/ijerph17249372>
- Bukobza, G. (2009). Relations between rebelliousness, risk-taking behavior, and identity status during emerging adulthood. *Identity: An International Journal of Theory and Research, 9*(2), 159-177.
- Cappellen, P., Toth-Gauthier, M., Saroglou, V., & Fredrickson, B. L. (2016). Religion and well-being: The mediating role of positive emotions. *Journal of Happiness studies, 17*(2), 485-505.
- Chassin, L., Hussong, A., Barrera, M., Jr., Molina, B., Trim, R., & Ritter, J. (2004). Adolescent substance use. In R. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (2nd ed., pp. 665– 696). New York: Wiley.
- Chawla, N., Neighbors, C., Lewis, M. A., Lee, C. M., & Larimer, M. E. (2007). Attitudes and perceived approval of drinking as mediators of the relationship between the importance of religion and alcohol use. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs, 68*(3), 410-418.

- Chein, J., Albert, D., O'Brien, L., Uckert, K., & Steinberg, L. (2011). Peers increase adolescent risk taking by enhancing activity in the brain's reward circuitry.
- Cohen, L. M., & Manion, L. (2000). L. and Morrison. *Research methods in education*, 5.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). *Research methods in education*. London: Routledge.
- Crone, E. A., & Dahl, R. E. (2012). Understanding adolescence as a period of social affective engagement and goal flexibility. *Nature reviews. Neuroscience*, 13, 636–650.
- Dahlberg, L. L., Toal, S. B., Swahn, M. H., & Behrens, C. B. (2005). Measuring violence-related attitudes, behaviors, and influences among youths: A compendium of assessment tools. Centers for disease control and prevention.
- Dawson, D. A., Goldstein, R. B., Chou, S. P., Ruan, W. J., & Grant, B. F. (2008). Age at first drink and the first incidence of adult-onset DSM-IV alcohol use disorders. *Alcoholism, clinical and experimental research*, 32(12), 2149–2160. <https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.2008.00806.x>
- de Andres-Sanchez, J., Belzunegui-Eraso, A., & Fernández-Aliseda, S. (2021). Religion as a protective factor against adolescent smoking habits: evidence from Spain. *Christian Journal for Global Health*, 8(2), 16-23.
- Desmond, S. A., Soper, S. E., & Kraus, R. (2011). Religiosity, peers, and delinquency: Does religiosity reduce the effect of peers on delinquency. *Sociological spectrum*, 31(6), 665-694.
- Duell, N., & Steinberg, L. (2019). Positive risk taking in adolescence. *Child development perspectives*, 13(1), 48-52.
- Enzmann, D., Marshall, I. H., Killias, M., Junger-Tas, J., Steketee, M., & Gruszczynska, B. (2010). Self-reported youth delinquency in Europe and beyond: First results of the Second International Self-Report Delinquency Study in the context of police and victimization data. *European Journal of Criminology*, 7(2), 159-183.

- Erikson, E. (1969). *Identity: Youth and crisis*. New York: W.W Norton.
- ESPAD group. (2020). *ESPAD report 2019: Results from the European school survey project on alcohol and other drugs*.
- Farrington, D. P. (1987). Early precursors of frequent offending. In *Families, schools, and delinquency prevention* (pp. 27-50). New York, NY: Springer New York.
- Feldman, R. (2019). *Αναπτυξιακή Ψυχολογία. Δια Βίου Ανάπτυξη*, Αθήνα: Gutenberg.
- Fishbein, M. and Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Reading, MA: Addison Wesley.
- Foster, D. W., Quist, M. C., Young, C. M., Bryan, J. L., Nguyen, M. L., & Neighbors, C. (2013). Benefit finding as a moderator of the relationship between spirituality/religiosity and drinking. *Addictive behaviors*, 38(11), 2647-2652.
- Fowler, J. W., & Dell, M. L. (2006). Stages of faith from infancy through adolescence: Reflections on three decades of faith development theory. Dalam E. C. Roehlkepartain, P. E. King, L. Wagener, & P. L. Benson (Eds.), *The handbook of spiritual development in childhood and Advances in Social Science*. Education and Humanities Research, volume 462 249 adolescence (pp. 34–45). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Francis, J. M., Myers, B., Nkosi, S., Petersen Williams, P., Carney, T., Lombard, C. & Morojele, N. (2019). The prevalence of religiosity and association between religiosity and alcohol use, other drug use, and risky sexual behaviours among grade 8-10 learners in Western Cape, South Africa. *PloS one*, 14(2), e0211322.
- Fukuyama, Y. (1960). The major dimensions of church membership. *Review of Religious Research*, 2, 154-161.
- Gardner, M., & Steinberg, L. (2005). Peer influence on risk taking, risk preference, and risky decision making in adolescence and adulthood: An experimental study. *Developmental Psychology*, 41(4), 625.

- Gilliland, F. D., Islam, T., Berhane, K., Gauderman, W. J., McConnell, R., et al. (2006). Regular smoking and asthma incidence in adolescents. *American journal of respiratory and critical care medicine*, *174*, 1094–1100.
- Glock, C. Y., & Stark, R. (1965). *Religion and society in tension*. San Francisco: Rand McNally.
- Good, M. & Willoughby, T. (2008). Adolescence as a Sensitive Period for Spiritual Development. *Journal compilation society for Research in Child Development*, *2*(1), 32-37.
- Greenblatt, J. C. (2000). Patterns of Alcohol Use among Adolescents and Associations with Emotional and Behavioral Problems. OAS Working Paper.
- Grier, L., & Gudiel, W. (2011). Can religious beliefs combat negative peer influence during adolescence? *Mental Health, Religion & Culture*, *10*, 983-997.
- Grotevant, H. D., & Adams, G. R. (1984). Development of an objective measure to assess ego identity in adolescence: Validation and replication. *Journal of Youth and Adolescence*, *13*, 419–438.
- Grotevant, H. D., Thorbecke, W., & Meyer, M. L. (1982). An extension of Marcia's identity status interview into the interpersonal domain. *Journal of Youth and Adolescence*, *11*, 33–47.
- Gubbels, J., van der Put, C. E., & Assink, M. (2019). Risk factors for school absenteeism and dropout: a meta-analytic review. *Journal of youth and adolescence*, *48*(9), 1637-1667.
- Guimarães, M. O., Paiva, P. C. P., Paiva, H. N., Lamounier, J. A., Ferreira, E. F., & Zarzar, P. M. P. D. A. (2018). Religiosity as a possible protective factor against “binge drinking” among 12-year-old students: a population-based study. *Ciencia & saude coletiva*, *23*, 1067-1076.
- Gysbers, N. C., & Henderson, P. (2014). *Developing and managing your school guidance*

and counseling program. John Wiley & Sons.

- Haarman, G.B. (2011) *School Refusal Behaviour: Children Who Can't or Won't Go To School.* Education and Consultation Press, Louisville.
- Harter, S. (1985). *The self-perception profile for adolescents.* Unpublished manuscript, University of Denver.
- Hawkins, J. D., Catalano, R. F., & Miller, J. Y. (1992). Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: implications for substance abuse prevention. *Psychological bulletin*, 112(1), 64.
- Hawkins, J. D., & Weis, J. G. (2017). The social development model: An integrated approach to delinquency prevention. In *Developmental and life-course criminological theories* (pp. 3-27). Routledge.
- Heeren, G. A., Icard, L. D., O'Leary, A., Jemmott, J. B., Ngwane, Z., & Mtose, X. (2014). Protective factors and HIV risk behavior among South African men. *AIDS Behav.* 18(10),1991–7. <https://doi.org/10.1007/s10461-014-0767-2> PMID: 24722765; PubMed Central PMCID: PMC4174730.
- Helms, C. M., Rau, A., Shaw, J., Stull, C., Gonzales, S. W., & Grant, K. A. (2014). The effects of age at the onset of drinking to intoxication and chronic ethanol self-administration in male rhesus macaques. *Psychopharmacology*, 231(8), 1853–1861. <https://doi.org/10.1007/s00213-013-3417-x>
- Hill, T. D., Burdette, A. M., Weiss, M. L., & Chitwood, D. D. (2009). Religious involvement and adolescent substance use. In *Adolescent substance abuse* (pp. 171-189). Springer, Boston, MA.
- Hingson, R. W., Heeren, T., & Winter, M. R. (2006). Age at drinking onset and alcohol dependence: age at onset, duration, and severity. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 160(7), 739-746.
- Hoffman, B. R., Monge, P. R., Chou, C. P., & Valente, T. W. (2007). Perceived peer influence and peer selection on adolescent smoking. *Addictive behaviors*, 32(8), 1546-

1554.

Holdcroft, B. (2006). What is Religiosity. *Journal of Catholic Education*,10(1)
Doi.Org/10.15365/joce.1001082013.

Hoorn, J., Crone, E. & Leijenhorst, L. (2016). Hanging out with the Right Crowd: Peer influence on Risk -Taking behavior in Adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 27(1),189-200. DOI: 10.1111/jora.12265

Hu, T., Gall, S. L., Widome, R., Bazzano, L. A., Burns, T. L., Daniels, S. R., ... & Jacobs Jr, D. R. (2020). Childhood/adolescent smoking and adult smoking and cessation: the international childhood cardiovascular cohort (i3C) consortium. *Journal of the American Heart Association*, 9(7), e014381.

Hunsberger, B., Pratt, M., & Pancer, S. M. (2001). Adolescent identity formation: Religious exploration and commitment. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1(4), 365-386.

Institute of Medicine. Public Health Implications of Raising the Minimum Age of Legal Access to Tobacco Products. (2015). Available at: <http://iom.nationalacademies.org/Reports/2015/TobaccoMinimumAgeReport.asp> Accessed January 6, 2020. 11. Committee on the Public Health Implications of Raising the Minimum Age for Purchasing Tobacco Products. Board on Population Health and Public Health Practice. Institute of Medicine; Washington (DC): National Academies Press (US).

Isralowitz, R., & Alexander, R. (2015). Impact of religious education and religiosity on adolescent alcohol use and risk-taking behavior. *Religious Education*, 110, 303–10.

Jensen, G. (Ed.). (2017). *Social learning theory and the explanation of crime*. Routledge.

Jessor, R., & Jessor, S. L. (1977). *Problem behavior and psychosocial development: A longitudinal study of youth*. New York: Academic Press.

Jung, J. H. (2014). Erratum to: Religious Attendance, Stress, and Happiness in South Korea: Do Gender and Religious Affiliation Matter?. *Soc Indic Res* 118, 1333

- Kahn, N. F., & Graham, R. (2020). *Promoting Positive Adolescent Health Behaviors and Outcomes: Thriving in the 21st Century*.
- Kearney, C. A. (2008). School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review. *Clinical psychology review*, 28(3), 451-471.
- Kearney, C. A., & Bensaheb, A. (2006). School absenteeism and school refusal behavior: A review and suggestions for school-based health professionals. *Journal of school health*, 76(1), 3-7.
- Kiran-Esen, B. (2003). Examining the adolescents' smoking according to their peer pressure levels and gender. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 3(1), 179-188.
- Kim, S., & Esquivel, G.B. (2011). Adolescent Spirituality and Resilience: Theory, Research, and Educational Practices. *Journal of Psychology in the Schools*, 48(7), 755-765.
- King, P.E., Clardy, C.E., & Ramos, J.S. (2013). Adolescent Spiritual Exemplars: Exploring Spirituality in the Lives of Diverse Youth. *Journal of Adolescent Research*, 29(2), 186-212.
- King, N. J., Tonge, B. J., & Ollendic, T. H. (1995). *School Refusal: Assessment and Treatment*. Allyn & Bacon, Boston.
- Knoll, L. J., Magis-Weinberg, L., Speekenbrink, M., & Blakemore, S. J. (2015). Social influence on risk perception in adolescence. *Psychological Science*. Advance online publication. doi: 10.1177/0956797615569578.
- Kogan, S. M., Luo, Z. P., Murry, V.M. & Brody, G. H. (2005). Risk and Protective Factors for Substance Use among African American High School Dropouts. *Psychology of Addictive Behaviors*, 19, 382-391. <http://dx.doi.org/10.1037/0893-164X.19.4.382>
- Kor, A., Pirutinsky, S., Mikulincer, M., Shoshani, A., & Miller, L. (2019). A longitudinal study of spirituality, character strengths, subjective well-being, and prosociality in

middle school adolescents. *Frontiers in psychology*, 10, 37.

Kostyuk, M. F., & Kunts, E. V. (2022). The Impact of Deviant Behavior on Juvenile Delinquency: Current State of the Problem. *Ius Humani. Law Journal*, 11(1), 15-27.

Kumar, V. (2013). Adolescence Behaviour Problems: How to tackle or prevent? *Journal on Education Psychology*, 6(4).

Larmier, M. E., Turner, A. P., Mallette K. A., & Geinsner, I. M. (2004). Predicting drinking behavior and alcohol-related problems among fraternity and sorority members: Examining the role of descriptive and injunctive norms. *Psychol. Addict. Behav.* 18, 203-212.

Lerner, R., & Steinberg, L. (2004) The scientific study of adolescence: *Past, present, and future*. In: Lerner, R.; Steinberg, L., editors. *Handbook of adolescent psychology*. Vol. 2. New York: Wiley, p. 1-12.

Leshargie, C. T., Alebel, A., Kibret, G. D., Birhanu, M.Y., Mulugeta, H., Malloy, P., et al. (2019). The impact of peer pressure on cigarette smoking among high school and university students in Ethiopia: A systemic review and meta-analysis. *PLoS ONE*, 14(10), e0222572. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0222572>

Levenson, M. R., Aldwin. C. M., & Igarash, H. (2013). Religious development from adolescence to middle adulthood. In Paloutzian & C.L. Park (Eds), *Handbook of the psychology of religion and spirituality* (2nd ed.) New York: Guilford Press.

Lewis, M. A., & Neighbors, C. (2006). Social norms approaches using descriptive drinking norms education: A review of the research on personalized normative feedback. *Journal of American college health*, 54(4), 213-218.

Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., Van Kammen, W., & Farrington, D. P. (1991). Initiation, escalation, and desistance in juvenile offending and their correlates. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 82, 36-82. doi:10.2307/1143789

Loury, G. C. (2002). *The anatomy of racial inequality*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 159–187). New York: Wiley.
- Marcia, J. E. (2001). A commentary on Seth Schwartz's, review of identity theory and research. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1(1), 59-65.
- Markstrom, C. (1999). Religious involvement and adolescent psychosocial development. *Journal of Adolescence*, 22, 205–221.
- McCord, J., Widom, C. S., & Crowell, N. A., (2001) (Eds.). *Juvenile Crime, Juvenile Justice. Panel on Juvenile Crime: Prevention, Treatment, and Control*. Washington, DC: National Academy Press.
- McDonald, R. I., & Crandall, C.S. (2015). Social norms and social influence. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 3, 147-151. doi:10.1016/j.cobeha.2015.04.006
- McLeish, A. C., & Zvolensky, M. J. (2010). Asthma and cigarette smoking: a review of the empirical literature. *The Journal of asthma: official journal of the Association for the Care of Asthma* 47, 345–361.
- Mendolia, S., Paloyo, A., & Walker, I. (2018). *The effect of religiosity on adolescent risky behaviors*.
- Miller, L., Davies, M., & Greenwald, S. (2000). Religiosity and substance use and abuse among adolescents in the National Comorbidity Survey. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 39(9), 1190-1197.
- Moffitt, T. E. (2006). Life-course persistent versus adolescence-limited antisocial behavior. In D. Cicchetti, & D. J. Cohen (Eds.), *Developmental Psychopathology: Risk, disorder, and adaptation* (2nd ed., pp. 570-598). New York: Wiley.
- Morean, M. E., Kong, G., Camenga, D. R., Cavallo, D. A., Connell, C., & Krishnan-Sarin, S. (2014). First drink to first drunk: age of onset and delay to intoxication are associated with adolescent alcohol use and binge drinking. *Alcoholism, clinical and experimental research*, 38(10), 2615–2621. <https://doi.org/10.1111/acer.12526>

- Morsünbül, Ü. (2013). The Relationship between Identity Status and Risk in Adolescence. *Ilkogretim Online*, 12(2).
- Moulin-Stožek D., de Irala J, Beltramo C, Osorio A. (2018). Relationships between religion, risk behaviors and prosociality among secondary school students in Peru and El Salvador. *J Moral Educ.*, 47(4), 466-80. <https://doi.org/10.1080/03057240.2018.1438250>
- Mounts, N. S., & Steinberg, L. (1995). An ecological analysis of peer influence on adolescent grade point average and drug use. *Developmental Psychology*, 31(6), 915.
- Moylan, S., Gustavson, K., Karevold, E., Øverland, S., Jacka, F. N., Pasco, J. A., & Berk, M. (2013). The impact of smoking in adolescence on early adult anxiety symptoms and the relationship between infant vulnerability factors for anxiety and early adult anxiety symptoms: the TOPP Study. *PloS one*, 8(5), e63252.
- Nagin, D. S., Farrington, D. P., & Moffitt, T. E. (1995). Life-course trajectories of different types of offenders. *Criminology*, 33, 111-140. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1745-9125.1995.tb01173.x>
- Nasim, A., Utsey, S. O., Corona, R., & Belgrade, F. Z. (2006). Religiosity, refusal efficacy, and substance use among African-American adolescents and young adults. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 5, 29–49.
- National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (NASEM). (2017). *Communities in Action: Pathways to Health Equity*. Washington, DC: The National Academies Press. INTRODUCTION 23 ————. (2019a). *The Promise of Adolescence: Realizing Opportunity for All Youth*. Washington.
- Nelson, E., Leibenluft, E., McClure, E., & Pine, D. (2005). The social re-orientation of adolescence: A neuroscience perspective on the process and its relation to psychopathology. *Psychological Medicine*, 35, 163– 174.
- Neymotin, F., & Downing-Matibag, T. M. (2013). Religiosity and adolescents' involvement with both drugs and sex. *Journal of religion and health*, 52(2), 550-569.

- O'Brien, L., Albert, D., Chein, J., & Steinberg, L. (2011). Adolescents prefer more immediate rewards when in the presence of their peers. *Journal of Research on Adolescence*, 21(4), 747–753.
- Peres, M. F. P., Kamei, H. H., Tobo, P. R., & Lucchetti, G. (2018). Mechanisms behind religiosity and spirituality's effect on mental health, quality of life and well-being. *Journal of religion and health*, 57(5), 1842-1855.
- Perkins, H. W. (2002). Surveying the damage: a review of research on consequences of alcohol misuse in college populations. *Journal of Studies on Alcohol, supplement*, 14, 91-100.
- Petro, M. R., Rich, E. G., Erasmus, C., & Roman, N. V. (2018). The effect of religion on parenting in order to guide parents in the way they parent: a systematic review. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 20(2), 114-139.
- Pichon, I., Boccato, G., & Saroglou, V. (2007). Nonconscious influences of religion on pro-sociality: a priming study. *European Journal of Social Psychology*. doi: 10.1002/ejsp.416.
- Pratiwi, A. D. (2020). Android-Based Intervention Model for Developing the Religious Identity Status of Late Adolescent. In *2nd International Seminar on Guidance and Counseling 2019 (ISGC 2019)* (pp. 246-250). Atlantis Press.
- Prinstein, M., Boergers, J., & Spirito, A. (2001). Adolescents' and their Friends' health-Risk Behaviour: Factors that Alter or Add to Peer Influence. *Journal of Pediatric Psychology*, 26(5), 287-298. Doi.org/10.1093/jpepsy/26.5.287
- Ramzy, M. I., Irfan, P. M. M., & Hussin, Z. (2021). Religiosity as a Mechanism to Control Delinquent Behaviour of School Students. *Religions*, 12(10), 823.
- Rasasingham, R. (2015). The risk and protective factors of school absenteeism. *Open Journal of Psychiatry*, 5(02), 195.
- Regnerus, M., & Elder, G. (2003). Religion and vulnerability among low-risk adolescents. *Social Science Research*, 32, 633–658.

- Rew, L., & Wong, Y. J. (2006). A systematic review of associations among religiosity/spirituality and adolescent health attitudes and behaviors. *Journal of adolescent health, 38*(4), 433-442.
- Roman, M., Zimmermann, K. F., & Plopeanu, A. P. (2021). *Religiosity, Smoking and Other Addictive Behaviors* (No. 859). GLO Discussion Paper.
- Romer, D., Reyna, V. F., & Satterthwaite, T. D. (2017). Beyond stereotypes of adolescent risk taking: Placing the adolescent brain in developmental context. *Developmental cognitive neuroscience, 27*, 19-34.
- Romero, E., Domínguez, B., & Castro, M. A. (2017). Predicting smoking among young people: Prospective associations from earlier developmental stages. *Revista de Psicología Clínica con Niños y Adolescentes, 4*(2), 119-127.
- Sanchez, Zila van der Meer, & Solange Aparecida Nappo (2008). Religious intervention and recovery from drug addiction. *Revista de Saude Publica 42*, 265–72.
- Saroglou, V., Clobert, M., Cohen, A. B., Johnson, K. A., Ladd, K. L., Van Pachterbeke, M., & Tapia Valladares, J. (2020). Believing, bonding, behaving, and belonging: The cognitive, emotional, moral, and social dimensions of religiousness across cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 51*(7-8), 551-575.
- Scarborough, P., Bhatnagar, P., Wickramasinghe, K. K., Allender, S., Foster, C., & Rayner, M. (2011). The economic burden of ill health due to diet, physical inactivity, smoking, alcohol and obesity in the UK: an update to 2006–07 NHS costs. *Journal of public health, 33*(4), 527-535.
- Schulenberg, J. E., & Zarrett, N. R. (2006). Mental health during emerging adulthood: Continuity and discontinuity in courses, causes, and functions. In J. J. Arnett, & J. L. Tanner (Eds.), *Emerging adults in America: Coming of age in the twenty-first century* (pp. 135-172). Washington, D.C.: American Psychological Association. <http://dx.doi.org/10.1037/11381-006>
- Siegel, L. J., & Welsh, B. C. (2016). *Juvenile delinquency: The core*. Cengage Learning.
- Sinha, J. W., Cnaan, R. A., & Gelles, R. J. (2007). Adolescent risk behaviors and religion:

Findings from a national study. *Journal of adolescence*, 30(2), 231-249.

Smetana, J.G. (2006). Social domain theory: Consistencies and variations in children's moral and social judgments. In: Killen, M.; Smetana, JG., editors. *Handbook of moral development*. Mahwah, NJ: Erlbaum: p. 119-154.

Smith, C. (2003a). Theorizing religious effects among American adolescents. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 42, 17–30.

Smith, A. R., Chein, J., & Steinberg, L. (2014). Peers increase adolescent risk taking even when the probabilities of negative outcomes are known. *Developmental Psychology*, 50(5), 1564-1568. doi: 10.1037/a0035696.

Smith, A. R., Steinberg, L., Strang, N., Chein, J. (2015). Age differences in the impact of peers on adolescents' and adults' neural response to reward. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 11, 75-82. doi:10.1016/j.dcn.2014.08.010.

Simons-Morton, B., Haynie, D. L., Crump, A. D., Eitel, P., & Saylor, K. E. (2001). Peer and parent influences on smoking and drinking among early adolescents. *Health education & behavior*, 28(1), 95-107.

Solomontos-Kountouri, O. (2006). *Developmental stages, content and context of adolescent identity*. Institute of Education. London: University of London.

Spears, G. V., Stein, J. A., & Koniak-Griffin, D. (2010). Latent growth trajectories of substance use among pregnant and parenting adolescents. *Psychology of addictive behaviors : journal of the Society of Psychologists in Addictive Behaviors*, 24(2), 322–332. <https://doi.org/10.1037/a0018518>

SPSS Official website: <https://www.ibm.com/analytics/spss-statistics-software>

Steinberg, L., & Monahan, K. C. (2007). Age differences in resistance to peer influence. *Developmental psychology*, 43(6), 1531.

Steinberg L. A. (2008). Social Neuroscience Perspective on Adolescent Risk-Taking. *Dev*, 28(1), 78-106. doi: 10.1016/j.dr.2007.08.002. PMID: 18509515; PMCID: PMC2396566.

- Steinman, K. J., & Zimmerman, M. A. (2004). Religious activity and risk behavior among African American adolescents: Concurrent and developmental effects. *American journal of community psychology*, 33(3-4), 151-161.
- Sturm, R. (2002). The effects of obesity, smoking, and drinking on medical problems and costs. *Health affairs*, 21(2), 245-253.
- Thornberry, T. P. (1987). Toward an interactional theory of delinquency. *Criminology*, 25(4), 863-892.
- Thornberry, T. (Ed.). (2018). *Developmental theories of crime and delinquency*. Routledge.
- Tian, L., Dong, X., Xia, D., Liu, L., & Wang, D. (2020). Effect of peer presence on adolescents' risk-taking is moderated by individual self-esteem: An experimental study. *International journal of psychology*, 55(3), 373-379.
- Tinner, L., Wright, C., Heron, J., Caldwell, D., Campbell, R., & Hickman, M. (2021). Is adolescent multiple risk behaviour associated with reduced socioeconomic status in young adulthood and do those with low socioeconomic backgrounds experience greater negative impact? Findings from two UK birth cohort studies. *BMC public health*, 21(1), 1-13.
- Uba, Ikechukwu, Siti Nor Yaacob, Mansor Abu Talib, Rohani Abdullah, & Sakineh Mofrad. (2014). Association among peer substance use, religiosity and substance abuse in high school students. *Pakistan Journal of Social Sciences* 11, 1–6. Available online: <http://psasir.upm.edu.my/id/eprint/36575/1/Association%20among%20peer%20substance%20use.pdf>
- U.S. Department of Health and Human Services. (2012). Preventing Tobacco Use Among Youth and Young Adults: A Report of the Surgeon General. In: U.S. Department of Health and Human Services., Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Health OoSa, editors. Atlanta: U.S. Department of Health and Human Services.

- Usman, H. (2015). Islamic religiosity scale, and its applied on the relationship between religiosity and selection of Islamic bank. *East Asian Journal of Business Economics (EAJBE)* 3, 1–13.
- Wallace, J. M. (2002). *Is Religion Good for Adolescent Health?: A National Study of High School Seniors*. Center for Research on Religion and Urban Civil Society.
- Yonker, J. E., Schnabelrauch, C. A., & DeHaan, L. G. (2012). The relationship between spirituality and religiosity on psychological outcomes in adolescents and emerging adults: A meta-analytic review. *Journal of Adolescence*, 35, 299-314.
- Wahlstrom, D., Collins, P., White, T., & Luciana, M. (2010). Developmental changes in dopamine neurotransmission in adolescence: behavioral implications and issues in assessment. *Brain and cognition*, 72(1), 146-159.
- Wiatrowski, M. D. (1978). *Social control theory and delinquency*. Portland State University.
- World Health Organization. (2006). Youth violence and alcohol. *Geneva: World Health Organization*.
- Wright, E. W. Jr. & Erikson, E. (1982). *Identity & religion*. New York: The Seabury Press.
- Zaleski, E. H, & Schianffino, K. M. (2000). Religiosity and sexual risk taking behavior during transition to college. *Journal of Adolescence*, 23, 223-227.
- Zarzar, P. M., Jorge, K. O., Oksanen, T. et al. (2012). Association between binge drinking, type of friends and gender: A cross-sectional study among Brazilian adolescents. *BMC Public Health* 12, 257. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-257>
- Zieske, A. W., McMahan, C. A., McGill, H. C. Jr, Homma, S., Takei, H., et al. (2005). Smoking is associated with advanced coronary atherosclerosis in youth. *Atherosclerosis* 180, 87–92.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Γεωργιάδης, Σ., Βύζακου, Σ., & Παπαστυλιανού, Ν. (2009). Η Συσχέτιση της βίας ενάντια στα παιδιά μέσα στην οικογένεια με την νεανική παραβατικότητα. Συμβουλευτική Επιτροπή Πρόληψης & Καταπολέμησης της Βίας στην Οικογένεια, Λευκωσία.
- Δυμιώτης, Δ. (2022). Επιδημιολογία και ψυχοκοινωνικό προφίλ του εκφοβισμού και της θυματοποίησης στην Εθνική Φρουρά. Διπλωματική Εργασία, Μεταπτυχιακό, Εφαρμογές Ψυχολογίας και Συμβουλευτικής στην Κοινότητα. Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου.
- Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (2006). *Μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Gutenberg.
- Παπασταύρου, Ε., Καλοκαιρινού-Αναγνωστοπούλου, Α., Αλεβιζόπουλος, Γ., Παπακώστας, Σ., Τσαγκάρη, Χ., & Σουρτζή, Π. (2006). Η αξιοπιστία και εγκυρότητα της κλίμακας της επιβάρυνσης (Zarit burden interview) σε Ελληνοκυπρίους φροντιστές ασθενών με άνοια. *Νοσηλευτική*, 45(4), 439-449.
- Σαββίδου, Μ. (2015). Αλκοόλ σε αριθμούς. Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου| ΑΣΚ, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά Κύπρου| ΕΚΤΕΠΝ.
- Τσιρώνης, Χ. (2012). Οι έρευνες για τη θρησκευτικότητα στη σύγχρονη Ελλάδα. *Επιστημολογικά προλεγόμενα. Culture and Research*, 1, 68-82.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΑΙΤΗΣΗ ΣΤΟ ΚΕΕΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: ΈΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ: ΑΙΤΗΣΗ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΑΔΕΙΑΣ ΓΙΑ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΈΡΕΥΝΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ: ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε: ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤ: ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΓΟΝΕΙΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ζ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Η: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΑΙΤΗΣΗ ΣΤΟ ΚΕΕΑ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΩΔΙΚΟΣ: 163529

Στάδιο: ΥΠΟ ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΑΠΟ ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ

Δημιουργία: 12/10/2021 12:56:12 **Υποβολή:** 01/11/2021 01:00:51 PM

Όνομα ερευνητή/ερευνήτριας:

Νεοφύτου Ρόδια

Ιδιότητα:

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια

Μέλη ερευνητικής ομάδας:

Όλγα Σολομώντος-Κουντούρη

Ακαδημαϊκή Υπεύθυνη Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στην Αναπτυξιακή Ψυχολογία, Θεολογική

Σχολή Εκκλησίας Κύπρου

Ιουλία Τελεβάντου

Λέκτορας Μεθοδολογίας Έρευνας και Στατιστικής, Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΩΔΙΚΟΣ: 163529

Επιστημονικός φορέας:

Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου στα πλαίσια διπλωματικής - μεταπτυχιακής εργασίας στο Πρόγραμμα Μάστερ στις "Εφαρμογές Ψυχολογίας και Συμβουλευτικής στην Κοινότητα"

Διευθύνσεις ΥΠΠ στις οποίες θα διεξαχθεί η έρευνα:

Μέσης,

Ταχυδρομική διεύθυνση ερευνητή/ερευνήτριας:

Κλεόπα Χριστοδούλου 26, 8220 Χλώρακα, ΠΑΦΟΣ

Διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου:

r.neofytou@theo.ac.cy

Τηλέφωνα / τηλεμοιότυπο (fax):

99380436 / 22443050

Τίτλος έρευνας:

Θρησκευτικότητα και Θρησκευτική Ταυτότητα: Η σχέση τους με την Επίδραση από τους Συνομηλικούς και την Παραβατική Συμπεριφορά

Σκοπός -ερευνητικά ερωτήματα/υποθέσεις:

Σκοπός

Η παρούσα έρευνα σκοπό έχει να αξιολογήσει αν η θρησκευτικότητα μπορεί να δράσει ως προστατευτικός παράγοντας σε σχέση με την παραβατική συμπεριφορά σε Κύπριους εφήβους. Ιδιαίτερος θα διερευνηθεί τον βαθμό στον οποίο η αντίσταση στην επίδραση των συνομηλικών μπορεί να δράσει ως διαμεσολαβητής της σχέσης αυτής. Παράλληλα θα διερευνηθεί τη σχέση θρησκευτικής ταυτότητας και παραβατικής συμπεριφοράς. Η θρησκευτικότητα στα πλαίσια της Ορθόδοξης Χριστιανικής Πίστης, αλλά και γενικά της Πίστης σε μια θρησκεία, θα μελετηθεί ως προστατευτικός παράγοντας.

Βασικά Ερευνητικά ερωτήματα

Ερευνητικό ερώτημα 1: Ποια η σχέση θρησκευτικότητας και παραβατικής συμπεριφοράς;

Ερευνητική υπόθεση 1: Η θρησκευτικότητα λειτουργεί ως αποτρεπτικός παράγοντας παραβατικής συμπεριφοράς.

Ερευνητικό ερώτημα 2: Σε ποιο βαθμό το είδος θρησκευτικής ταυτότητας του εφήβου συνδέεται με την παραβατική συμπεριφορά;

Ερευνητική υπόθεση 2: Αναμένεται ότι οι έφηβοι με Ταυτότητα Διάχυσης θα εμπλέκονται περισσότερο σε παραβατικές συμπεριφορές από ό, τι οι έφηβοι με ταυτότητες μορατόριουμ, επίτευξης και δοτής ταυτότητας.

Ερευνητικό ερώτημα 3: Σε ποιο βαθμό η αντίσταση στην πίεση από συνομηλικούς για εμπλοκή σε παραβατική συμπεριφορά μπορεί να εξηγήσει την αναμενόμενη αρνητική σχέση μεταξύ θρησκευτικότητας και παραβατικής συμπεριφοράς;

Ερευνητική υπόθεση 3: Η θρησκευτικότητα λειτουργεί ενισχυτικά στην προβολή αντίστασης στην πίεση από συνομηλικούς για εμπλοκή σε παραβατική συμπεριφορά

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΩΔΙΚΟΣ: 163529

Χρησιμότητα-αναγκαιότητα της έρευνας:

Η παρούσα έρευνα είναι πρωτότυπη γιατί μελετά τη θρησκευτικότητα εφήβων στην Κύπρο, κάτι το οποίο δεν έχουν κάνει προηγούμενες έρευνες. Θα αξιολογήσουμε αν η θρησκευτικότητα μπορεί να δράσει ως προστατευτικός παράγοντας σε σχέση με την παραβατική συμπεριφορά. Οι έφηβοι που εμπλέκονται σε επικίνδυνες συνήθειες ανήκουν στην ομάδα υψηλού κινδύνου, αφού μελλοντικά μπορεί να καταλήξουν σε χρόνιους παραβάτες. Έτσι η παραβατικότητα των ανηλί-κων θα οδηγήσει πολλούς να γίνουν ενήλικοι εγκληματίες (Siegel & Welsh, 2016). Αυτή η συμπεριφορά μπορεί να επιφέρει σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, για παράδειγμα επιβάρυνση του Δημόσιου Συστήματος Υγείας για θεραπείες όπως απεξάρτηση από το αλκοόλ, ουσίες, κάπνισμα ή για δυστυχήματα από επικίνδυνη οδήγηση (Mendolia et al., 2018). Αναμφισβήτητη η θρησκευτικότητα είναι ένας παράγοντας που μπορεί να αναπτύξει ηθική πειθαρχία και να εδραιώσει κοινωνικούς κανόνες αποτρέποντας όχι μόνο ηθικά προβλήματα αλλά και σωματικά και ψυχικά (Ameri et al., 2016). Έτσι η πρόληψη μέσω αξιολόγησης παραγόντων ρίσκου για εντοπισμό ατόμων υψηλού κινδύνου, προγραμμάτων ενδυνάμωσης και εφαρμογή αξιών π.χ., μέσω της θρησκευτικής παράδοσης θα έχει ως αποτέλεσμα την αυτορρύθμιση και την ευημερία του ατόμου αλλά και θετικό αντίκτυπο στο σχολείο και ακολούθως στην ευρύτερη κοινότητα (Grier & Gudiel, 2011).

Διαδικασία συλλογής δεδομένων:

Αφού πάρουμε την έγκριση από το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης, θα επικοινωνήσουμε με τους Διευθυντές των προτεινόμενων Σχολείων, θα τους ενημερώσουμε με επιστολή και προσκόμιση της άδειας από το ΚΕΕΑ και θα ζητήσουμε την συνεργασία τους. Με τη βοήθεια των Διευθυντών θα αποστείλουμε επιστολή στους γονείς των μαθητών και θα ζητούμε τη γραπτή τους συγκατάθεση, αφού εξηγήσουμε τον σκοπό και τη χρησιμότητα της έρευνας. Αφού λάβουμε τη συγκατάθεση των γονέων και με τη βοήθεια των διευθυντών θα δώσουμε τα ερωτηματολόγια στους μαθητές/τριες (Α' και Β' Λυκείου) των οποίων οι γονείς αποδέχθηκαν να συμμετέχει το παιδί τους στην έρευνα. Στους μαθητές θα εξηγήσουμε τον σκοπό του ερωτηματολογίου και θα δώσουμε οδηγίες, σε περίπτωση μη κάποιος μαθητής δεν θέλει να συμμετάσχει, δικαιούται να μην το πράξει. Τα ερωτηματολόγια θα δοθούν σε μία περίοδο μη εξεταζόμενο μαθήματος και θα επιστραφούν την ίδια περίοδο. Ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου υπολογίζεται στα 20-40 λεπτά. Τα ερωτηματολόγια είναι ανώνυμα. Θα τηρηθούν όλοι οι κανονισμοί και τα πρωτόκολλα προστασίας από την Πανδημία.

Δειγματοληψία:

Προγραμματίζουμε να γίνει βολική δειγματοληψία από Λύκεια των επαρχιών Λευκωσίας, Λάρνακας και Πάφου. Ενδεικτικά αναφέρουμε το Λύκειο Ιδαλίου, Λευκωσία, το Λύκειο Πόλης Χρυσοχούς και Λύκειο Αγ. Χαράλαμπος, Έμπας, Πάφου και το Λύκειο Μακαρίου Γ' και Λύκειο Αραδίππου, Λάρνακας. Ήδη έχουμε επικοινωνήσει προφορικά με τη διεύθυνση για κάποια από αυτά τα σχολεία. Το δείγμα θα αποτελέσουν μαθητές από Α' και Β' Λυκείου, αγόρια και κορίτσια, στους οποίους θα δοθεί ένα ερωτηματολόγιο να συμπληρώσουν. Το συνολικό δείγμα αναμένεται να είναι 600 μαθητές.

Ερευνητικά εργαλεία:

Κλίμακα για Θρησκευτικότητα (Religiosity: Saroglou, 2020). Το ερωτηματολόγιο χρησιμοποιείται μεταφρασμένο στα ελληνικά, με προσαρμογές. Πρόκειται για ένα τεστ αυτοαναφοράς που έχει ως στόχο τη μελέτη ηθικών λόγων που καθορίζουν το ενδιαφέρον σας για τη θρησκεία. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από κλίμακα από δώδεκα στοιχεία που μετρούν τις τέσσερις διαστάσεις της θρησκευτικότητας: Πίστη» ("Believing"), «Σύνδεση» ("Bonding"), «Συμπεριφορά» ("Behaving") και «Αίσθημα του Ανήκειν» ("Belonging"). Οι δηλώσεις συνίστανται σε φράσεις του τύπου: «Στη θρησκεία μου, απολαμβάνω το ότι ανήκω σε μια ομάδα/κοινότητα», «Το να ανήκω σε μια θρησκευτική παράδοση και να ταυτίζομαι με αυτή είναι σημαντικό για μένα». Οι συμμετέχοντες δηλώνουν τον βαθμό στον οποίο συμφωνούν με καθεμιά από τις δηλώσεις αυτές χρησιμοποιώντας μια πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert 1-5 (από 1= διαφωνώ απόλυτα έως 5=συμφωνώ απόλυτα με κάθε στοιχείο). Όσο πιο υψηλή είναι η βαθμολογία, τόσο πιο υψηλή είναι η θρησκευτικότητα.

Θρησκευτική Ταυτότητα (Religious Identity: Κουντούρη, 2006). Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από κλίμακα από οκτώ στοιχεία που διερευνούν τη θρησκευτική ταυτότητα και τον βαθμό που καθορίζει το ενδιαφέρον του ατόμου για τη θρησκεία. Οι δηλώσεις συνίστανται σε φράσεις του τύπου: «Όσον αφορά τη θρησκεία δε βρήκα τίποτα που να έχει απήχηση σε μένα και ούτε νιώθω ότι χρειάζεται να το ψάξω», «Δεν σκέφτομαι πολύ για τη θρησκεία και δε με απασχολεί». Οι συμμετέχοντες δηλώνουν τον βαθμό στον οποίο συμφωνούν με καθεμιά από τις δηλώσεις αυτές χρησιμοποιώντας μια πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert (1-5).

Επίδραση Συνομηλικών (Resistance to Peer Influence Scale: Steinberg & Monahan, 2007). Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από κλίμακα δέκα αντικειμένων, οι ερωτήσεις καθορίζουν ποιο είδος ατόμου σας χαρακτηρίζει περισσότερο. Οι δηλώσεις συνίστανται σε φράσεις του τύπου: «Μερικοί άνθρωποι συμβιβάζονται απλώς για να κρατήσουν τους φίλους τους ευχαριστημένους», «Άλλοι άνθρωποι αρνούνται να συμβιβαστούν με αυτό που οι φίλοι τους θέλουν να το κάνουν, ακόμα κι αν αυτό θα δυσαρεστήσει τους φίλους τους.» Οι συμμετέχοντες δηλώνουν τον βαθμό στον οποίο συμφωνούν με καθεμιά από τις δηλώσεις αυτές χρησιμοποιώντας μια κλίμακα τύπου «πραγματικά αληθινό», «κάπως αληθινό».

Παραβατική Συμπεριφορά (Delinquent Behaviour: Δημιώτης, 2021). Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τρία αντικείμενα σε κλίμακα τύπου «Ναι», «Όχι» που αφορούν τη ριψοκίνδυνη συμπεριφορά. Οι δηλώσεις συνίστανται σε φράσεις του τύπου: «Καπνίζεις τσιγάρο;», «Καταναλώσεις υπερβολική ποσότητα αλκοόλ;», «Απουσιάζεις από το σχολείο χωρίς σοβαρό λόγο;» Περιλαμβάνει και 14 ερωτήσεις που αφορούν την παραβατική συμπεριφορά. Οι δηλώσεις συνίστανται σε φράσεις του τύπου: «Εκλεψες οτιδήποτε από το σπίτι σου ή από άλλου (π.χ., κατάσταση / υπεραγορά);», «Πήρες αυτοκίνητο, μοτοσικλέτα ή μοτοποδήλατο χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη;». Οι συμμετέχοντες δηλώνουν τον βαθμό στον οποίο συμφωνούν με καθεμιά από τις δηλώσεις αυτές χρησιμοποιώντας «Ναι», «Όχι» απαντήσεις και δηλώνοντας την ηλικία και τη συχνότητα της διάπραξης της παράβασης.

∆ημογραφικά στοιχεία: φύλο, ηλικία, θρήσκευμα, εκπαιδευση και επάγγελμα γονέων, οικονομική κατάσταση, μετανάστευση

14/11/2021 07:28:54 AM

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΩΔΙΚΟΣ: 163529

Χρόνος απασχόλησης:

20-30 λεπτά της διδακτικής περιόδου

Χρονική περίοδος έρευνας και αναμενόμενος χρόνος αποτελεσμάτων:

Συλλογή δεδομένων κατά τους μήνες Νοέμβριο - ∆εκέμβριο

Αναμενόμενος χρόνος υποβολής αποτελεσμάτων:30/05/2022

ΘΕΜΑΤΑ ΗΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ:

Α. ΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ ΓΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Όταν οι συμμετέχοντες είναι ενήλικες:

1. Έχουν ληφθεί τα απαραίτητα μέτρα για την ενημέρωση των συμμετεχόντων σχετικά με: το σκοπό της έρευνας, τις διαδικασίες συλλογής δεδομένων, το περιεχόμενο των εργαλείων συλλογής δεδομένων και τον απαιτούμενο χρόνο για τη συλλογή των δεδομένων.[ΔΙ]
2. Έχει ληφθεί πρόνοια για ενημέρωση των συμμετεχόντων σχετικά με την εθελοντική συμμετοχή τους στην έρευνα;[ΔΙ]
3. Έχει ληφθεί πρόνοια για ενημέρωση των συμμετεχόντων σχετικά με το δικαίωμα απόσυρσης από την έρευνα οποιαδήποτε επιθυμήσουν;[ΔΙ]
4. Προτίθεστε να εξασφαλίσετε τη συγκατάθεσή τους για την καταγραφή των δεδομένων (π.χ. μαγνητοφώνηση, βιντεοσκόπηση) τη διεξαγωγή της έρευνας;[ΔΙ]

Όταν οι συμμετέχοντες είναι μαθητές:

5. Προτίθεστε να εξασφαλίσετε γραπτή συγκατάθεση από τους γονείς/κηδεμόνες των παιδιών για τη συμμετοχή τους στην έρευνα;[ΝΑΙ]
6. Έχει ληφθεί πρόνοια για ενημέρωση των γονέων/κηδεμόνων για τον σκοπό της έρευνας, τις διαδικασίες συλλογής δεδομένων, περιεχόμενο των εργαλείων συλλογής δεδομένων και τον απαιτούμενο χρόνο για τη συλλογή των δεδομένων;[ΝΑΙ]
7. Έχει ληφθεί πρόνοια για ενημέρωση των γονέων/κηδεμόνων ότι η συμμετοχή των παιδιών τους στην έρευνα είναι εθελοντική;[ΝΑΙ]
8. Έχει ληφθεί πρόνοια για ενημέρωση των γονέων/κηδεμόνων σχετικά με το δικαίωμα απόσυρσης του παιδιού τους από την οποιαδήποτε στιγμή το επιθυμήσουν χωρίς οποιαδήποτε συνέπειες για το παιδί;[ΝΑΙ]
9. Προτίθεστε να εξασφαλίσετε γραπτή συγκατάθεση των γονέων/κηδεμόνων για την καταγραφή των δεδομένων (π.χ. μαγνητοφώνηση, βιντεοσκόπηση), πριν τη διεξαγωγή της έρευνας;[ΔΙ]
10. Στην περίπτωση συνέντευξης/προσωπικής επαφής με το παιδί, έχει ληφθεί πρόνοια για την παρουσία εκπαιδευτικού του στη συνέντευξη;[ΔΙ]
11. Έχει ληφθεί πρόνοια για ενημέρωση των ίδιων των παιδιών για τον σκοπό και το περιεχόμενο της έρευνας;[ΝΑΙ]
12. Έχει ληφθεί πρόνοια για ενημέρωση των παιδιών ότι η συμμετοχή τους στην έρευνα είναι εθελοντική;[ΝΑΙ]

Β. ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

13. Έχουν ληφθεί τα απαραίτητα μέτρα για την ενημέρωση της διεύθυνσης του σχολείου για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας;[ΝΑΙ]
14. Έχουν ληφθεί τα απαραίτητα μέτρα για ενημέρωση του εκπαιδευτικού προσωπικού του σχολείου για τη διεξαγωγή της έρευνας;[ΝΑΙ]

Γ. ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΕ ΣΩΜΑΤΙΚΟ Ή ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟ ΚΙΝΔΥΝΟ

15. Έχουν ληφθεί τα απαραίτητα μέτρα έτσι ώστε η μεταχείριση των υποκειμένων της έρευνας να γίνεται με τον ελάχιστο δυνατό κίνδυνο, ώστε να μην κινδυνεύσει η σωματική τους ακεραιότητα ή η ψυχική τους υγεία;[ΝΑΙ]
16. Η έρευνα προβαίνει σε έκθεση των υποκειμένων σε κατάλληλα για την ηλικία τους ερεθίσματα (π.χ. το περιεχόμενο των συλλογής δεδομένων είναι κατάλληλο);[ΝΑΙ]
17. Η έρευνα προβαίνει σε έκθεση των υποκειμένων σε κατάλληλα για την ιδιότητά τους (π.χ. γονείς, εκπαιδευτικούς) ερεθίσματα;[ΝΑΙ]

Δ. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΝΩΝΥΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

18. Έχουν ληφθεί τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία της ανωνυμίας των συμμετεχόντων;[ΝΑΙ]
19. Έχουν ληφθεί τα απαραίτητα μέτρα για τη φύλαξη των δεδομένων που θα συλλεχθούν στα πλαίσια της παρούσας έρευνας;[ΝΑΙ]
20. Έχουν ληφθεί τα απαραίτητα μέτρα έτσι ώστε τα δεδομένα που θα συλλεγούν να μη χρησιμοποιηθούν για οποιοδήποτε άλλο σκοπό;[ΝΑΙ]

Ε. ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

21. Έχει ληφθεί πρόνοια για ενημέρωση των συμμετεχόντων σχετικά με τα αποτελέσματα της έρευνας;[ΝΑΙ]

ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΗΜΕΙΩΝ «ΟΧΙ»

ΆΛΛΑ ΘΕΜΑΤΑ ΗΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΑΡΧΕΙΑ ΠΟΥ ΕΠΙΣΥΝΑΦΘΗΚΑΝ:

- ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.PDF (01/11/2021, 12:43:32, 59 KB)
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ.PDF (01/11/2021, 12:43:16, 201 KB)
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΚΗΔΕΜΟΝΕΣ.PDF (01/11/2021, 12:43:22, 151 KB)
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ_ΤΕΛΙΚΟ.PDF (01/11/2021, 12:53:06, 209 KB)

14/11/2021 07:.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ
Τίτλος ερευνητικής πρότασης
Θρησκευτικότητα και Θρησκευτική Ταυτότητα: Η σχέση τους με την Επίδραση από τους Συνομηλίκους και την Παραβατική Συμπεριφορά
Επιστημονικός υπεύθυνος της ερευνητικής πρότασης στο οποίο καλείστε να συμμετάσχετε
Δρ Όλγα Σολομώντος-Κουντούρη Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας Υπεύθυνη Μεταπτυχιακού Προγράμματος, Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου.
Χρονική διάρκεια της ερευνητικής πρότασης:
6 μήνες (Δεκέμβριος 2021 – Μάης 2022)
Σύντομη περιγραφή της ερευνητικής πρότασης (διαδικασίες και σκοπός)
<p>Η παρούσα έρευνα εκπονείται από την κ. Ρόδια Νεοφύτου, μεταπτυχιακή φοιτήτρια στη Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου (Θ.Σ.Ε.Κ.), στα πλαίσια της διπλωματικής της εργασίας στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Εφαρμογές της Ψυχολογίας και της Συμβουλευτικής στην Κοινότητα».</p> <p>Η έρευνα διεξάγεται κάτω από την επίβλεψη της Δρ Όλγας Σολομώντος-Κουντούρη, Αναπληρώτριας Καθηγήτριας Αναπτυξιακής Ψυχολογίας στη Θ.Σ.Ε.Κ. και της Δρ Ιουλίας Τελεβάντου, Λέκτορος στη Θ.Σ.Ε.Κ. Σκοπό έχει να αξιολογήσει αν η θρησκευτικότητα μπορεί να δράσει ως προστατευτικός παράγοντας σε Κύπριους έφηβους, αποτρέποντας την εμπλοκή τους σε παραβατική συμπεριφορά. Ιδιαίτερος θα διερευνήσει τον βαθμό στον οποίο η αντίσταση στην επίδραση των συνομηλίκων μπορεί να δράσει ως διαμεσολαβητής της σχέσης αυτής. Παράλληλα θα διερευνήσει τη σχέση θρησκευτικής ταυτότητας και παραβατικής συμπεριφοράς.</p> <p>Στην έρευνα καλούνται να συμμετάσχουν μαθητές από Α' και Β' Λυκείου, από σχολεία της Λευκωσίας Λάρνακας και Πάφου. Η συλλογή δεδομένων θα γίνει με χορήγηση αυτοσυμπληρούμενου ερωτηματολογίου. Εφόσον τα δεδομένα καταχωρηθούν σε κατάλληλο στατιστικό λογισμικό, θα γίνει η ανάλυσή τους για να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας. Με βάση τα αποτελέσματα που θα πάρουμε, θα γίνει και η συγγραφή της διπλωματικής εργασίας της κ. Ρόδιας Νεοφύτου.</p>

Λεπτομέρειες οποιονδήποτε κινδύνων που πιθανόν να υπάρξουν ή ταλαιπωρία που τυχόν θα υποστούν οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα

Σε περίπτωση που δεχθείτε να συμμετάσχετε θα ζητηθεί από το παιδί σας να συμπληρώσει ένα ερωτηματολόγιο διάρκειας 15-30 λεπτών κατά τη διάρκεια της φοίτησής του στο σχολείο. Το ερωτηματολόγιο θα περιλαμβάνει ερωτήσεις κλειστού τύπου (με επιλογές) πάνω στη θρησκευτικότητα, τη θρησκευτική ταυτότητα και την εμπλοκή του παιδιού σε παραβατικές συμπεριφορές. Παράλληλα, θα ζητηθούν δημογραφικά στοιχεία: φύλο, ηλικία, θρήσκευμα, εκπαίδευση και επάγγελμα γονέων, οικονομική κατάσταση, μετανάστευση. Οι πληροφορίες θα συλλέγονται ανώνυμα. Εάν οι συνθήκες αλλάξουν, λόγω της πανδημίας, το ερωτηματολόγιο θα αποσταλεί στο παιδί σας ηλεκτρονικά.

Είναι σημαντικό να γνωρίζετε ότι μπορείτε να αρνηθείτε τη συμμετοχή του παιδιού σας στην έρευνα χωρίς να δώσετε περαιτέρω διευκρινίσεις και χωρίς να έχετε οποιεσδήποτε συνέπειες από αυτή την απόφασή σας. Ωστόσο, είναι πολύτιμη για εμάς η συμβολή σας. Με τη θετική ανταπόκρισή σας, θα βοηθήσετε στη διεξαγωγή μίας εργασίας που ασχολείται με την πρόληψη και την αντιμετώπιση της εφηβικής παραβατικότητας, ενός θέματος μείζονος σημασίας στην κυπριακή – και παγκόσμια πραγματικότητα.

Λεπτομέρειες για το ποιες πληροφορίες θα συλλεγούν στα πλαίσια της ερευνητικής πρότασης, ποιος/ποιοι θα έχουν πρόσβαση σε αυτά και για πόσο χρονικό διάστημα

Η έρευνα αυτή γίνεται με αποκλειστικό σκοπό τη διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων που έχουμε θέσει και συνδέονται άμεσα με τον σκοπό της έρευνάς μας. Τα μέλη της ερευνητικής ομάδας δηλώνουν ότι δεν θα έχουν οποιοδήποτε προσωπικό, εμπορικό ή οικονομικό όφελος από την ολοκλήρωση της έρευνας, πέρα από το ότι, επιτυχής ολοκλήρωση της έρευνας θα δώσει στη φοιτήτριά μας, Ρόδια Νεοφύτου την ευκαιρία να εκπονήσει τη διπλωματική της εργασία στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος που παρακολουθεί στη Θ.Σ.Ε.Κ.

Το αρχείο το οποίο θα περιέχει τις απαντήσεις από τα ερωτηματολόγια κωδικοποιημένες, θα βρίσκεται αποθηκευμένο σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές στους οποίους θα έχουν πρόσβαση, μέσω κωδικού, μόνο τα μέλη της ερευνητικής ομάδας όπως αναγράφονται σε προηγούμενη παράγραφο στο παρόν έντυπο. Η βάση δεδομένων δε θα περιλαμβάνει όνομα ή άλλα στοιχεία που θα αποκαλύπτουν την ταυτότητα των συμμετεχόντων.

Τα αποτελέσματα της έρευνας θα αποτελέσουν τη βάση συγγραφής της διπλωματικής εργασίας της κ. Ρόδιας Νεοφύτου. Επιπλέον, τα κύρια ευρήματα της έρευνας, χωρίς αναφορά σε οποιονδήποτε συγκεκριμένο συμμετέχοντα, θα δημοσιευθούν σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά ή συνέδρια. Επιπλέον, τα αποτελέσματα, ανώνυμα μπορεί να παρουσιαστούν σε ανεπίσημες συναντήσεις των μελών της ερευνητικής ομάδας στη Θ.Σ.Ε.Κ., ή/και να γίνει διάχυσή τους μέσω του ραδιοφώνου, της

τηλεόρασης ή άλλων μέσων ενημέρωσης για να γνωστοποιηθεί στο ευρύτερο κοινό η σχέση που πιθανόν να έχει η θρησκευτικότητα/θρησκευτική ταυτότητα με την πρόληψη εμπλοκής σε παραβατική συμπεριφορά.

Αναμενόμενο όφελος για τους συμμετέχοντες

Οι έφηβοι που εμπλέκονται σε παραβατικές συμπεριφορές ανήκουν στην ομάδα υψηλού κινδύνου, αφού μελλοντικά μπορεί να καταλήξουν σε χρόνιους παραβάτες. Η παραβατική συμπεριφορά μπορεί να επιφέρει σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, για παράδειγμα επιβάρυνση του Δημόσιου Συστήματος Υγείας για θεραπείες όπως απεξάρτηση από το αλκοόλ, κάπνισμα ή για δυστυχήματα από επικίνδυνη οδήγηση. Αναμφισβήτητη η θρησκευτικότητα είναι ένας παράγοντας που μπορεί να αναπτύξει καλές κοινωνικές συμπεριφορές και χρηστό ήθος αποτρέποντας όχι μόνο τα ηθικά προβλήματα, αλλά και σωματικά και ψυχικά. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας αναμένεται να χρησιμοποιηθούν για πληροφόρηση στον σχεδιασμό, π.χ., προγραμμάτων ενδυνάμωσης και πρόληψης της παραβατικής συμπεριφοράς, αποφέροντας θετικό αντίκτυπο στα παιδιά και τις οικογένειές τους, καθώς και στο σχολείο και στην ευρύτερη κοινότητα.

Αναμενόμενο όφελος για ερευνητές ή/και χρηματοδότες

Μέσα από τη συμμετοχή τους οι ερευνητές θα μελετήσουν τη σχέση της θρησκευτικότητας και του τρόπου διαμόρφωσης της θρησκευτικής ταυτότητας του εφήβου, με την εμπλοκή του σε παραβατικές συμπεριφορές. Ως εκ τούτου, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας θα συμβάλουν στις γενικότερες προσπάθειες που γίνονται, τόσο από την ακαδημαϊκή κοινότητα, όσο και από την εκκλησία και την πολιτεία, για μείωση των περιστατικών παραβατικής συμπεριφοράς, τόσο στον εφηβικό πληθυσμό, όσο και γενικότερα, στην κοινωνία.

Χώρος και χρονική διάρκεια φύλαξης δεδομένων που θα ληφθούν στο πλαίσιο της ερευνητικής πρότασης

Τα ενημερωτικά έντυπα συγκατάθεσης θα φυλαχθούν κλειδωμένα σε συρτάρια. Επίσης, οι υπολογιστές στους οποίους θα αποθηκευτούν οι βάσεις δεδομένων θα προστατεύονται με κωδικό που θα είναι γνωστός μόνο στο μέλος της ερευνητικής ομάδας που θα τον χειρίζεται. Με την ολοκλήρωση της έρευνας και των στατιστικών αναλύσεων τα γραπτά έντυπα θα κρατηθούν κλειδωμένα για περίοδο μέχρι και 5 έτη και μετά θα καταστραφούν με μηχανή απόσχισης.

Περιγραφή διαδικασιών χειρισμού δεδομένων των συμμετεχόντων που θα αποσυρθούν από τη μελέτη πριν την ολοκλήρωση της

Η συμμετοχή στο ερευνητικό πρόγραμμα είναι εθελοντική. Επιλέγοντας να μην λάβετε μέρος στην έρευνα, ξεκαθαρίζουμε ότι δε θα υπάρξουν οποιεσδήποτε αρνητικές επιπτώσεις σε εσάς ή στο παιδί σας. Δε θα κοστίσει οτιδήποτε και ούτε θα επηρεάσει με οποιονδήποτε τρόπο την ομαλή διεξαγωγή των μαθημάτων του παιδιού σας στο σχολείο. Πριν τη δήλωση ενδιαφέροντος για το ερευνητικό πρόγραμμα, είναι σημαντικό να διαβάσετε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες προσεκτικά και να συζητήσετε τυχόν απορίες ή διευκρινίσεις με τον ερευνητή. Εφόσον το ερωτηματολόγιο της έρευνας συμπληρωθεί από τον μαθητή, θα είναι αδύνατη η διαγραφή του από τα δεδομένα της έρευνας – η συλλογή των δεδομένων είναι ανώνυμη και δε θα είναι δυνατόν να εντοπίσουμε τη συγκεκριμένη καταγραφή.

Πλήρη στοιχεία επικοινωνίας και θέση ατόμου στο οποίο οι συμμετέχοντες μπορούν να υποβάλλουν παράπονα ή καταγγελίες που αφορούν το πρόγραμμα στο οποίο συμμετέχουν

Δρ Όλγα Σολομώντος-Κουντούρη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας,

Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου, Ισοκράτους 1-7, 1016 Λευκωσία, Κύπρος

Τηλέφωνο: 22443055

Φαξ: 22443063

Email: o.solomontos-kountouri@theo.ac.cy

Δρ Ιουλία Τελεβάντου, Λέκτορας Μεθοδολογίας Έρευνας και Στατιστικής,

Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου

Email: i.televantou@theo.ac.cy

κ. Ρόδια Νεοφύτου, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια,

Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου

Email: r.neofytou@theo.ac.cy

Πλήρη στοιχεία επικοινωνίας και θέση ατόμου στο οποίο οι συμμετέχοντες μπορούν να απευθυνθούν για περισσότερες πληροφορίες ή διευκρινήσεις για το ερευνητικό πρόγραμμα

Δρ Όλγα Σολομώντος-Κουντούρη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας,

Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου, Ισοκράτους 1-7, 1016 Λευκωσία, Κύπρος

Τηλέφωνο: 22443055

Φαξ: 22443063

Email: o.solomontos-kountouri@theo.ac.cy

Δρ Ιουλία Τελεβάντου, Λέκτορας Μεθοδολογίας Έρευνας και Στατιστικής,

Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου

Email: i.televantou@theo.ac.cy

κ. Ρόδια Νεοφύτου, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια,

Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου

Email: r.neofytou@theo.ac.cy

Επίθετο Κηδεμόνα:	.....	Όνομα Κηδεμόνα:	.....
Υπογραφή:		Ημερομηνία:	

Επίθετο Παιδιού	.....	Όνομα Παιδιού	.....
Υπογραφή:		Ημερομηνία:	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ: ΑΙΤΗΣΗ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΆΔΕΙΑΣ ΓΙΑ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΈΡΕΥΝΑΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Αρ. Φακ.: ΕΕΒΚ ΕΠ 2021.01.247
Αρ. Τηλ.: 22809038/039, 22819101
Αρ. Φαξ: 22353878

15 Δεκεμβρίου, 2021

Δρ Όλγα Σολομώντος – Κουντούρη
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας
Υπεύθυνη Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου
Ισοκράτους 1-7
1016 Λευκωσία

Κυρία Ρόδια Νεοφύτου
Κλεόπα Χριστοδούλου 26
8220 Χλώρακα
Πάφος

Αγαπητές κυρίες,

Αίτηση γνωμοδότησης για την πρόταση με τίτλο:
«Θρησκευτικότητα και Θρησκευτική Ταυτότητα: Η σχέση τους με την Επίδραση από τους Συνομηλίκους και την Παραβατική Συμπεριφορά»

Αναφέρομαι στην αίτηση σας ημερομηνίας 29 Νοεμβρίου και 13 Δεκεμβρίου 2021 για το πιο πάνω θέμα, και επιθυμώ να σας πληροφορήσω ότι από τη μελέτη του περιεχομένου των εγγράφων που έχετε καταθέσει, που αφορούν την πιο πάνω έρευνα, η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής Κύπρου (ΕΕΒΚ) **γνωμοδοτεί θετικά υπέρ της διεξαγωγής της εν λόγω έρευνας.**

2. Η Επιτροπή επιθυμεί να τονίσει ότι παραμένει ευθύνη δική σας η διεξαγωγή της έρευνας με τρόπο που να τηρούνται οι πρόνοιες του νέου Ευρωπαϊκού Γενικού Κανονισμού Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (2016/679) και του περί της Προστασίας των Φυσικών Προσώπων Έναντι της Επεξεργασίας των Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και της Ελεύθερης Κυκλοφορίας των Δεδομένων αυτών Νόμος του 2018 (Ν. 125(I) /2018), ως αυτός εκάστοτε τροποποιείται.

3. Σας ενημερώνουμε ότι για σκοπούς καλύτερου συντονισμού και αποφυγής επανάληψης ερευνών με το ίδιο θέμα ή/και υπό εξέταση πληθυσμό μέσα σε σύντομο σχετικά χρονικό διάστημα, η ΕΕΒΚ δημοσιεύει στην ιστοσελίδα της το θέμα της έρευνας, τον φορέα και τον υπό εξέταση πληθυσμό.

4. Κατά τη διάρκεια εκπόνησης της έρευνας, ο συντονιστής / επιστημονικός υπεύθυνος θα ενημερώνει την ΕΕΒΚ για κάθε τροποποίηση των αρχικά κατατεθειμένων εγγράφων (πρωτόκολλο ή άλλα ερευνητικά έγγραφα) και θα υποβάλλει τις απαιτούμενες έντυπες τροποποιήσεις στην Επιτροπή.

.../2

Λαέρτου 22, 2365 Άγιος Δομέτιος, Λευκωσία

Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο: cnbc@bioethics.gov.cy, ιστοσελίδα: www.bioethics.gov.cy

5. Σε περίπτωση διακοπής της έρευνας, ο συντονιστής/ επιστημονικός υπεύθυνος θα ενημερώσει γραπτώς την Επιτροπή κάνοντας αναφορά και στους λόγους διακοπής της έρευνας.

6. Ο συντονιστής/ επιστημονικός υπεύθυνος θα ενημερώσει την Επιτροπή σε περίπτωση αδυναμίας να συνεχίσει ως συντονιστής και θα υποβάλει τα στοιχεία επικοινωνίας του αντικαταστάτη του.

7. Με το πέρας της ερευνητικής πρότασης, ο συντονιστής / επιστημονικός υπεύθυνος θα ενημερώσει εγγράφως την Επιτροπή ότι το υπό αναφορά ερευνητικό πρωτόκολλο ολοκληρώθηκε.

8. Σας ευχόμαστε κάθε επιτυχία στη διεξαγωγή της έρευνάς σας.

Με εκτίμηση,

Handwritten signature in blue ink, appearing to read 'N. Phellas' with a stylized flourish at the end.

Καθ. Κωνσταντίνος Ν. Φελλάς
Πρόεδρος
Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής Κύπρου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ: ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΜΕΣΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Αρ. Φακ.: 7.19.46.7
Αρ. Τηλ.: 22800664
Αρ. Φαξ: 22428268
E-mail: circularsec@schools.ac.cy

27 Ιανουαρίου 2022

Κυρία
Ρόδια Νεοφύτου
Κλεόππα Χριστοδούλου 26
8220 Χλώρακα
Πάφος

Θέμα: Παραχώρηση άδειας για διεξαγωγή έρευνας

Αναφορικά με τη σχετική με το πιο πάνω θέμα αίτησή σας στο Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης, με ημερομηνία υποβολής 1/11/2021, πληροφορείστε ότι το αίτημά σας για διεξαγωγή έρευνας σε σχολεία Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης, με θέμα «*Θρησκευτικότητα και θρησκευτική ταυτότητα: Η σχέση τους με την επίδραση από τους συνομηλίκους και την παραβατική συμπεριφορά*», στο πλαίσιο έρευνας για την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Θεολογική Σχολή Εκκλησίας της Κύπρου, εγκρίνεται. Νοείται ότι θα λάβετε υπόψη τις εισηγήσεις του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης οι οποίες επισυνάπτονται και ότι θα τηρήσετε τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

1. θα εξασφαλίσετε τη συγκατάθεση των Διευθυντών/ριών των σχολείων, τα οποία θα συμμετάσχουν στην έρευνα,
2. η συμμετοχή των μαθητών/-τριών θα είναι προαιρετική,
3. θα εξασφαλίσετε τη συγκατάθεση των γονέων των μαθητών/-ριών που θα συμμετάσχουν στην έρευνα,
4. δεν θα επηρεασθεί ο διδακτικός χρόνος και η ομαλή λειτουργία του σχολείου για τη διεξαγωγή της έρευνας,
5. θα χειριστείτε τα στοιχεία των εμπλεκόμενων με τέτοιο τρόπο, ώστε να διασφαλιστεί πλήρως η ανωνυμία τους, και τέλος
6. τα αποτελέσματα της έρευνας θα κοινοποιηθούν στο Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας και στα σχολεία που θα σας παραχωρήσουν διευκολύνσεις για τη διεξαγωγή της.

Ευχόμαστε καλή επιτυχία στους ερευνητικούς σας σκοπούς.

Δρ Κυπριανός Δ. Λούλις
Διευθυντής
Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης

ΒΚ

Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας 1434 Λευκωσία
Τηλ: 22 800 630 fax: 22 428268 website: www.moec.gov.cy

Σχόλια για ερευνητικές προτάσεις

Θέμα έρευνας:	Θρησκευτικότητα και Θρησκευτική Ταυτότητα: Η σχέση τους με την Επίδραση από τους Συνομηλικούς και την Παραβατική Συμπεριφορά
Κωδικός έρευνας:	163529
Όνοματεπώνυμο Ερευνητή:	Νεοφύτου Ρόδια
Διεύθυνση στην οποία υποβλήθηκε:	Διεύθυνση Μέσης Εκπαίδευσης
Ημερομηνία υποβολής στο ΚΕΕΑ:	05/01/2022

1. **Σκοπός -ερευνητικά ερωτήματα/υποθέσεις**
Δεν υπάρχουν παρατηρήσεις.
2. **Χρησιμότητα-αναγκαιότητα της έρευνας**
Δεν υπάρχουν παρατηρήσεις.
3. **Διαδικασία συλλογής δεδομένων**
Δεν υπάρχουν παρατηρήσεις.
4. **Δειγματοληψία**
Δεν υπάρχουν παρατηρήσεις.
5. **Ερευνητικά εργαλεία**
Δεν υπάρχουν παρατηρήσεις.
6. **Χρόνος απασχόλησης**
Δεν υπάρχουν παρατηρήσεις.
7. **Χρονική περίοδος έρευνας και αναμενόμενος χρόνος αποτελεσμάτων**

Δεν υπάρχουν παρατηρήσεις.

8. Θέματα ηθικής και ερευνητικής δεοντολογίας

Δεν υπάρχουν παρατηρήσεις.

9. Εισήγηση ΚΕΕΑ

Η έρευνα να προχωρήσει ως έχει για υλοποίηση	√
Η έρευνα να προχωρήσει για υλοποίηση, ναυμένου ότι θα γίνουν οι αλλαγές/τροποποιήσεις/εισηγήσεις που επισημαίνονται πιο πάνω	
Η αίτηση για έρευνα να αποβληθεί ξανά αφού ληφθούν υπόψη τα πιο πάνω	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε: ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ

Διευθυντή Λυκείου
Λευκωσία

Φεβρουάριος 2022

Αγαπητή κυρία/κύριε,

Διεξαγωγή έρευνας με θέμα «Θρησκευτικότητα και Θρησκευτική Ταυτότητα: Η σχέση τους με την Επίδραση από τους Συνομηλίκους και την Παραβατική Συμπεριφορά»

Με την παρούσα επιστολή ζητάμε τη συγκατάθεσή σας για τη συμμετοχή τμημάτων Α΄ και Β΄ Λυκείου του σχολείου σας στην έρευνα «**Θρησκευτικότητα και Θρησκευτική Ταυτότητα: Η σχέση τους με την Επίδραση από τους Συνομηλίκους και την Παραβατική Συμπεριφορά**». Η έρευνα διεξάγεται υπό την εποπτεία της υποφαινόμενης, Δρ. Όλγας Σολομώντος-Κουντούρη, Αναπληρώτριας Καθηγήτριας Αναπτυξιακής Ψυχολογίας Υπεύθυνης Μεταπτυχιακού Προγράμματος της Θεολογικής Σχολής Εκκλησίας της Κύπρου και της Δρ Ιουλίας Τελεβάντου, Λέκτορος στη Θεολογική Σχολή Εκκλησίας της Κύπρου, στα πλαίσια της μεταπτυχιακής διατριβής της φοιτήτριας Ρόδιας Νεοφύτου. Σχετική έγκριση έχει ήδη χορηγηθεί από το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης, (επισυνάπτεται αντίγραφο).

Λογική της Έρευνας:

Η παρούσα μελέτη σκοπό έχει να αξιολογήσει αν η θρησκευτικότητα μπορεί να δράσει ως προστατευτικός παράγοντας σε σχέση με την παραβατική συμπεριφορά σε Κύπριους εφήβους. Ιδιαίτερος θα διερευνήσει τον βαθμό στον οποίο η αντίσταση στην επίδραση των συνομηλίκων μπορεί να δράσει ως διαμεσολαβητής της σχέσης αυτής. Παράλληλα θα διερευνήσει τη σχέση θρησκευτικής ταυτότητας και παραβατικής συμπεριφοράς.

Η παρούσα έρευνα είναι πρωτότυπη γιατί μελετά τη θρησκευτικότητα εφήβων στην Κύπρο, κάτι το οποίο δεν έχει μελετηθεί ιδιαίτερα και θα θέλαμε να αξιολογήσουμε σε ποιο βαθμό η θρησκευτικότητα μπορεί να δράσει ως προστατευτικός παράγοντας σε σχέση με την παραβατική συμπεριφορά. Οι έφηβοι που εμπλέκονται σε επικίνδυνες συνήθειες ανήκουν στην ομάδα υψηλού κινδύνου αφού μελλοντικά μπορεί να καταλήξουν σε χρόνιους παραβάτες. Έτσι η παραβατικότητα των ανηλίκων θα οδηγήσει πολλούς να γίνουν ενήλικοι εγκληματίες (Siegel & Welsh, 2016). Αυτή η συμπεριφορά μπορεί να επιφέρει σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, για παράδειγμα επιβάρυνση του Δημόσιου

Συστήματος Υγείας για θεραπείες όπως απεξάρτηση από το αλκοόλ, ουσίες, κάπνισμα ή για δυστυχήματα από επικίνδυνη οδήγηση (Mendolia et al., 2018).

Συμμετέχοντες: Στην έρευνα θα πάρουν μέρος μαθητές/τριες της Α΄ και Β΄ τάξης Λυκείου των οποίων οι γονείς έχουν αποδεχθεί να συμμετέχει το παιδί τους στην έρευνα (επισυνάπτεται η επιστολή προς τους γονείς).

Διαδικασία: Για τη διεξαγωγή της έρευνας έχει εξασφαλιστεί άδεια από το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης. Θα πρέπει να έχουμε τη συγκατάθεση και τη συνεργασία σας για παραχώρηση χρόνου, ούτως ώστε να δοθούν τα ερωτηματολόγια καθώς και γραπτή άδεια υπογεγραμμένη από τους γονείς των μαθητών/τριών για συμμετοχή των παιδιών τους στην έρευνα. Η χορήγηση των ερωτηματολογίων θα γίνει από τις ερευνήτριες. Θα τηρηθούν όλα τα υγειονομικά πρωτόκολλα. Οι μαθητές/τριες θα έχουν στη διάθεσή τους μια μειωμένη διδακτική περίοδο (30 λεπτά) για να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο. Οι ερευνήτριες θα είναι στην τάξη κατά τη διάρκεια συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων φροντίζοντας να κυλήσει ομαλά η διαδικασία και λύνοντας τυχόν απορίες των μαθητών/τριών σχετικά με το ερωτηματολόγιο. Ακολούθως, θα συγκεντρωθούν όλα τα ερωτηματολόγια και τα δεδομένα θα καταχωρηθούν και θα αναλυθούν ποσοτικά στο στατιστικό λογισμικό SPSS.

Αποτελέσματα της έρευνας: Τα συνολικά αποτελέσματα από όλα τα σχολεία θα σας ανακοινωθούν μετά το πέρας της διαδικασίας ανάλυσης και καταγραφής των αποτελεσμάτων. Η ίδια ενημέρωση θα σταλεί στο Υ.Π.Π. και στο Κ.Ε.Ε.Α..

Κλείνοντας θέλουμε να σας ευχαριστήσουμε για τη συμμετοχή σας στην έρευνα και να τονίσουμε τη σημασία της συμβολής εσάς και του σχολείου σας. Σε περίπτωση που έχετε κάποιες ερωτήσεις ή χρειάζεστε κάποιες διευκρινίσεις, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μας στην ηλεκτρονική διεύθυνση o.solomontos-kountouri@theo.ac.cy.

Σας ευχαριστούμε, εκ των προτέρων, για τη συνεργασία σας.

Με εκτίμηση,

Δρ Όλγα Σολομώντος Κουντούρη
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας,
Υπεύθυνη Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤ: ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΓΟΝΕΙΣ

Νοέμβριος, 2021

Αγαπητέ γονέα/κηδεμόνα,

Με την παρούσα επιστολή ζητάμε τη συγκατάθεσή σας για να συμμετέχει το παιδί σας στην έρευνα με θέμα «**Θρησκευτικότητα και Θρησκευτική Ταυτότητα: Η σχέση τους με την Επίδραση από τους Συνομηλικούς και την Παραβατική Συμπεριφορά**». Ο κύριος σκοπός της εν λόγω μελέτης είναι η διερεύνηση της σχέσης της θρησκευτικότητας και της θρησκευτικής ταυτότητας με την επίδραση από τους συνομηλικούς και την παραβατική συμπεριφορά μαθητών και μαθητριών.

Η έρευνα διεξάγεται υπό την εποπτεία της Δρ Όλγας Σολομώντος-Κουντούρη, Αναπληρώτριας Καθηγήτριας Αναπτυξιακής Ψυχολογίας και Υπεύθυνης Μεταπτυχιακού Προγράμματος της Θεολογικής Σχολής Εκκλησίας της Κύπρου και της Δρ Ιουλίας Τελεβάντου, Λέκτορος στη Θεολογική Σχολή Εκκλησίας της Κύπρου. Σχετική έγκριση έχει ήδη χορηγηθεί από το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης, καθώς και την Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής Κύπρου.

Το παιδί σας, παίρνοντας μέρος στην έρευνα, θα συμπληρώσει ένα ανώνυμο ερωτηματολόγιο. Η διάρκεια της έρευνας δεν θα υπερβαίνει τα 30 λεπτά και θα διεξαχθεί ύστερα από συνεννόηση με το διδακτικό προσωπικό, ώστε να μην επηρεάζεται το πρόγραμμα διδασκαλίας.

Παρακαλούμε συμπληρώστε και υπογράψτε το έντυπο που ακολουθεί και επιστρέψτε το στο σχολείο το συντομότερο δυνατό, μόνο αν επιθυμείτε το παιδί σας να συμμετέχει στην έρευνα. Σε περίπτωση που έχετε κάποιες ερωτήσεις ή χρειάζεστε κάποιες διευκρινίσεις, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μας στην ηλεκτρονική διεύθυνση o.solomontos-kountouri@theo.ac.cy

Σας ευχαριστούμε, εκ των προτέρων, για τη συνεργασία σας.

Με εκτίμηση,

Δρ Όλγα Σολομώντος-Κουντούρη

Επιθυμώ ο/η
μαθητής/τρια .....
....., της ..... τάξης να ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ στην παραπάνω έρευνα.
Υπογραφή γονέα ή κηδεμόνα: .....
Ονοματεπώνυμο: .....

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ζ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

Έρευνα Σχετικά με τη Θρησκευτικότητα και Θρησκευτική Ταυτότητα: Η σχέση τους με την Επίδραση από τους Συνομηλικούς και την Παραβατική Συμπεριφορά

Εισαγωγή από εκπαιδευτικό

Αγαπητοί μαθητές και αγαπητές μαθήτριες,

Αυτό το ερωτηματολόγιο αποτελεί μέρος μίας έρευνας που διεξάγεται από τη Θεολογική Σχολή Εκκλησίας της Κύπρου. Η έρευνα αυτή, εξετάζει διάφορους παράγοντες όπως η θρησκευτικότητα, η θρησκευτική ταυτότητα, η επίδραση των συνομηλικών καθώς και η παραβατική συμπεριφορά. Ιδιαίτερως μας ενδιαφέρει πως οι έφηβοι της ηλικίας σας σκέφτονται, αισθάνονται και συμπεριφέρονται σε αυτά τα θέματα. Οι απαντήσεις που θα μας δώσετε είναι πολύ σημαντικές γιατί θα μας βοηθήσετε να καταλάβουμε πώς διαμορφώνονται κάποιες συμπεριφορές σε εφήβους που ζουν στην Κύπρο. Κατ' επέκταση θα μπορέσουμε να προτείνουμε προγράμματα που θα βοηθήσαν στη θετική ανάπτυξη των μαθητών και μαθητριών της ηλικίας σας.

Είναι επομένως πολύ σημαντικό, να γράψετε με κάθε ειλικρίνεια αυτό ακριβώς που σκέφτεστε, που νιώθετε και που κάνετε. Σας παρακαλούμε να διαβάσει ο καθένας μόνος του και η καθεμία μόνη της με προσοχή κάθε δήλωση και κάθε ερώτηση και να την απαντήσει με ειλικρίνεια. Παρακαλώ να βεβαιωθείτε ότι έχετε απαντήσει σε όλες τις ερωτήσεις.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και δε θα γνωρίζει κανένας και καμιά από το σχολείο ή από τους ερευνητές ποιοι είσαστε. Τα ερωτηματολόγια αμέσως μόλις μας τα παραδώσετε θα δοθούν στην ερευνήτρια.

Τονίζουμε ότι είναι πολύ σημαντική η ειλικρίνειά σας και σας ευχαριστούμε για τη βοήθειά σας.

Προς εκπαιδευτικούς: Παρακαλώ όταν τα παραλαμβάνετε να βεβαιωθείτε ότι είναι όλες οι δηλώσεις όπως και η τελευταία σελίδα συμπληρωμένες.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΟΛΟΥΣ ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΑΣ ΕΡΕΥΝΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Η: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ

Αγαπητοί μαθητές και αγαπητές μαθήτριες,

Το ερωτηματολόγιο αυτό ετοιμάστηκε για εσάς, τους φίλους και τις φίλες σας. Συγκεκριμένα, σχεδιάστηκε για να μελετηθεί η Θρησκευτικότητα και η Θρησκευτική Ταυτότητα εφήβων στην Κύπρο και η σχέση τους με την Επίδραση από τους Συνομήλικους και την Παραβατική Συμπεριφορά. Δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις. Σας παρακαλούμε να απαντήσετε με ειλικρίνεια και να μας πείτε τι νομίζετε εσείς προσωπικά για κάθε ερώτηση. Βεβαιωθείτε ότι έχετε απαντήσει σε όλες τις ερωτήσεις που εμπεριέχονται σε αυτό το ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει έξι (6) σελίδες.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και δεν θα γνωρίζει κανένας και καμιά τις απαντήσεις που θα δώσετε.

Σας ευχαριστούμε πολύ για την πολύτιμη βοήθειά σας!

Μπορεί, για διάφορους λόγους, να ενδιαφέρεστε για τη θρησκεία ή όχι. Παρακαλώ προσπαθήστε να είστε όσο το δυνατόν πιο σαφής απαντώντας στις παρακάτω ερωτήσεις, οι οποίες αφορούν τους λόγους που καθορίζουν το ενδιαφέρον σας για τη θρησκεία. Έπειτα, κυκλώστε ENAN αριθμό (1-5) που πιστεύετε ότι αντιστοιχεί σε αυτό που νιώθετε. Δεν υπάρχει σωστή ή λάθος απάντηση.

Θρησκευτικότητα

1	2	3	4	5			
Διαφωνώ Απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε Συμφωνώ, Ούτε Διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ Απόλυτα			
1. Στη θρησκεία μου, απολαμβάνω το ότι ανήκω σε μια ομάδα/κοινότητα			1	2	3	4	5
2. Το να ανήκω σε μια θρησκευτική παράδοση και να ταυτίζομαι με αυτή είναι σημαντικό για μένα			1	2	3	4	5
3. Η θρησκευτική μου παράδοση είναι σημαντική για την πολιτισμική/εθνική μου ταυτότητα			1	2	3	4	5
4. Είμαι αφοσιωμένος-η στη θρησκεία μου, για τις αξίες και την ηθική που υποστηρίζει			1	2	3	4	5
5. Η θρησκεία μου με βοηθάει στη προσπάθεια μου να ζω με έναν ηθικό τρόπο			1	2	3	4	5
6. Όταν έχω ένα ηθικό δίλημμα, η θρησκεία μου με βοηθάει να πάρω μία απόφαση			1	2	3	4	5
7. Μου αρέσουν οι θρησκευτικές τελετές ¹			1	2	3	4	5
8. Οι θρησκευτικές τελετές ¹ , δραστηριότητες και πρακτικές με κάνουν να αισθάνομαι θετικά συναισθήματα			1	2	3	4	5
9. Απολαμβάνω τις εκφάνσεις τις σχετικές με την τέχνη, την έκφραση και τα σύμβολα της θρησκείας μου ²			1	2	3	4	5
10. Αισθάνομαι αφοσιωμένος-η στη θρησκεία μου επειδή με βοηθάει να έχω σκοπό στη ζωή μου			1	2	3	4	5
11. Είναι σημαντικό να πιστεύουμε σε κάτι υπερβατικό που προσφέρει νόημα στην ύπαρξη του ανθρώπου			1	2	3	4	5
12. Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις επιδρούν καθοριστικά στον τρόπο που κατανοούμε την ανθρώπινη ύπαρξη			1	2	3	4	5

Θρησκευτική Ταυτότητα

1	2	3	4	5	6
Διαφωνώ Απόλυτα	Διαφωνώ	Διαφωνώ Λίγο	Συμφωνώ Λίγο	Συμφωνώ	Συμφωνώ Απόλυτα
1. Όσον αφορά τη θρησκεία δε βρήκα τίποτα που να έχει απήχηση σε μένα και ούτε νιώθω ότι χρειάζεται να το ψάξω					
2. Δεν σκέφτομαι πολύ για τη θρησκεία και δε με απασχολεί					
3. Η πίστη ενός ανθρώπου είναι μοναδική για τον καθένα. Το έχω σκεφτεί πολύ και είμαι σίγουρος/η για το τι πιστεύω					
4. Δεν είμαι σίγουρος/η τι σημαίνει η θρησκεία για μένα. Θα ήθελα να αποφασίσω, αλλά ακόμα ψάχνω					
5. Η θρησκεία προς το παρόν μου προκαλεί σύγχυση. Συνεχώς αλλάζω τις ιδέες μου ως προς το τι είναι σωστό ή λάθος για μένα					
6. Έχω περάσει μια περίοδο σοβαρών αναζητήσεων σχετικά με την πίστη και μπορώ να πω ότι αντιλαμβάνομαι τι πιστεύω					
7. Ακολουθώ τις θρησκευτικές πεποιθήσεις της οικογένειάς μου χωρίς να αναρωτηθώ γιατί					
8. Δεν έχω ποτέ αμφισβητήσει ουσιαστικά τη θρησκεία μου. Αφού είναι σωστή για τους γονείς μου πρέπει να είναι σωστή και για μένα					

Επικίνδυνη Συμπεριφορά

Έχεις ποτέ...	ΝΑΙ	ΟΧΙ	Αν ναι πόσες φορές το έχεις κάνει τον τελευταίο μήνα;
Καπνίζεις τσιγάρο;			
Καταναλώνεις υπερβολική ποσότητα αλκοόλ;			
Απουσιάζει από το σχολείο χωρίς σοβαρό λόγο;			

Κλίμακα Αντίστασης στην Επίδραση Συνομηλίκων

Για κάθε ερώτηση, αποφασίστε ποιο είδος ατόμου σας χαρακτηρίζει περισσότερο, αυτό που περιγράφεται στα δεξιά ή αυτό που περιγράφεται στα αριστερά. Κατόπιν, αποφασίστε αν αυτό είναι "κάπως αληθινό" ή "πραγματικά αληθινό" για εσάς και σημειώστε την αντίστοιχη επιλογή. Για κάθε γραμμή σημειώστε μόνο ΜΙΑ από τις τέσσερις επιλογές.

Πραγματικά αληθινό	Κάπως αληθινό		Κάπως αληθινό	Πραγματικά αληθινό
		Συμβιβάζομαι απλώς για να κρατήσω τους φίλους μου ευχαριστημένους	Ή	Αρνούμαι να συμβιβαστώ με αυτό που οι φίλοι μου θέλουν να κάνουν, ακόμα κι αν αυτό θα δυσαρεστήσει τους φίλους μου
		Πιστεύω ότι είναι πιο σημαντικό να διατηρώ την προσωπικότητά μου παρά να ταιριάζω στο πλήθος	Ή	Πιστεύω ότι είναι πιο σημαντικό να ακολουθώ το πλήθος παρά να ξεχωρίζω ως προσωπικότητα
		Είναι αρκετά εύκολο οι φίλοι μου να με κάνουν να αλλάξω τον τρόπο σκέψης μου	Ή	Είναι αρκετά δύσκολο οι φίλοι μου να με κάνουν να αλλάξω τον τρόπο σκέψης μου
		Θα έκανα κάτι που γνωρίζω ότι είναι λάθος, μόνο και μόνο για να παραμείνω αρεστός στους φίλους μου	Ή	Δεν θα έκανα κάτι που γνωρίζω ότι είναι λάθος, απλά και μόνο για να παραμείνω αρεστός στους φίλους μου
		Κρύβω την πραγματική μου άποψη από τους φίλους	Ή	Θα πω την πραγματική μου άποψη μπροστά στους φίλους μου, ακόμα κι αν

		μου γιατί νομίζω ότι θα με κοροϊδέψουν		γνωρίζω ότι οι φίλοι μου θα με κοροϊδέψουν		
		Δεν θα παραβιάσω τον νόμο γιατί οι φίλοι μου λένε ότι θα το έκαναν	Ή	Θα παραβίαζα τον νόμο αν οι φίλοι μου έλεγαν ότι θα το έκαναν		
		Αλλάζω τόσο πολύ τον τρόπο που συμπεριφέρομαι όταν είμαι μαζί με τους φίλους μου, που διερωτώμαι και ο ίδιος ποιος πραγματικά είμαι	Ή	Συμπεριφέρομαι με τον ίδιο τρόπο όταν είμαι μόνος όπως όταν είμαι με τους φίλους μου		
		Παίρνω περισσότερα επικίνδυνα ρίσκα όταν είμαι με τους φίλους μου από ό, τι όταν είμαι μόνος μου	Ή	Ενεργώ εξίσου επικίνδυνα όταν είμαι μόνος μου, όπως όταν είμαι μαζί με τους φίλους μου		
		Λέω πράγματα που δεν πιστεύω πραγματικά γιατί θεωρώ ότι αυτό θα κάνει τους φίλους μου να με εκτιμούν περισσότερο	Ή	Δεν θα έλεγα πράγματα που δεν πιστεύω πραγματικά, αλλά και μόνο για να αποκτήσω την εκτίμηση των φίλων μου		
		Πιστεύω ότι είναι καλύτερο να διατηρώ την προσωπικότητά μου ακόμα και αν οι άλλοι στην πλειονότητά τους είναι θυμωμένοι μαζί μου επειδή δεν πάω μαζί τους	Ή	Πιστεύω ότι είναι καλύτερο να πάω μαζί με το πλήθος παρά οι άλλοι στην πλειονότητά τους να είναι θυμωμένοι μαζί μου		

Παραβατική Συμπεριφορά

Παρακαλώ διάβασε προσεκτικά και απαντήστε τις ερωτήσεις.

Στην πρώτη στήλη σημείωσε αν έχεις κάνει αυτά τα πράγματα <u>οποτεδήποτε</u> (ΝΑΙ ή ΟΧΙ)		Εχεις ποτέ κάνει...	Πόσων χρόνων ήσουν όταν το έκανες για πρώτη φορά; (αν δεν το έχεις κάνει, βάλε 0)	Πόσες φορές το έχεις κάνει τον τελευταίο χρόνο; (αν δεν το έχεις κάνει, βάλε 0)
Στη δεύτερη στήλη γράψε πόσων χρόνων ήσουν όταν το έκανες για πρώτη φορά.		ΝΑΙ	ή	δεν το έχεις κάνει, βάλε 0)
Στην τρίτη στήλη γράψε πόσες φορές έχεις κάνει οτιδήποτε από αυτά τα πράγματα <u>τον τελευταίο χρόνο</u>		ΟΧΙ	κάνει,	άφησε το κουτάκι κενό)
1.	Έκλεψες οτιδήποτε από το σπίτι σου ή από αλλού (π.χ. κατάσταση);			
2.	Πήρες αυτοκίνητο, μοτοσικλέτα ή μοτοποδήλατο χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη;			
3.	Ήσουν ποτέ επιβάτης σε αυτοκίνητο το οποίο πήρε κάποιος άλλος χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη;			
4.	Άρπαξες από κάποιο πρόσωπο πορτοφόλι, τσάντα ή οτιδήποτε άλλο;			
5.	Μπήκες κρυφά ή παραβιάσες σπίτι ή κτίριο σκοπεύοντας να κλέψεις κάτι; (μη συμπεριλαμβανομένων των εγκαταλειμμένων ή κατεστραμμένων κτιρίων).			
6.	Αγόρασες, πούλησες ή είχες στην κατοχή σου κάτι που πιστεύεις ότι ήταν κλεμμένο;			
7.	Χρησιμοποίησες βιβλιάριο επιταγών, πιστωτική κάρτα ή κάρτα ανάληψης χρημάτων που γνώριζες ή			

	θεωρούσες ότι είχε κλαπεί, για να πάρεις χρήματα ή για να αγοράσεις κάτι;			
8.	Απειλήσες κάποιον με όπλο (όπως μαχαίρι ή ξύλο) ή ότι θα τον σπάσεις στο ξύλο, με σκοπό να επωφεληθείς από αυτόν;			
9.	Έβαλες φωτιά σκόπιμα ή απερίσκεπτα σε κάτι που δεν σου ανήκε;			
10.	Προκάλεσες αναστάτωση σε κάποιον χαστουκίζοντας, χτυπώντας ή κλωτσώντας τον;			
11.	Κτύπησες δυνατά κάποιον σε τέτοιο βαθμό που νομίζεις ή γνωρίζεις ότι χρειαζόταν ιατρική βοήθεια;			
12.	Είχες πάνω σου όπλο (όπως μαχαίρι ή ξύλο) για να το χρησιμοποιήσεις για να υπερασπιστείς τον εαυτό σου ή για να επιτεθείς σε άλλους ανθρώπους;			
13.	Τραυμάτισες κάποιον με μαχαίρι, ξύλο ή άλλο όπλο;			
14.	Συμμετείχες σε ομαδικό κανγά ή σε οχλαγωγία σε δημόσιο χώρο (για παράδειγμα, σε γήπεδο, club, συναυλία, διαδήλωση ή απλά στους δρόμους);			

Δημογραφικά Στοιχεία

1. Πότε γεννήθηκες; (ημερομηνία) _____

2. Είσαι Αγόρι Κορίτσι

3. Ποιο είναι το θρήσκευμά σου;

Χριστιανός/ή Ορθόδοξος/η Καθολικός/ή

Μουσουλμάνος/α Άθεος/η

Άλλο (δηλώστε): _____

4. Οι γονείς σου είναι:

παντρεμένοι χωρισμένοι σε διάσταση η μητέρα δεν ζει ο πατέρας δεν ζει

5. Ποια είναι η εκπαίδευση του πατέρα σου;

- δεν έλαβε εκπαίδευση απόφοιτος λυκείου
 απόφοιτος δημοτικού απόφοιτος πανεπιστημίου
 απόφοιτος γυμνασίου κατέχει μεταπτυχιακό δίπλωμα (M.A. & Ph.D.)

6. Ποια είναι η εκπαίδευση της μητέρας σου;

- δεν έλαβε εκπαίδευση απόφοιτος λυκείου
 απόφοιτος δημοτικού απόφοιτος πανεπιστημίου
 απόφοιτος γυμνασίου κατέχει μεταπτυχιακό δίπλωμα (M.A. & Ph.D.)

7. Ο πατέρας σου εργάζεται; ναι όχι

8. Η μητέρα σου εργάζεται; ναι όχι

9. Κατά τη γνώμη σου πώς είναι η οικονομική κατάσταση της οικογένειάς σου

- πολύ κακή κακή ούτε κακή, ούτε καλή καλή πολύ καλή

10. Με ποιους ζεις/μένεις;

με τους δύο γονείς μου και τα αδέρφια μου. με έναν γονέα και τα αδέρφια μου.

με τους παππούδες μου. με κάποιον άλλο, με: _____

*Το τελευταίο αυτό μέρος, να συμπληρωθεί ΕΑΝ ΕΙΣΤΕ παιδί με μεταναστευτική βιογραφία

1. Σε ποια χώρα γεννήθηκε ο πατέρας σου; _____

2. Σε ποια χώρα γεννήθηκε η μητέρα σου; _____

3. Σε ποια χώρα γεννήθηκαν εσύ; _____

8. Ποια είναι η πρώτη/μητρική σου γλώσσα; _____